

ლელა ბაბური

ძეგლი აღთქმა
და
ხეკსურთა წესჩუენებანი

თბილისი
2008

UDC (უაკ) 27-23+26-23+392 (=353.1)

გ — 135

იბეჭდება დეკანოზ მიქაელ ზოცოფელის ლოცვა-კურთხევით

რედაქტორი

ამირან არაგული

ფილოლოგიის მეცნიერებათა
დოქტორი, პროფესორი

რეცენზენტი

გიორგი გვასალია

თბილისის სასულიერო აკადემიის
ძველი აღთქმის პედაგოგი

ISBN 978-9941-0-0999-0

„მხნე იყავნ და გაძლიერდინ გული შენი და დაუთმე უფალსა“
ფსალმუნნი

უძღვნება
უწმიდესსა და უნეტარესს
სტეფანოს საძაბრელოს
კათოლიკოს-პატრიარქს
ილია II-ს

თქვენო უწმიდესობაჲ!

ამ პატარა წიგნით მინდა, გამოვხატო თქვენდამი უდიდესი სიყვარული! როდესაც საუბარი სევსურთა რელიგიურ შესრულებებს ეხება, ხშირად მათ „წარმართებად“ მოიხსენიებენ. ამ ცოდნის ზოგადი და ბუნდოვანი შინაარსით სმარტონ და უფრო სევსურების რელიგიური მრწამსის აზარდინარტლობასა და მოლოდინ შუტუნობლობას გულისხმობენ.

მაინც ვინ არიან „წარმართი“ სევსურები?

რამი მდგომარეობის საქართულოს ამ ბირბელი და ულამაზესი კუთხის ეთნიკური ისტორიისა და მსოფლმხედვულობრივი თვითმყოფადობის საიდუმლო?

ამ კითხვებს საუკუნეების განმავლობაში არაერთი მეცნიერის მიერ არაერთი ნეც-ნაკლებად დამაკმაყოფილებელი პასუხი გაეცა, მაგრამ სათქმელი კვლავ მეტი დარჩა. ჩვენი მონოგრაფია ორ წიგნად გამოვა და მასში სევსურთა „წეს-რწმუნებანი“ (ვაჟა-ფშაველა) მიმლიის (ბეული და ახალი აღთქმის) ჭილში იქნება გაანალიზებული.

სამწესაბრდ, აღნიშნული საკითხი დღემდე სათანადოდ შესწავლილი არ ყოფილა და ჩვენ, თაღვლობრივად, პირველი კვალის გაულება გვიწევს.

მიმლიის შუღლე სევსურთა რელიგიური სესედულებების შესწავლამ გვიჩვენა, რომ ისინი არტთ ისე „წარმართები“ ყოფილან, როგორც ეს ერთი შესედვით ჩანს. სევსურთა ცრადიცეებისა და ადათობრივი ნობების დიდი ნაწილი თანხედრასა და შესამბისობაშია „ბეული აღთქმის“ მსოფლმხედვულობასთან და, ამასთანავე, ქრისციან წმინდანთა მიტოსურ განზომილებებში სედვასთან.

ქართულ მეცნიერთაგან ამ თაღვლე ყურადღება ივ. ჯავახიშვილმა გაამახვილა. იგი სევსურთა უბეულის საწმუნობის განხილვისას ერთ-ერთი ღუთების სადიდებულთან დაკავშირებით აღნიშნავს:

„მეტი საუბარი და დამცეიცება საჭირო არ არის იმის დასაჯერებლად, რომ ყველა ზემოთმოყვანილს ლოცვა-ვედრებაში ღუთება იმავე ანთობობობრტული სახით არის ნაგულისხმევი და წარმოდგენილი, როგორადაც გვესაყება ებრაელთა ღმერთი იაჰვე — „დამადების“ პირველსა და ნაწილობრივ მეორე წიგნში“ (37, გვ. 174).

სეფსუტთა და თუშაჲლთა ბუღიგით შუხედელუბეშჲ იგიჲ მონაწირებას გამთიქვამს ჟაჲა-თუშაჲლაც თაჲის ეთნოგრაფიულ წერილებში. მისი აზრით, ეს შუხედელუბეში „შემდგარია სხვადასხვა წარმართულის და ქრისტიანულის წეს-ბრძნებისაგან და ზოგიერთში ებრაელს ბჟელს მოგვაგონებს“ (13, გვ. 24).

წიგნის მორბე ნაწილში განხილული იქნება ყოვლადწმინდა სამების, ყოვლადწმინდა ღვთისმშობლის, მთავარანგელოზ მიქაელის, წმინდა გიორგისა და წმინდა მღვდელმთქამე ათონიგენის მიმართ სეფსუტთა დამოკიდებულების ისტორიული და თანამედროვე ასპექტები.

გამოყვანა ღრმა ბრძენას და სასოებას, რომ თქვენი ლოცვით მართლმადიდებლურ ბრძენაში განმტკიცებული სეფსუტითი კვლავაც იცოცხლებს ჩვენი სამშობლოს „თაბად და მახვილად“...

თუმცა პაციენციით და მოკრძალებით

ავტორი

1. ხევსურთა „მორიგე ღმერთის“, „კვირაესა“ და ბიზლიური სამყაროს შემოქმედის თვისებათა შედარება

როგორც ცნობილია, „ხევსურეთში ღვთაებათა ჯგუფს სა-
თავეში ერთი უდგას, რომელსაც ყველა დანარჩენი ემორჩილე-
ბიან და რომელიც ყველა მათი გამჩენიც არის. ხალხურ ლოცვა-
ვედრებასა და სადიდებელ დამნყალობებაში მას მორიგე ღმერ-
თი ეწოდება. ხევსურებს ამ სახელის ა-ხმოვანა ფორმა „მარიგე“
უფრო ემარჯვებათ... კვირაეს ხატის ხუცესის მ. ჭინჭარაულის
თქმით, საკლავის დამნყალობების ბოლო ნაწილში შემდეგი ვე-
დრება მოიპოვება: „დიდება, გამარჯვება თქვენდა, წმინდაო
ანგელოზო! თქვენ თქვენი გამჩენი მარიგე ღმერთი არ მაგინყ-
ენსთ, არ მაგიძულებსთ, თქვენ თქვენს მეხვეწურს ნუ მაინყენთ,
ნუ მაიძულებთ“-ო! (37, გვ. 176)

ს. ახიელის ხუცესის სიტყვითაც, მიქაელ მთავარანგელო-
ზის ვედრებაში ითქმოდა: „დიდება შენდა მიქაელ მთავარ —
ანგელოზო... შენ შენს გამჩენსა მორიგესა დამრიგესა (ღმერთს)
შაახვენნიდო“...

„მორიგე ღმერთის“ კომპეტენციაში უმთავრესად სასჯელ-
სამართლის საკითხი შედიოდა. თუ დიდი ღვთაება „მორიგე
ღმერთი“ დამნაშავესა და შემცოდეს გაუწყებოდა, მაშინ
„ხთისკრივ გამოდიოდა სასჯელ — საზიანო საქმე“.

„მორიგე“ ღმერთი სამყაროსათვის წესის და „რიგის“ მიმ-
ცემია და, მეცნიერთა აზრით, მისი სახელწოდება, გარკვეულ-
წილად, ამ შინაარსის შემცველია. გარდა ამისა, ვფიქრობთ,
შესაძლებელია ისიც, რომ ხევსურთა უპირველეს, სამყაროს
შემოქმედ ღვთაებას სახელი „მარიგე“ (ანუ „მამრიგე“ — მამ-
რიგებელი, გამრიგებელი) სწორედ სასჯელ-სამართლის ფუნ-
ქციის გამო დარქმეოდა, როგორც დაპირისპირებულ მხარეთა
გამრიგეს, ზავის/მშვიდობის ჩამომგდებელს, მსჯავრ-სამართ-
ლის აღმასრულებელს.

ამ ვარაუდის საფუძვლიანობაზე შემდეგი მაგალითიც მე-
ტყველებს. მითოლოგიური გადმოცემების შესწავლის შედეგად
მეცნიერებმა გამოავლინეს, რომ ხევსურთა რწმენით ხახმა-
ტის ჯვარს სხვა ხატ-სალოცავებთან შედარებით ყველაზე მე-
ტად ევალებოდა ერთმანეთზე შემომწყრალი ღვთისშვილების
შერიგება და საყმოსთან ურთიერთობის მოგვარება. მას, გად-
მოცემათა თანახმად, ადამიანებსა და ღვთისშვილებს შორის

„ელჩობის“ ფუნქცია ჰქონდა დაკისრებული ანუ „ბატონ-ყმათ დარიგება“ ებარა.

ხატის „ხელ-კაცი“ ხახმატის ჯვრის ამ ფუნქციაზე საუბრისას მას „მერიგედ“ მოიხსენიებს:

„ხახმატის ჯვარს ხითთ აქე მალოცვილი, ეგი ყველაის მერიგე (ხაზი ჩემია – ლ. გ.) ხახმატის ჯვარ მეშველიც ძალიან ას. ხახმატის ჯვარ მაუვ, შეეხვენების: ნუ გააბევრეულეზავ, აილივ სამსახურივ, გეხვენებივ, გახვენეზავ ხთის ნასახთავ. ნუ დასწერავ შავის ქალაღდსავ ცისკარზედავ მერიგეს ღმერთ-სთანავ“ (22, გვ. 60).

ხოლო ხახმატის ჯვრის „ელჩობის“ შესახებ ამბობს: „მადლს სთხოვენ – აართვითავ სამსახურივ, მადლ მიეცითავ. . . ხახმატის ჯვარს ღბარავ ბატონ-ყმათ დარიგება“ (იქვე).

როგორც ვხედავთ, ხეცსურთა უპირველესი ღვთაების „მორიგე ღმერთის“ სახელი „მერიგე“ (მარიგე) ამ შემთხვევაში, სწორედ იმ შინაარსით, რაც ჩვენ ზემოთ მოგახსენეთ (მომ-რიგებელი, ზავ-მშვიდობის ჩამომგდებელი) გამოყენებულია ხახმატის ჯვრის მისამართითაც, რაც გვაძლევს საფუძველს ვივარაუდოთ, რომ შესაძლოა თავის დროზე სიტყვა „მარიგე“ სამყაროს შემოქმედი ღმერთის ერთ-ერთი ფუნქციის აღმნიშვნელი ეპითეტი ყოფილიყო და მას დროთა განმავლობაში ხშირი ხმარების გამო შერწყმოდა (ხეცსურები ხომ მუდმივი სისხლის-ღვრისა და ჭრა-ჭრილობის გამო ღმერთს ყველაზე ხშირად სწორედ ამ „მამრიგე“ ფუნქციის გამო „ანუხებდნენ“).

ანალოგიური თვისებების მატარებელია, „ძველი აღთქმის“ მიხედვით, სამყაროს შემოქმედი ღმერთი.

კერძოდ, ბიბლიაში ვკითხულობთ:

ა) „ასეთი იყო მათი ლოცვა: უფალო, უფალო, ღმერთო, ყოვლის შემოქმედო, საშინელო და ძლიერო, სამართლიანო და ღმობიერო, ერთადერთო მეუფე, კეთილისმყოფელო, **ერთადერთო გამრიგევე**, ერთადერთო მართალო, ყოვლისმწყალობელო და მარადიულო“ (2 მაკაბელთა 1: 24, 25).

ბ) „მაშინ სიმონ მღვდელმთავარმა ტაძრის წინ მოიყარა მუხ-ლი, მოწინებით გაიწოდა ხელები და წარმოთქვა ლოცვა: უფალო, უფალო, ცათა მეუფეო და **ყოველი ქმნილების გამრიგევე**, რადგან შენ, ყოვლისშემქმნელო და **ყოვლის გამრიგევე**, სამართლიანი ხელმწიფე ხარ“ (3 მაკაბელთა 2: 1, 2, 3).

გ) „ასეთი იყო ქმედება **ყოვლისგამრიგე ღმერთისა**“ (3 მაკაბელთა 5:28).

დ) „მაშინ ვინმე ელიაზარმა, ქვეყნის სამღვდელოებაში განთქმულმა კაცმა.... ილოცა: მეუფეო ყოვლადძლიერო, უზენაესო.... ყოვლისმპყრობელო, ღმერთო, **ყოვლის გამრიგე, მონყალებით**“ (3 მაკაბელთა 6: 1, 2).

ე) „და ყველამ განადიდა **მართლმსაჯული უფალი**, რომელმაც დაფარული განუცხადა მათ“ (2 მაკაბელთა 12: 41)

ვ) „ის არის უფალი, ღმერთი ჩვენი, მთელ ქვეყნიერებაზეა **სამართალი მისი**“ (1 ნემტთა 16:14).

ზ) „მაშინ იხეიმებენ ყოველნი ხენი ტევრისანი, რადგან მოვა ქვეყნიერების განსასჯელად“ (1 ნემტთა 16:33).

თ) „ვიდრე არ შესცოდავდნენ თავიანთ ღმერთს, ყოველივე სიკეთე მათთან იყო, რადგან მათთან იყო **უსამართლობის მოძულე ღმერთი**“ (ივდიითი 5:17).

ი) „თავად **სამართლიანი** სამართლიანად განაგებ ყველაფერს, რადგან შენი ძლიერებისთვის უცხოოდ მიგაჩნია დასაჯო, ვინც სასჯელს არ იმსახურებს. რადგან შენი ძალა სამართლიანობის დასაბამია და ყოვლის მბრძანებლობა ყოვლის მიმტევებლად გაქცევს“ (სიბრძნე სოლომონისა, 12: 15, 16).

კ) „იცოდეთ, თუკი ჩვენ რაიმე ავს განვიზრახავთ მათ წინააღმდეგ, ან თუნდაც შევანუხებთ მათ, ყველაფრისათვის პასუხს მოგვკითხავს უცილობელად არა ადამიანი, არამედ **ყოველთა ძალთა გამრიგე** — უზენაესი ღმერთი!“ (1 მაკაბელთა 7: 9).

როგორც ვხედავთ, „ძველი აღთქმის“ ღმერთის თვისებები: „ყოველი ქმნილების გამრიგე“, „უსამართლობის მოძულე“, „ქვეყნიერების განმსჯელი“, „ყოვლის გამრიგე“ და ა. შ. — როგორც ფუნქციით, ისე სახელწოდებით მსგავსებას იჩენს ხევსურთა „მორიგესთან“.

გარდა ამისა, ხახმატის ჯვრის ფუნქციებზე საუბრისას ხუცესი ახსენებს „შავის ქალალდს“ („ნუ დასწერავ შავის ქალალდავ, ცისკარზედავ, მერიგეს ღმერთსთანავ“).

ხევსურთა რელიგიურ „წეს-რწმუნებებში“ არ არსებობს ცოდვა-მადლის განკითხვის არანაირი „წერილობითი“ ტრადიცია, რომელიც ახსნას მისცემდა ხუცესის ამ სიტყვებს. ამ თვალსაზრისით, აღსანიშნავია, რომ „ძველი აღთქმის“ მსოფლმხედველობაში არსებობს სწავლება „სიცოცხლის წიგნისა“ და „სიკვდილის წიგნის“ შესახებ და შესაძლოა „შავის ქალალდი“ სწორედ „სიკვდილის წიგნის“ შესახებ ცოდნის გამომდინარე იყოს.

მეორე დიდი ღვთაება, რომელიც ხევსურეთში, ხშირად, „მორიგე ღმერთთან“ ერთად არის დაყენებული „დიდი კვირაე“ ანუ „კვირიაა“.

კვირია მორიგეს ემორჩილება, მაგრამ თვითონაც უფროსი და ძლიერი ღვთაებაა. იგი პოეზიის ნიმუშების მიხედვით დახასიათებულია როგორც სასწორის და სამართლის მცველი. რაც ყველაზე საინტერესოა, ხალხის რწმენით „კვირაეს“ თავისი „კარავი“ აქვს და ამიტომაც „კარავიანად“ იწოდება. ერთ-ერთ სადიდებელში ნათქვამია: „დიდება შენდა კვირაო კარავიანო, სამართლის პასუხის გამცემლო“...

ხშირად კვირიას „მორიგეს მეკარვედაც“ მოიხსენიებენ.

„კვირიას ანუ კვირაეს ხევსურები ხმელთმოურავსაც უწოდებენ. ხმელეთზე ყველა საქმეს კვირია განაგებს, და სანამ კვირიას არ შეეკითხებიან, ანგელოზები ვერაფერს გააკეთებენო. მორიგესა და კვირიას ხევსურები ერთად იხსენიებენ და შესთხოვენ კარგად ყოფნას“ (16, გვ. 230).

ბიბლიის მიხედვით, სამყაროს შემოქმედიც „სავანიდან-სავანეში“, „კარავიდან-კარავში“ მოგზაურობდა, ანუ ისიც შეიძლება „კარავიანად“ იწოდოს. „ძველ აღთქმაში“ ვკითხულობთ:

ა) „აიშენა მან სახლები დავითის ქალაქში, ადგილი მოამზადა ღვთის კიდობნისთვის და კარავი გაშალა“ (1 ნეშტა, 15:1).

ბ) „მოაბრძანეს უფლის კიდობანი და დაასვენეს შუაგულ კარავში, რომელიც მისთვის ჰქონდა დავითს გამლილი. მერე კი აღსავლენი და სამადლობელი მსხვერპლი შესწირეს ღმერთს“ (1 ნეშტა, 16:1).

გ) „მე ხომ არ დავმკვიდრებულეარ სახლში იმ დროიდან, რაც მე ისრაელი გამოვიყვანე და მე დღემდე კარვიდან კარავში და სავანიდან სავანეში ვიმყოფები“ (1 ნეშტა, 17:5).

ხევსურები საკუთარ თავს ხატ-სალოცავების ყმებად მიიჩნევენ. მათ „სწამთ მრავალი ხატ-ანგელოზები, რომელთა საყმოს მთელი ხევსურეთი წარმოადგენს. თავიანთ თავსაც ხევსურები ამ ხატების ყმებად თვლიან“ (გვ. 229).

„ძველ აღთქმაში“ უფალი მრევლს ასევე „თავის ყმებად“ მოიხსენიებს:

ა) „რადგან ჩემი ყმები არიან ისრაელიანები, ჩემი ყმები არიან ისინი, რომლებიც ეგვიპტის ქვეყნიდან გამოვიყვანე. მე ვარ უფალი, თქვენი ღმერთი“ (ლევიაანი, 25:55).

ბ) „როცა დაინახა უფალმა, რომ დამორჩილდნენ, გამოეცხადა უფლის სიტყვა შემაყიას და უთხრა: დამორჩილდნენ ისინი, აღარ მოვსპობ, სულ მალე გამოვიხსნი და აღარ დაატყდება იერუსალიმს ჩემი რისხვა შიშაკის ხელით, მაგრამ მისი ყმები გახდებიან, რათა იცოდნენ, როგორია ჩემი ყმობა და ამქვეყნიური მეფეების ყმობა“ (2 ნეშტთა, 12:7,8).

გარდა ზემოაღნიშნულისა, მსგავსებას იჩენს ხევსურეთში ხატის, ქადაგისა და ხალხის ურთიერთობისა და „ძველი აღთქმის“ საზოგადოების ღმერთთან ურთიერთობის ფორმებიც.

ხევსურები ომში ისე არ წავიდოდნენ, თუ არ ეცოდინებოდათ ხატ-სალოცავეების ნება-სურვილი. „ლაშქრობებში, ხალხის წარმოდგენით, თვით ღვთისმშვილები მონაწილეობდნენ, თავის საყმოს ხელს უმართავდნენ, გასაჭირში „წყალობის კალთას აფარებდნენ“, ლაშქრობაში ისე არ წავიდოდნენ, თუ ქადაგს არ დასვამდნენ და ჯვართ ნება-სურვილს არ შეიტყობდნენ გამარჯვებისა თუ დამარცხების შესახებ“ (25, გვ. 75).

იგივე ტრადიციას ვხედავთ „ძველ აღთქმაში“:

1. „თუ მიმცემენ მათ ხელში კეყილელნი? თუ ჩამოვა სული, როგორც შეიტყო შენმა მორჩილმა? უფალო, ღმერთო ისრაელისა! გაუცხადე შენს მორჩილს! მიუგო უფალმა: ჩამოვა“ (პირველი მეფეთა, 23:11).

2. „თქვა დავითმა: თუ მიგვცემენ კეყილელნი მე და ჩემს ხალხს საულს ხელში? თქვა უფალმა: მიგვცემენ“ (პირველი მეფეთა 23:12)

3. „დაეკითხა დავითი უფალს: თუ წავედი, დავამარცხებ ამ ფილისტიმელებს? მიუგო უფალმა დავითს: ნადი და დავამარცხებ ფილისტიმელებს და იხსნი კეყიდს“ (პირველი მეფეთა, 23:2).

4. „დაეკითხა უფალს საული, მაგრამ პასუხი არ გაუცია მისთვის უფალს, არც სიზმრად, არც უსიმიისა და არც წინასწარმეტყველთა პირით“ (პირველი მეფეთა, 28:6).

5. „დაეკითხა დავითი უფალს: დავედევნო იმ ურდოს? მიეწევი?“

მიუგო: დაედევნე, რადგან უსათუოდ დაეწევი და წაართმევ ნადავლს“ (პირველი მეფეთა, 30:8).

6. „შეერიბა ისრაელის მეფემ წინასწარმეტყველნი — ოთხასამდე კაცი და უთხრა მათ: გავილაშქრო გალაადის რამოთზე თუ თავი შევიკავო? მიუგეს: გაილაშქრე, მეფეს ჩაუგდებს ხელში ღმერთი“ (2 ნეშტთა, 18:5).

ხევსურეთის ზოგიერთ სალოცავში არსებობდა „რჯულიან-თა და ურჯულთა“ ერთად ლოცვის ტრადიცია.

„ძველ აღთქმაში“ უფალი თავისი ყმების გარდა „უცხოთა“ უსმენს და ეხმარება:

1. „იმ უცხოელსაც უსმინე, რომელიც არ არის შენი ერისა-განი, ისრაელიანი, მაგრამ შორეული ქვეყნიდან მოვა შენი სახე-ლის გამო“ (1 ნეშტთა, 6:32).

2. „ისმინე ციდან, შენი სამყოფელიდან, და შეუსრულე, რა-საც შეგთხოვს უცხოელი“ (2 ნეშტთა, 7:8).

2. ღვთისშვილები

„ხევსურულ ლოცვა — სადიდებლებში ღვთაებრივ არსებათა ცალკეულ ჯგუფს ღვთისშვილნი (ანუ ღვთისნასახნი, ღვთისნა-ბადნი) შეადგენენ.

მრავლობითობის ფორმა „ღვთისშვილნი“ ამ ღვთაებრივ არ-სებათა სიმრავლეს ამჟღავნებს. მისი მეორე შესატყვისი ტერ-მინია — თავნი ანგელოზნი, ასევე მთავარნი (თავადი) ანგელო-ზები. სინონიმური ტერმინებია — „ღვთისშვილი“ და „ხატი“. ხა-ტიც ხევსურს ასევე ღვთის გაჩენილად, ღვთის შვილად მიაჩნია“ (37, გვ.177).

„აღმოსავლეთ საქართველოს მთიელთა რელიგიური შეხ-ედულების თანახმად, მთელი მათი ტერიტორია დასახლებულია დიდი და შედარებით ნაკლები ძალის მქონე ღვთისშვილებით, მათი დამხმარე ზებუნებრივი არსებებით. ამ ღვთისშვილებს ხან მეგობრული დამოკიდებულება აქვთ, ხან შემოსწყრებიან ერთ-მანეთს, ურთიერთის საქმეში ერევიან, შუამავლობენ, თავიან-თი საყმოების კეთილდღეობაზე ზრუნავენ, დამნაშავეს სჯიან, მორიგე ღმერთთან „ხთის კარზე“ საჩივრითა და „ზღვენ-ულუ-ფით“ შედიან“ (10, გვ.2).

გადმოცემის მიხედვით, ერთხანს ხევსურეთში ბოროტი ძალები — დევ-კერპნი გაძლიერებულან და მორიგე ღმერთი იძულებული გამხდარა მათ დასამარცხებლად დედამიწაზე ღვ-თისშვილები გამოეგზავნა. ეს ღვთისშვილები არიან: კოპალა, იახსარი და პირქუში. ისინი „ნახორცივლარი“ ღვთაებანი არიან (შ. არაბული). „კოპალა, ფშაურის ზეპირგადმოცემით, ყოფილა

იხინჭას (ადგილია) ბერად. შესემენია, რომ ფშავი დევებისაგან დიდად შენუხებული და შევიწროებულიაო, ამდგარა და ნამოსულა ხალხის მოსაშველად" (13, გვ. 68).

მაშასადამე, ფშავ-ხევსურული წყაროების მიხედვით, ამჟამინდელ ღვთისშვილთა უმრავლესობას წარსულში განსაკუთრებულ სულიერებასთან ერთად ხორციელი ბუნებაც ჰქონია.

„ვინაიდან მთაში გადმოცემას, ძირითადად, ჭეშმარიტად მომხდარი ამბავი უდევს საფუძველად, საფიქრებელია, რომ მითოლოგიური გადმოცემები, რომლებიც უკვე ზღაპრულ ელფერს ატარებენ, თავდაპირველად ანდრეზის ბუნებისა უნდა ყოფილიყო... კოპალა, პირქუში და სხვა მითოლოგიური პერსონაჟები გადმოცემათა მიხედვით გაღვთიშვილებული გმირებია. ამ შემთხვევაში ამა თუ იმ პირისათვის ზებუნებრივი თვისებების მიწერის მიზეზი, პირველ რიგში, ამ პირთა ხატის ხელკაცობასა და, საერთოდ, მათს სასახელო საქმიანობაშია საძებნელი" (10, გვ. 15-16).

ასეთივე „სახელოვანი ხალხის“ დაბადებაა აღნიშნული ღვთისშვილთა და ადამიანის ასულთა შეუღლებისას ბიბლიაში.

„ძველი აღთქმის“ მიხედვით, ღვთისშვილები, ერთი მხრივ, ზეციური არსებანი არიან:

ა) „ერთ დღეს მივიდნენ ღვთისშვილები უფლის წინაშე წარსადგომად“ (იოზი 1:6)

ბ) „როცა გალობდნენ დილის ვარსკვლავები და ყიჟინობდნენ ღვთისშვილები“ (იოზი 38:7)

გ) „მიუგო მან და თქვა: აჰა, ოთხ ხელ-ფეხგახსნილ კაცს ვხედავ, შუაგულ ცეცხლში მიმოდინ ისინი უვნებლად. მეოთხე შესახედაობით ღვთის შვილს ჰგავს“ (დანიელი 3: 92)

მეორე მხრივ, ისინი გვევლინებიან ხორციელ არსებებად, რომელნიც ცოლად ირთავენ ადამიანთა ასულებს და მათ განსაკუთრებულად ძლიერ და სახელოვან შთამომავლობას უშობენ:

ა) „დაინახეს ღვთისშვილებმა, რომ მშვენიერნი იყვნენ ადამიანთა ასულები. მოჰყავდათ ცოლად, ვისაც ვინ მოეწონებოდა, თქვა უფალმა, ღმერთმა: არ დარჩება ჩემი სული ადამიანში საუკუნოდ, რადგან ხორცია იგი. იყოს მისი ხანი ასოცი წელი. ბუმბერაზები იყვნენ იმ ხანებში ქვეყნად და მას მერეც, როცა ღვთისშვილები შედიოდნენ ადამიანის ასულებთან, რომელ-

ნიც უშობდნენ მათ. . . ძლიერები იყვნენ ისინი, ძველთაგანვე სახელოვანი ხალხი“ (დაბადება 6:1,2,3,4)*.

დღემდე არ არის ბოლომდე შესწავლილი „ღვთისშვილთა“ — კოპალას, იახსარის, პირქუშისა და სხვა ხევსურულ ღვთაებათა ბუნება.

ზოგი მეცნიერი მათ „წარმართულ“, სხვანი კი — „დევურ“ ნიშნებს მიაწერენ.

თუმცა ჩვენმა დაკვირვებამ სხვა რამ აჩვენა.

ზოგიერთ „ღვთისშვილთან“ დაკავშირებული ანდრეზის ანალიზი მათ „ბიბლიურ“ ბუნებაზე უფრო მეტყველებს, ვიდრე „დევურზე“.

ამ მხრივ საინტერესოა იახსართან დაკავშირებული ლეგენდა, რომლის ერთ-ერთი ვერსია ასეთია:

„სადაც დღეს შუაფხოხს საყდარია, იქ დევების სადგური იყო. სახელად ამ ადგილს ერქვა „ავის-გორი“. იახსარი გადის პირდაპირ და ჰუღეტს დევებს ლახტით აქაც და სხვაგანაც. გადაურჩა მხოლოდ ერთი ცალთვალა დევი და გაექცა, დევი ახადს „წინადას ტბაში“ (სხვა ვერსიით აბუდელაურის ტბაში) ჩავარდა, იქ უნდა დამალულიყო. იახსარი ტბას არ შეუშინდა და თან ჩაჰყვა, სადაც მოჰკლა ცალთვალა დევი. სისხლი დევისა ამოვიდა მაღლა ძირიდან, გადაეფინა ტბას და მთლად დაჰფარა, გაება ზედ აბლაბუდასაებ. იახსარი, რადგან წმინდა იყო, ანგელოზი, ღვთის შვილი, ვერ ამოვიდოდა მაღლა, რომ დევის სისხლი არ მისცხებოდა და არ გაუნმინდურებულიყო. ღმერთმა ქადაგის პირით გამოუცხადა, ემოვათ ოთხრქა, ოთხყურა ცხვარი და იმის სისხლით გაენათლათ ტბა. ფშავში ბევრი ეძებეს ოთხყურა, ოთხრქა ცხვარი, მაგრამ ვერ მოიძიეს. ბოლოს ხევსურეთში აღმოჩნდა ეს საოცარი ცხვარი. წაიყვანეს და დაკლეს ტბაში. მაშინვე ცალი პირი ტბისა გაიხსნა და იახსარი მტრედისფრად ამოვიდა ტბიდან“ (13, გვ. 70).

* ბიბლიის ეს მონაკვეთი ძნელად გასაგებ ადგილად ითვლება (საერთოდ, წმ. წერილში რამდენიმე ასეთი მუხლი არსებობს) ერთნი, ამ ადგილს ინტერპოლაციასაც მიაწერენ. ღვთის შვილები სეითის ჩამომავალნი არიან, ხოლო კაცის შვილები — კაენის ჩამომავალნი. წმ. მამათა სწავლებით, ეს არის ყველაზე სარწმუნო კომენტარი. კაენის ოჯახიდან ნასვლის შემდეგ, განყდა მათ შორის კონტაქტი და გარკვეული წლების (ათწლეულების, შესაძლოა, ასწლეულის) შემდეგ შერეული ქორწინებების პირველი პრეცედენტები ხდება.

როგორც ლეგენდის ტექსტიდან ჩანს, ტბაში დევს ჩაყოლილი იახსარი იქიდან მხოლოდ იმიტომ არ ამოდის, რომ არ უნდა შეეხოს დევის სისხლს, როგორც უსურმაგს, უწმინდურს. ცხვრის დაკვლა ტბაზე და მისი სისხლის დაქცევა კლასიკური შემთხვევაა „ძველი ალთქმის“ რჯულით ტბის „განათელისა“ (განმადევებისა) ანუ ამ შემთხვევაში იახსრის მოქმედებით ვლინდება მისი, ასე ვთქვათ, სარწმუნოებრივი კუთვნილების ნიშნები და ეს ნიშნები ცალსახად ემთხვევა „ძველი ალთქმის“ რჯულს.

თუმცა, აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ხევსურთა ყველა ხატ-სალოცავზე და ღვთისშვილზე იგივეს ვერ ვიტყვით. ისინი წარმოშობითა და ნიშან-თვისებებით მეტად განსხვავებულნი არიან და ზოგი მათგანი მართლაც ავლენს „წარმართულ“ წარმომადგენლობას, რაც ამ ეტაპზე ჩვენი კვლევის ფარგლებს სცილდება.

3. ხევსურული „რჯულ-რჯულის კაცები“ და „ძველი ალთქმის“ მსაჯულნი

„როგორც ცნობილია, ხევსურთა სადავო, საჭირბოროტო საკითხებს (თავ-სისხლი, ჭრა-ჭრილობა და სხვა საყოფაცხოვრებო ამბები) რჯულის მცოდნე თავკაცები განაგებდნენ და ტრადიციის ძალით შემონახული კანონების საფუძველზე წყვეტდნენ. ამდენად, რჯულის კაცები პატივცემულ, ცნობილ და ნდობამოხვეჭილ პირებს წარმოადგენდნენ“ (9, გვ. 81).

საქმის „გარჯულის“ დროს რჯულის კაცებს, პირველ რიგში, სამართლიანობა და მიუკერძოებლობა უნდა დაეცვათ.

ხევსურული რჯული, ძირითადად, დაკავშირებული იყო სისხლის აღების ტრადიციასთან. „...რჯულის მიხედვით სისხლი მოეთხოვება მკვლელსა და მის ოჯახს, მტრობენ აგრეთვე მკვლელის დედის ძმებს და ბიძებს, რომლებსაც შურის მაძიებელი ვერ მოკლავს, მაგრამ დასჭრის.

მოხდება თუ არა მკვლელობა, მეხელე და მისი ოჯახი მაშინვე იხიზნება, მაგრამ, რათა მოკლულის პატრონმა მეხელეს ოჯახი არ დაარბიოს, ირჩევენ შუაკაცებს, რომლებიც დასარბევად წამოსულებს წინ მიაგებებენ კურატს, ცხვარს, სამ „ჩარექ რვალს“ (სპილენძს) და ეტყვიან: „შუაკაცები გეახლათ, რაც ვალია, ინ-

ებეთო". ცხვარს იქვე დაკლავენ, მკედრის სულის სახსნილოდ" (16, გვ. 82-83)

შუაკაცები და სისხლის საქმის ბჭეები („მბჭობნი“ „განმს-
ჯელინი“) უნდა იყვნენ „მცოდარი“ რჯულის საქმისა, მართალი
და ხატის მოშიშნი. ასეთი ადამიანები ყველა თემში ჰყავთ. მათ
კარგად იციან ხევსურული რჯული ე. ი. საადათო სამართალი.
შეიძლება მათი სხვა თემიდან მონვევაც" (16, გვ. 97).

გარდა მკვლელობისა და ჭრა-ჭრილობის საქმეებისა „რჯუ-
ლის კაცებს“ ეკითხებოდა ქურდობისა და მრუშობის საქმე, მა-
მულის და საქონლის თაობაზე აღმოცენებული დავა და სხვა.
მრუშობის საქმეზე რჯულის კაცებს ძველად უმკაცრესი სას-
ჯელი — ჩაქოლების განაჩენი გამოჰქონდათ. დამნაშავეებს სა-
ჯაროდ ხიდის ყურზე ან გზაჯვარედინზე ჩაქოლავდნენ, რათა
ყველას ენახა და მსგავსი რამ სხვას აღარ გაემეორებინა.

ხევსურული „რჯული“ და „რჯულის კაცთა“ ფუნქციები დიდ
მსგავსებას იჩენს „ძველი აღთქმის“ მსაჯულებთან.

მათაც ისრაელიანთა შორის მკვლელობის, ცილობისა და ამა
თუ იმ სადავო საკითხის მოგვარება ევალებოდათ.

„ძველ აღთქმაში“ მსაჯულების შესახებ ნათქვამია:

1. „უთხრა უფალმა მოსეს: შემოკრიბე სამოცდაათი კაცი
ისრაელის უხუცესთაგან, რომელთაც ხალხის უხუცესებად და
რჯულისკაცებად იცნობ. მოიყვანე ისინი სადღესასწაულო კა-
რავთან“ (რიცხვნი 11:16).

2. „დასხი მსაჯულები და რჯულისკაცები შენი შტოები-
დან ყოველ ქალაქში, რომელსაც მოგცემს უფალი, შენი ღმერ-
თი რათა მისცენ ხალხს მართალი სამართალი“ (მეორე რჯული
16:18).

3. „ყველანი დგახართ დღეს უფლის, თქვენი ღმერთის ნი-
ნაზე — შტოთა თავკაცები, უხუცესები და რჯულისკაცები“
(მეორე რჯული 29:10).

4. „თუ გაგიძნელდა მკვლელობის, ცილობის, ცემის და სხვა
სადაო საქმეების გადანყვეტა შენს კარიბჭეებში, ადექი და წადი
იმ ადგილას, რომელსაც ამოირჩევს უფალი, შენი ღმერთი. მიდი
ლევნიან მღვდლებთან და მსაჯულთან, ვინც იმჟამად იქნება,
დაეკითხე და გამოგიცხადებენ ისინი სასამართლო განაჩენს.
ისე მოიქეცი, როგორც ისინი გამოგიცხადებენ იმ ადგილიდან,
რომელსაც აირჩევს უფალი, ეცადე ყველაფერი შეასრულო, რა-

საც გასწავლიან იმ რჯულის თანახმად, რასაც გეტყვიან, მოიქეცი" (მეორე რჯული 17:8.9.10.11).

5. „ხალხი დაგზავნა მეფე ნაბუქოდნოსორმა, რათა... მსაჯულნი, რჯულისკაცნი და მხარეთა განმგებელნი შეყრილიყვნენ. მაშინ მანვევარმა ომახიანად დაიძახა: ხალხნო, ტომებო და ენანო! თქვენ გებრძანებათ" (დანიელი 3: 2, 4).

6. „მსაჯულები დააყენა ქვეყანაში, იუდას ყველა ციხე-ქალაქში, ყოველ ქალაქში.

უთხრა მსაჯულებს: დაუკვირდით რას აკეთებთ, რადგან კაცისთვის კი არ გამოგაქვთ მსჯავრი, არამედ უფლისთვის. იგი თქვენთან არის სამსჯავროზე" (2 ნეშტთა 19:5,6).

7. „მაშინ ვუბრძანე თქვენს მსაჯულებს: მოუსმინეთ თქვენს მოძმეებს და საჯეთ სამართალი ერთმანეთს შორის" (მეორე რჯული 1:16).

8. „დაუდგინა მათ უფალმა მსაჯულები, რომლებიც მძარცველებისგან იფარავდნენ მას" (მსაჯულნი 2:16).

9. „მას შემდეგ რაც მსაჯულები დაუდგინა მათ უფალმა, უფალი იყო მსაჯულთან და მტრებისაგან იფარავდა მათ მსაჯულის სიცოცხლეში" (მსაჯულნი 2:18).

10. „უფლის სული იყო მასზე და გახდა იგი ისრაელის მსაჯული გავიდა სალაშქროდ და ხელში ჩაუგდო უფალმა ქუშან — რიშთაიმი" (მსაჯულნი 3:10).

11. „გაიგონოს ბრძენმა და სიბრძნე შეემატოს, მცოდნემ შეიძინოს თავგზიანობა" (იგავნი სოლომონისა 1:5).

12. „თავგზიანობის უქონლობისას ეცემა ხალხი, რიცხვმრავალ მრჩეველებში კი გადარჩება" (იგავნი სოლომონისა 11:14).

13. „მხოლოდ ის, ვინც თავს შესწირავს უზენაესის რჯულის შესწავლას, გამოიძიებს წინაპართა სიბრძნეს და წინასწარმეტყველებაში გაიწაფება, ის შეითვისებს სახელოვან კაცთა ანდრეზებს და იგავთა ნართაულობას ჩანვდება" (სიბრძნე ზირაქისა 39: 1, 2).

14. „თუ კაცი ისე გაკადნიერდება, რომ არ გაუგონებს უფლის, შენი ღმერთის წინაშე მსახურად მდგარ მღვდელს ან მსაჯულს, უნდა მოკვდეს. და აღმოვფხვრი ბოროტებას ისრაელიდან. გაიგონებს მთელი ხალხი, შეეშინდება და აღარ გაკადნიერდება" (მეორე რჯული 17: 12,13).

15. „გაიყვანე ეს კაცი ან ქალი, რომელმაც ჩაიდინა ბოროტი საქმე, შენს კარიბჭესთან და სასიკვდილოდ ჩაქოლე ისინი, ჯერ მონმეთა ხელი უნდა იყოს მასზე, რომ მოკვდეს, მერე კი — მთელი ხალხის ხელი, და აღმოვფხვრი ბოროტებას შენი წრიდან“ (II რჯული 17:5,6,7).

16. „თუ ეს ნათქვამი მართალი გამოდგა, ყმანვილი ქალი ქალწული არ აღმოჩნდა, გამოიყვანონ... მამამისის სახლის კართან და ჩაქოლონ მისი ქალაქის კაცებმა, მოკვდეს, რადგან სააუგო საქმე ჩაიდინა ისრაელში, იმრუშა მამისეულ სახლში. აღმოვფხვრი ბოროტებას შენი კრებულიდან“ (მეორე რჯული 22:20,21).

4. მოფიცრობის ტრადიცია

ხევსურეთის ადათობრივ სამართალში კიდევ ერთი გავრცელებული წესი იყო — მოფიცრობის ტრადიცია. ამა თუ იმ სადავო საკითხზე ჩვენების სისწორის შესამოწმებლად რჯულის კაცები მონმეებს აფიცებდნენ. ხევსურული რჯულის მიხედვით, ყველა მონმეს „ფიცი არ დაედებოდა“. აფიცებდნენ იმას, ვის ჩვენებასაც გადამწყვეტი მნიშვნელობა ჰქონდა.

„ფიცი ხევსურეთში სამძიმო საქმეა და მას უკიდურეს შემთხვევაში მიმართავენ. ამიტომ დაფიცების შემდეგ თუ აღმოჩნდა, რომ დამნაშავე სხვა პირია და მას უმართებულოდ დაუფიცია, მაშინ დამფიცებელმა მაფიცარს სამამფიცრო 5 ძროხა უნდა გადაუხადოს“ (16, გვ. 100).

არსებობდა ხატში დაფიცება და მამულზე დაფიცება. ხატში დაფიცებას მიმართავდნენ ქურდობის, ცილისწამების, მრუშობისა და სხვა შემთხვევების დროს.

მოფიცარს უნდა მოეყვანა სამამფიცრო საკლავი, რომელსაც ხუცესი ხატში დაჰკლავდა. ხატში შესვლამდე აუცილებელი იყო მოფიცარისა და მისი ხელის მომკიდის განბანა და განწმენდა. ხელისმომკიდე მოფიცარის ბიძაშვილი უნდა ყოფილიყო. მოფიცარი თავისი ხელისმომკიდით ხატის ნიშთან დადგებოდა, ხატს ხელს დაადებდა და იტყოდა: „თუ მე არ ვიყო მართალი, გამინყრეს, თუ არა და ვინც ტყუილად მაფიცებს“ (16, გვ.99).

„მამულზე დაფიცება ხევსურეთში მძიმე საქმედ ითვლებოდა და ის რთული წესებით სრულდებოდა. დაფიცება შეიძლებო-

და მხოლოდ დიდ მამულზე და მოფიცარს ხელში დროშა უნდა აეღო. მამულის გარდა დროშით დაფიცება სხვა საქმეზე არ შეიძლებოდა" (იქვე).

ღვთის წინაშე და ღვთის სახელით დაფიცება უდიდეს როლს თამაშობს „ძველი აღთქმის“ მსოფლმხედველობაშიც. ხევსურულ ტრადიციას ემთხვევა აგრეთვე ფიცის დროს საჭირო მონმეტა რაოდენობა.

1. „თუ ქურდი ვერ იპოვეს, სახლის პატრონი ღვთის სამსჯავროზე უნდა წარდგეს და დაიფიცოს რომ ხელი არ უხლია თავისი თვისტომის ქონებისათვის. უფლის წინაშე უნდა დაიფიცოს“ (გამოსვლა 22:7,10).

2. „უფლის, თქვენი ღმერთისა გეშინოდეს, მას ემსახურე, მას მიენებე, მისი სახელით დაიფიცე“ (მეორე რჯული 10:20).

4. „ღმერთზე დავაფიცე, რომ თავიანთ ასულებს მათ ვაჟებს არ მიათხოვებდნენ და მათ ასულებს თავიანთ ვაჟებს არ შერთავდნენ და არც თავად არ მოიყვანდნენ“ (ნეემია 13:23,24,24).

5. „სიმაართლით განიკითხე შენი ახლობელი“ (ლევიანი 19:15).

6. „ცრუ ხმები არ დაყარო, ბოროტმოქმედს არ დაუჭირო მხარი ცრუ მონმობით, უმრავლესობას ნუ აპყევები ბოროტ საქმეში... და ნუ გაამრუდებ სამართალს“.

7. „ხოლო შენ დაიცავი რჯული და მცნებები და იყავი მონყალეებისა და სიმაართლის მოყვარული“ (ტობითი 14:9).

8. „ვერ გამოვა ერთი მონმე ვინმეს წინააღმდეგ რაიმე დანაშაულში, შეცდომაში თუ ცოდვაში. რითაც შეიძლება სცოდოს კაცმა. მხოლოდ ორი მონმის ან სამი მონმის სიტყვით შედგება საქმე“ (მეორე რჯული 19:16).

9. „შენი მახლობლის წინააღმდეგ ფუჭ მონმედ ნუ გამოხვალ და ნუ იცრუებ შენი ბაგეებით“ (იგავნი სოლომონისა 24:28).

10. „თუ შესცოდავს ვინმე თავის თვისტომს და ფიცით დააფიცებს მას, და მივა ეს ფიცი შენს სამსხვერულოსთან ამ სახლში, მაშინ მოუსმინე ციდან და სამართალი გაუჩინე შენს მორჩილთ“ (2 ნეშტთა 6:22).

11. „ეფიცებოდნენ უფალს დიდი ხმითა და ლალადით“ (2 ნეშტთა 15:14).

12. „ხარობდა მთელი იუდა ამ ფიცის გამო, რადგან მთელი გულით შეჰფიცეს“ (2 ნეშტთა 15:15).

13. არ გაუღიტეს ისინი, ისრაელიანებმა რადგან უფალი, ისრაელის ღმერთი ჰყავდათ მათთვის დაფიცებული ..ასე მოვექცეთ მათ: ცოცხლები დავტოვოთ, რათა არ დაგვატყდეს რისხვა იმ ფიცის გამო, რითაც შევფიცეთ... უთხრეს მათ თავკაცებმა იცოცხლონ. ხის მჭრელებად და წყლის მზიდებლებად დაუდგნენ ისინი მთელს საზოგადოებას" (იესო ნავეს ძე 9:1,2,15,20,21).

5. მოკვეთის ტრადიცია

ძველი დროის ფშავ-ხევსურეთში თემის პირის გამტეხთათვის მეტად მკაცრი სასჯელი არსებობდა. ერთ-ერთ ასეთ ზნეობრივ სასჯელს წარმოადგენდა „მოკვეთა“ - საზოგადოებიდან გაძევება.

„საზოგადოება თავის წევრს „მოიკვეთდა“ ქურდობისათვის, ხატის წესის დაკლებისათვის, თემის პირის გატეხისათვის, ანუ უპირობისათვის, მაყვედრობისათვის. მოკვეთილს სახლში აღარავინ შეუშვებდა, აღარცავე იმასთან გაივლიდა, მოუკვდებოდა ვინმე, ძველის ჩვეულებისამებრ აღარავინ მიჰხედავდა, თემი არაფრით აღარ შეენეოდა, წისქვილსა და სამჭედლოს კარებიც დახშული იყო მოკვეთილთათვის; ხატში, ყრილობაში აღარ გაატარებდა ხალხი მოკვეთილს. სოფლისგან მოკვეთილი ხატისაგანაც მოკვეთილი იყო: ხევისბერი საკლავს არ დაუკლავდა სახვენარს არ „დაუდიდებდა“, იმისთვის წყალობას აღარ გამოსთხოვდა ხატს“ (13, გვ. 63) .

საზოგადოებიდან დამნაშავეს მოკვეთის ტრადიცია არაერგზის არის დაფიქსირებული ბიბლიაშიც:

ა) „ვინც უფლის გარდა სხვა ღმერთებს სწირავს მსხვერპლს, უნდა მოიკვეთოს“ (გამოსვლა 22:19).

ბ) „ვინც ამის მსგავს რასმე შეაზავებს და ვინც გარეშე კაცს სცხებს მათ, უნდა მოიკვეთოს თავისი ხალხიდან“ (გამოსვლა 30:33).

გ) „დაიცავი შაბათი, რადგან წმიდაა იგი თქვენთვის. შაბათობით მოსაქმე უნდა მოიკვეთოს თავისი ხალხიდან“ (გამოსვლა 31: 14).

დ) „თუ ვინმე უნმინდურობაში შეჭამს უფლის სამადლობელი მსხვერპლის ხორცს, უნდა მოიკვეთოს თავისი ხალხიდან“ (ლევიანი7:20).

ე) „ყველა, ვინც არ შეასრულებს შენი ღმერთის რჯულს და მეფის რჯულს, დაუყოვნებლივ უნდა გასამართლდეს ან სიკვდილით დაისაჯოს, ან მოიკვეთოს, ან დაჯარიმდეს და დატუსაღდეს“ (ეზრა 7:26).

ვ) „ყველა, ვინც გადავა შენი უფლის ან მეფის კანონს, სამაგალითოდ დაისაჯონ ან სიკვდილით, ან გვემით, ან ვერცხლის გადახდევინებით, ან მოკვეთით (2 ეზრა 8:24).

ზ) მოიკვეთები კაცთაგან, მინდერის მხეცებთან იცხოვრებ, ხარების მსგავსად ბალახს გაჭმევენ“ (დანიელი 4: 29).

თ) „მოკვეთილი იყო კაცის ძეთაგან, მისი გული მხეცისას დაემსგავსა და ველურ ვირებთან ცხოვრობდა“ (დანიელი 5: 21)

ი) „ღვთის შეწევნის იმედით საზრდოობდნენ, განდგომილებს გაემიჯნენ, ერის მტრებად ჩათვალეს ისინი და მოიკვეთეს თავიანთი საზოგადოებისგან და ურთიერთშემწეობისგან“ (3 მაკაბელთა 2: 33).

კ) „ჭრილობებს შეგიხორცებ და განგიკურნავ სატკივარს, ამბობს უფალი; რადგან მოკვეთილი გინოდეს“ (იერემია 30: 17).

6. სისხლის აღების ტრადიცია

როგორც ცნობილია, „ადამიანის მოკვლა ხევსურეთში დიდ დანაშაულად ითვლება. მკვლელზე ძმებმა და ბიძაშვილებმა აუცილებლად შური უნდა იძიონ და სისხლი აიღონ. მესისხლეობა და მასთან დაკავშირებული მკვლევლობები ხევსურეთში ხშირად თაობებში გრძელდებოდა“ (16, გვ.81).

სისხლს ხევსურებისათვის უდიდესი ძალა აქვს. ვაჟა-ფშაველას აზრით, „თვით ჩვეულება მთიელთა შორის სისხლის აღებისა, თუ სისხლის ძიებისა, საღმრთო მოვალეობად ჩასათვლე-ლია... საღმრთო მოვალეობასაც ასრულებს სისხლის დაქცე-ვით“ (13, გვ. 202-203).

სისხლის აღების ადათს მტკიცე საფუძველი გააჩნია ბიბ-ლიაში.

აღსანიშნავია, რომ „ძველ აღთქმაში“ თვით სამყაროს შემოქმედი ღმერთი დახასიათებულია, როგორც „შურისმაძიებელი“ და „მტრის ჯავრისამომყრელი“:

ა) „ცაბაოთ უფალო, მართალო მსაჯულო, გულთამხილავო, მომასწარი შენს შურისძიებას მათზე, რადგან ჩემი საქმე შენთვის მომინდვია“ (იერემია 11: 20).

ბ) „შურისმგებელია უფალი. . . შურს მიაგებს უფალი თავის მოწინააღმდეგეთ და ჯავრს არ შეარჩენს თავის მტერს. სულგრძელია უფალი და დიდძალოვანი, დაუსჯელს არავის გაუშვებს, კეთილია უფალი — ციხე-სიმაგრე გასაჭირში — და ცნობს თავის მოიმედეთ“ (ნაუმი 1: 2, 3, 7).

გ) „ჩაიარა უფალმა მის წინ და შეჰლადა მოსემ: უფალო, უფალო! ღმერთო, მწყალობელო და შემბრალეებლო... დანაშაულთა, ცოდვათა და ბრალთა მიმტევებელო და შურისმგებელო, მამათა ცოდვის მომკითხავო შეილთაგან და შეილიშვილთაგან მესამე და მეოთხე თაობაში“ (გამოსვლა 24:6.7).

ხოლო, უშუალოდ სისხლის აღების შესახებ კი ნათქვამია:

დ) „ადამიანის მკვლეელი უნდა მოკვდეს“ (ლევიაწი 24:17).

ე) „თუ უბედურება მოხდა, სიცოცხლე სიცოცხლის წილ უნდა ზღან“ (გამოსვლა 21:23).

ვ) „ვინც ადამიანის სისხლს დაღვრის, ადამიანის მიერვე დაიღვრება მისი სისხლი, რადგან ღვთის ხატად შეიქმნა ადამი“ (დაბადება 9: 6).

ზ) „და გაგზავნა თოყიმ თავისი ძე იორამი დავითთან მოსაკითხავად და მისალოცად, რომ შეებრძოლა ჰადარყეზერს და სძლია მას, რადგან თოყის მოსისხლე იყო ჰადარყეზერი“ (2 მეფეთა 8:10).

თ) „ორი ვაჟიშვილი ჰყავდა შენს მორჩილს, მინდორში ნაეკიდნენ ერთმანეთს, გამშველებელი არავინ იყო, დაჰკრა ერთმა მეორეს და მოკლა, აღდგა შენი მორჩილის წინააღმდეგ მთელი ნათესაობა და მეუბნებიან: მოგვეცი ძმის მკვლეელი, რომ მოკლული ძმის შური ვიძიოთ და მოვსპოთ“ (2 მეფეთა 14:6,7).

ი) „როცა დაბრუნდა აბნერი ხებრონს, გაიხმო იგი იობმა კარიბჭის შიგნით, თითქოს განმარტოებით საუბარი სურდა მასთან და მუცელში ჩასცა მახვილი. მოკვდა იგი იობის ძმის, ყასაელის სისხლის წილ“ (2 მეფეთა 3:27).

კ) „რადგან ჩვენი დაპყრობით დაპყრობილ იქნება მთელი იუდა, შეიბღალება ჩვენი სინმინდენი და ჩვენს სისხლს მოჰკითხავს უფალი მათ უნმინდურებას“ (იედიითი 8:21).

ლ) „შეიკრიბნენ იუდაელნი თავ-თავის ქალაქებში, მეფე ახაშვეროშის ყველა სამთავროში, რათა ხელი აღემართათ თავიანთ მოსისხლეებზე“ (ესთერი 9:2).

მ) „აი, წესი მკვლელისთვის, რომელმაც თავი უნდა შეაფაროს იქ, რომ გადარჩეს. ვისაც უნებურად შემოაკვდება თავისი მოყვასი. რომ არ გამოეკიდოს მესისხლე მკვლელს ცხელ გულზე არ მიენიოს, რადგან გზა დიდია და არ მოკლას“ (მეორე რჯული 19:5,6).

ნ) „მიუგეს მას ყუზიამ და მთავრებმა: მშვიდობით იარე, უფალი ღმერთი იყოს შენი მფარველი ჩვენს მტრებზე შურის-საძიებლად“ (იედიითი 8:35).

ო) „მახვილს მოერიდეთ, რადგან რისხვაა მახვილის სასჯელი, რათა იცოდეთ, რომ არის განკითხვა“ (იობი 19:29).

პ) „ამიტომ ამბობს მეუფე, ცაბაოთ უფალი, ისრაელის ძლიერი: ოჰ, როგორ ამოვიყრი ჩემს მოსისხლეთა ჯავრს, როგორ ვიძიებ შურს ჩემს მტრებზე“ (ესაია 1:24).

ჟ) „აილეს თავიანთი ძმის სისხლი და იორდანეს ჭაობები-საქენ გაბრუნდნენ“ (1 მაკაბელთა 9:40,42).

რ) „მოელო მონყალება განადგურებული ქალაქისათვის, მალე მიწას რომ გაუსწორდებოდა და შეესმინა მის მიმართ მღალადებელი სისხლისათვის“ (2 მაკაბელთა 8:3).

ს) „მეტად არ გაეუჩმდები მათ უღვთო საქმეებს, რასაც მკრეხელურად სჩადიან, აღარც ამათ უკეთურებას მოვითმენ. აჰა, უდანაშაულო და მართალი სისხლი მეძახის მე და მართალთა სულები მეძახიან გამუდმებით“ (3 ეზრა 15:8).

ტ) „რას იმსახურებენ ის ბოროტეული კაცები, რომელთაც უდანაშაულო კაცი თავისსავე სახლში, თავის საწოლში მოკლეს? ახლა განა თქვენ ხელს არ უნდა მოგაკითხოთ მისი სისხლი და აღმოგფხვრათ ამ ქვეყნიდან?“

უბრძანა დავითმა მსახურებს და დახოცეს ისინი“ (2 მეფეთა 4:11,12).

ფ) „ნუ წაბილწავთ მიწას, სადაც იმყოფებით, რადგან სისხლია, რომ ბილწავს მიწას. ვერ განიწმინდება მიწა მასზე დაღვრილი სისხლისგან, თუ არა თავად მისი დამღვრელის სისხლით“ (რიცხვნი 35:33).

7. მანმინდარ-მაგანძურნი და ქადაგ-მისანნი

ხევსურეთის სალოცავებს ჰყავთ მსახურნი („ხელ-კაცნი“), რომლებსაც ხატის საქმეების გაძღოლა და მისი საგანძურის დაცვა-პატრონობა ევალებათ.

ხატის მსახურთა რიცხვს მიეკუთვნებიან: ხუცესი, დასტურ-ხელოსნები, მეგანძურნი და ქადაგნი.

ყველა მათგანს, ხევსურეთში გავრცელებული „სამონმინდარო რჯულის“ მიხედვით, განსაკუთრებული სინმინდის დაცვა ევალებოდა. რაც გულისხმობს შემდეგს:

მანმინდარ-მაგანძურნი ხატში შესვლამდე — გაიპარსავდნენ, დაიბანდნენ (განბანა ძველად აუცილებლად წყაროს წყლით უნდა მოხდარიყო, რადგან ყველა სხვა წყალი, ხევსურთა რწმენით უწმინდურად ითვლებოდა), ჩაიცვამდნენ გარეცხილ, სუფთა ტანისამოსს. გარდა ამისა, მონმინდარობის მთელი პერიოდის განმავლობაში ხატის „ხელ-კაცებს“ ღვინისა და სხვა სასმელისაგან თავი უნდა შეეკავებინათ, არავითარ შემთხვევაში დიაცს არ უნდა გაკარებოდნენ, ეკრძალებოდათ მიცვალებულის ოჯახში შესვლა, რადგან, ხევსურთა რწმენით, მიცვალებულიც უწმინდურია.

„მანმინდარს ეკრძალებოდა ისეთი სამუშაოს შესრულება, რაც გააოფლიანებდა, რადგან ოფლი უწმინდურად ითვლებოდა (შესაძლებელია ეს ტრადიცია დაკავშირებული იყოს ძველი ალთქმის რჯულთან, რომლის მიხედვითაც, ყოველგვარი ქონი უწმინდური და უსურმაგია — ლ.გ.) „მესახელოე“ (დასტური ან ხელოსანი) მხოლოდ მსუბუქ სამუშაოს ასრულებდა და ტანს ყოველდღიურად იბანდა. . . დღეობის დღეს დილით ადრე ადგებოდა, წავიდოდა ცხრა წყაროს წყალზე და ცხრაჯერ დაიბანდა ტანს, მდინარის წყალზე დაბანა არ შეიძლებოდა, რადგან მდინარის წყალი უწმინდურად ითვლებოდა“ (12, გვ. 41).

ხუცესად გახდომა ადამიანის ნება-სურვილზე არ არის დამოკიდებული. მას ქადაგის პირით თვითონ ხატი ირჩევს. დასტურებს კი მორიგეობით (ნილისყრით) ირჩევენ და მათ ხატის სამსახური ერთი წლით ევალებათ.

ხუცესმა ხატში შესვლისას ყოველ წელს აუცილებლად საკლავის სისხლით „ხელ-მხარი უნდა გაინათლოს“. მას ევალებოდა ასევე ხატის შესასვლელთან (ზღურბლთან) ე.წ. „ზღურბლის სამლახაო“ საკლავის დაკვლა.

(„ძველ აღთქმაში“ ერთი ჭედილის დაკვლა სავალდებულო იყო „სადღესასწაულო კარვის შესასვლელთან“, რაც მსგავსებას იჩენს ხევსურულ „ზღურბლის სამლახაოსთან“).

მეგანძურს აბარია ხატის განძი: ვერცხლის თასები, სახუცო კოჭობები, ხატის შარნები, სამკაულები, ქვეერი და სხვ. მისი სახელი „მაგანძურიც“ სიტყვა „საგანძურიდან“ მომდინარეობს. იგი ვალდებულია დარბაზის ჭურჭელი წმინდად შეინახოს და საიმედო ადგილას დაიცვას (16, გვ. 244).

ზოგჯერ, მანმიდარად გახდომაც ქადაგის მითითებით ხდება. მაგალითად, „როცა ხევსურს ოჯახში საქონელი ეხოცება და ზარალი მოსდის, მას ქადაგი ეტყვის: ორი თუ მეტი წლის განმავლობაში ამა და ამ ხატის მანმიდრად უნდა შედგე და მას საკლავიც დაუკლავო. ხატის დამიზეზების შიშით, ხევსური ხატში მანმიდრად დგება. ზოგიერთ ხატში 20-მდე ასეთი მანმიდარია შემდგარი“ (იქვე).

ჩვენს მიერ ჩამოთვლილი მანმინდარ-მაგანძურთა და ხატის „ხელ-კაცთა“ მიერ შესასრულებელი ყველა სავალდებულო წესი და მოთხოვნა სრულ თანხვედრაშია „ძველ აღთქმაში“ აღწერილ მონმიდარის რჯულთან.

ბიბლიაში, კერძოდ, ვკითხულობთ:

1. „თუ კაცმა ან ქალმა აღთქმა დადო, რომ უფლის მონმიდარი გახდება, სასმელისგან უნდა იწმიდოს...მონმიდარობის აღთქმის მთელს დროს სამართებული არ უნდა შეეხოს მის თავს. უფლის მონმიდარობის მთელს დროს მკვდარს არ უნდა მიეკაროს“ (რიცხვნი 6:2,3,5,6).

2. „ეს არის მონმიდარის რჯული...როცა გაუვა მონმიდარობის ვადა, მიიყვანენ მას სადღესასწაულო კარვის შესასვლელთან, შესწირავს უფალს წელგამოვლილ, საღ ცხვარს აღსაველენად, ერთ წელგამოვლილ დედალ ცხვარს ცოდვისთვის და ერთ საღ ჭედილას სამადლობელ მსხვერპლად“ (რიცხვნი 6:13,14).

3. „გადაიპარსავს მონმიდარი სადღესასწაულო კარვის შესასვლელთან თავის სამონმიდარო თავს, აიღებს თავისი სამონმიდარო თავის თმას და ჩააგდებს ცეცხლში, სამადლობელი მსხვერპლის ქვეშ რომ არის“ (რიცხვნი 6:18).

4. „დაადოს ხელი თავის შესწირავს თავზე და დაკლას სადღესასწაულო კარვის შესასვლელთან და მოასხუროს სამსხვერპლოს ირგვლივ სისხლი აარონიანებმა“ (ლევიაინი 3:2).

5. „თუ ვინმე იქნა შენში ღამის შემთხვევის შემდეგ განუწმედელი, გავიდეს ბანაკის გარეთ, არ შევიდეს ბანაკის შიგნით, საღამოს პირზე წყლით განიბანოს და მზის ჩასვლისას შევიდეს ბანაკში, ადგილი გექნება ბანაკგარეთ, რომ შეგეძლოს იქ გარეთ გასვლა“ (მეორე რჯული 23:10,11,12).

6. „ეს შელომითი თავისი ძმებითურთ დარაჯობდა შემოწირულობათა მთელ საგანძურს, რომელიც მეფე დავითმა, მამისსახლთა თავკაცებმა, ათასისთავეებმა, ასისთავეებმა და სარდლებმა შესწირეს“ (1 ნეშტთა 26:26).

7. „მიუგო მღვდელმა დავითს და უთხრა: სადაგი პური არა მაქვს ახლა, მხოლოდ ნაკურთხი პური მაქვს. ოღონდ ცოლებს ხომ არ გაჰკარებიათ შენი მსახურები?“

8. „მიუგო დავითმა მღვდელს და უთხრა: ცოლებთან არ მივსულვართ არც გუშინ და არც გუშინწინ, იმ დროდან, რაც გზას ვადგავარ. ჩემი მსახურების ჭურჭლები წმიდაა. ეგ პურიც სადაგად ჩაითვლება, დღეს ხომ ახალი უნდა იკურთხოს ჭურჭელში“ (პირველი მეფეთა 21:5,6).

9. „ჩამოვიდა მოსე მთიდან და განმინდა ხალხი, გაირეცხეს მათ სამოსელი. უთხრა ხალხს: ზეგისთვის გაემზადეთ, დედაკაცს არ მიეკაროთ“ (გამოსვლა 19:14,15).

10. „შენს ძეთა შორის აღვძარი წინასწარმეტყველნი და შენს ყრმათა შორის — მონმიდარნი“ (ამოს წინასწარმეტყველი 2: 11).

11. „ხოლო მე, მეფე არტაქსერქსემ, ვუბრძანე სირიისა და ფინიკიის მეგანძურებს, რათა რასაც მოითხოვს ეზრა მღვდელი და რჯულის მეცნიერი მაღალი ღმერთისა, შეუფერხებლად მიეცეს მას ვერცხლი ას ტალანტამდეც კი“ (2 ეზრა 8:19).

12. „ახლა კი გაუხსენით თქვენი გული და სული უფალს, თქვენ ღმერთს. ადექით და დაინყეთ უფლის, ღმერთის სანმინდარის მშენებლობა“ (1 ნეშტთა 22:19).

13. „შებუელი ძე გერშომისა, მოსეს ძისა, რომელიც საგანძურის ზედამხვედველი იყო“ (1 ნეშტთა 26:24).

14. „იეხიელის ძენი: ზეთამი და მისი ძმა იოელი უფლის სახლის საგანძურს დარაჯობდნენ“ (1 ნეშტთა 26:22).

15. „განწმედს სანმიდარს ისრაელიანთა უწმიდურობისგან და შეცოდებისგან და ყოველი ცოდვისგან“ (ლევიაწი 16:16).

16. „დაიბანს ტანს წყლით წმიდა ადგილას, ჩაიცვამს თავის ტანისამოსს, გამოვა გარეთ და შესწირავს აღსაველენს თავის“

ვისთვის და აღსავლენს ერისთვის და განწმედს თავის თავს და ერს" (ლევიაანი 16:24).

17. „ცოდვის გამოსასყიდი ხბო და ცოდვის გამოსასყიდი ვაცი, რომელთა სისხლი განსაწმედელად შეიტანეს სანმიდარში, უნდა წაიღონ ბანაკის გარეთ და ცეცხლში დანვან" (ლევიაანი 16:27).

18. „თავისი მონმიდარობის მთელ დროს უფლის წმიდაა ის" (რიცხვნი 6:8).

19. „გამოიყვანე ლევიანები ისრაელიანთაგან და გააწმიდავე ისინი. ასე მოიქეცი მათ გასაწმიდავებლად: ასხურე მათ ცოდვის წარმოცელი წყალი, გაიპარსონ მთელი ტანი, გაირეცხონ შესამოსელი და განწმინდავდებიან.“

20. „აიყვანონ კურატი და მისი ძღვენი: შესაწირავი — ზეთში აზელილი გამტკიცული ფქვილი" (რიცხვნი 8:6,7,8).

21. „აი, რა გეკუთვნის წმიდათა წმიდადან, საცეცხლო მსხვერპლიდან: ყოველი მათი შესაწირავი და ყოველი მათი ძღვენი ცოდვისა და დანაშაულის გამოსასყიდი ყოველი მსხვერპლი რასაც მე მიხდიან, წმიდათა წმიდაა შენთვის და შენი შვილებისათვის, წმიდათა წმიდაში ჭამეთ იგი, მხოლოდ მამაკაცებმა ჭამონ, წმიდა უნდა იყოს თქვენთვის" (რიცხვნი 18:9,10).

„ტერმინი ქადაგი იმ პიროვნების აღსანიშნავად იხმარება, რომელიც, ხალხის წარმოდგენით, მათ ღვთაების ნება-სურვილს აუწყებს, მისი პირით ლაპარაკობს, ხალხსა და ღვთაებას შორის მოციქულობს" (25, გვ. 2).

სულხან-საბა ორბელიანის განმარტებით „ქადაგი არის - მაღალ მძახებელი სწავლისა". ხევსურეთში ქადაგის აღსანიშნავად სიტყვები „მკადრე" და „მეენე"-ც იხმარებოდა. „მკადრე ძველად იგივე ქადაგი უნდა ყოფილიყო, რომელსაც ღვთაება „კადრულობდა", რაიმე მეტამორფოზული სახეცვლილებით (მტრედის, ცეცხლის ან ჯვრის სახით) ეწვეოდა, მხარზე ან ხელზე დაუჯდებოდა, ებაასებოდა და შემდეგ თავისი სურვილების გამოსაცხადებლად ააქადაგებდა" (25, გვ. 5).

მსგავსება გამოვლინდა „ძველი ალთქმის" ქადაგ-მისანთა და ხევსურ „მკადრე-წინასწარმეტყველთა" შედარებისას.

„ძველ ალთქმაში" ვკითხულობთ:

1. „უთხრა უფალმა მოსეს: იცოდე ღმერთად დამიდგენიხარ ფარაონისთვის, შენი ძმა აარონი კი შენი ქადაგი იქნება" (გამოსელა 7:1).

2. „ღვთის სული გადმოვა შენზე და მათთან ერთად აქა-
დაგდები სხვა კაცად გარდაიქმნები“ (პირველი მეფეთა 10:6).

3. „ყველანი, ვინც მანამდე იცნობდნენ მას, ხედავდნენ ქა-
დაგებთან ერთად გაქადაგებულს და ლაპარაკობდნენ ერთმა-
ნეთში. რა დაემართა კიშის ძეს? ნუთუ საულიც გაქადაგდა?“
(პირველი მეფეთა 10:11).

4. „ახითოფელის თათბირი, რომელსაც იგი იმ ხანებში იძ-
ლეოდა, ისეთი იყო, გინდა ღმერთს შეჰკითხოვოდა ვინმე“ (2 მე-
ფეთა 16:32).

5. „თქვა იოშაფატმა: ხომ არ არის აქ სადმე უფლის წინას-
წარმეტყველი, რომ უფლისთვის ვაკითხვინოთ?“ (4 მეფეთა
3:11).

6. „დაელაპარაკა უფალი დავითის მისანს“ (1 ნეშტთა 21:9).

7. „ყველა ესენი იმ ჰემანის ძენი არიან, რომელიც მეფის მი-
სანი იყო“ (1 ნეშტთა 25:5).

8. „უხმობდა ქადაგი მთელს იუდასა და იერუსალიმში ყვე-
ლას ტყვეობიდან გამოსულს, შეკრებილიყვნენ იერუსალიმში“
(2 ეზრა 9:3).

9. „ვიდრე მუცელში გამოგსახავდი, გამოგარჩიე, ვიდრე
საშოდან გამოხვიდოდი წმიდა გყავი, ხალხების ქადაგად და-
გადგინე“ (იერემია 1: 5).

10. „დამეცა უფლის სული და მითხრა: თქვი, ასე ამბობს
თქო უფალი: ასე და ასე ლაპარაკობთ, ისრაელის სახლო და რაც
ფიქრად მოგდით, ვიცი მე“ (ეზეკიელი 11: 5).

11. „სულმა ამიტაცა და ხილვაში, ღვთის სულით, მიმი-
ყვანა ქალდეაში გადასახლებულებთან და განმშორდა ხილვა,
რომელიც ვიხილე“ (ეზეკიელი 11: 24).

12. „დავით მეფის საქმენი, ადრინდელნი და უკანასკნელნი,
სამუელ მისნის სიტყვებში, ნათან წინასწარმეტყველის სი-
ტყვებში და გად მისნის სიტყვებშია აღწერილი“ (1 ნეშტთა
29:29).

13. „ორი კაცი დარჩენილიყო ბანაკში... მათაც დაადგრა
სული და ისინიც დაეცნენ ქადაგად...“ (რიცხვნი 11:26)

ბიბლიური ტრადიციის მიხედვით, მკვეთრი დიფერენცირე-
ბა შეინიშნება ღვთის წმინდა სულით განღმრთობილ ქადაგ-მის-
ნებსა და მკითხავ-ჯადოქრებს შორის, ეს უკანასკნელნი, ბოროტ
ძალებთან წილნაყრებად ითვლებიან და, რჯულის მიხედვით,
უმკაცრესად ისჯებიან:

„დასაციინი გახდა ჯადოქრობის ცთუნებები“ (სიბრძნე სოლომონისა 17:7).

„თუ ვინმე აღმოჩნდა თქვენში ჯადოქარი ან მკითხავი, კაცი იქნება თუ ქალი, უნდა მოკვდეს“ (ლევიაანი 20:27).

ჩვენი აზრით, უძველეს დროში ასეთივე მკვეთრი დიფერენცირება უნდა ყოფილიყო ხევისურეთშიც, ერთი მხრივ, ქადაგთა ანუ მკადრე-წინასწარმეტყველთა და, მეორე მხრივ, მკითხვათა შორის. მკითხავები აქაც უნდა ყოფილიყვნენ დაგმობილნი და მათი ჩართვა საზოგადოების სულიერ ცხოვრებაში მოგვიანებით უნდა მომხდარიყო, როცა ხევისურეთში ჭეშმარიტი მედიატორები შემცირდნენ (უკანასკნელი ხატის ქადაგი და წინასწარმეტყველი ხევისურეთის ისტორიაში გახლდათ გაგა გოგოჭური — ლეგენდარული „თარხანათ გაგა“, რომლის მოღვაწეობასაც, ვფიქრობთ, ცალკე ნაშრომი მივუძღვნათ).

გვინდა, ყურადღება გავამახვილოთ აგრეთვე ძველ დროში მკადრე-წინასწარმეტყველთა მიერ გამოყენებულ ე.წ. „სამკადრეო ხელსახოცზეც“, რომელიც დღემდე ხევისურეთის რელიგიურ ყოფაში ერთ-ერთ მნიშვნელოვან სიმბოლურ ნარმოადგენს და ამჟამად ხატის დროშაზე შებმული ჭრელი მანდილების სახითაა შემორჩენილი.

„სამკადრეო“ ეწოდებოდა ქსოვილის თხელ ნაჭერს (რიდეს), რომელსაც ხატის „მოსვლის“ (გამოცხადების) დროს მკადრე სინმინდისა და ხატისადმი მოწინების ნიშნად მხარზე ან მარჯვენა ხელის მტევანზე გადაიფენდა, მასზე „ჯვარი დაბრძანდებოდა“ და მკადრეს თავის ნება-სურვილს შეატყობინებდა (25, გვ. 98).

აღსანიშნავია, რომ ბიბლიის მიხედვით, მოსე ღმერთთან ლაპარაკის დროს ქსოვილის ნაჭერს — რიდეს იფარებდა:

„შენყვიტა მოსემ მასთან ლაპარაკი და რიდე ჩამოიფარა სახეზე, როცა შედიოდა მოსე უფლის წინაშე სალაპარაკოდ იხსნიდა რიდეს გარეთ გამოსვლამდე. ხედავდნენ ისრაელიანები მოსეს სახეს, რომ ბრწყინავდა მოსეს პირისკანი და ისევ იფარებდა მოსე სახეზე რიდეს“ (გამოსვლა 34: 33, 34, 35)*.

* თუმცა, აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ქსოვილის ნაჭერი, მოყვანილ შემთხვევებში გარკვეული განსხვავებით გამოიყენება. მოსე უფლის წინაშე ლაპარაკისას იხსნიდა რიდეს და ხალხთან საუბრისას კი, პირიქით, იფარავდა პირს, რასაც თავისი მიზეზი ჰქონდა.

ხევსურეთში „ღვთის სულის“ ქადაგზე გადასვლის მოვლენა, სუბიექტურად ასეა აღწერილი: „ყველკნით გაცხროვდების... რო გაუტევს (გაუშვებს, დატოვებს) ჯვარი, გასუსტდების“ (25, გვ. 66). მამასადამე, იგი ჯერ მთელი ტანით კანკალებს, შემდეგ კი ფიზიკურ სისუსტეს გრძნობს. როგორც ვნახეთ, ქადაგის მდგომარეობა „ძველი აღთქმის“ მიხედვითაც ანალოგიური იყო:

„გამოვფხიზლდი და ტანი მიცახცახებდა. ისე იყო დამაშვრალი ჩემი სული, ლამის წამსვლოდა. მაშინ შემენია ანგელოზი, რომელიც მომევიღინა, რომელიც მელაპარაკებოდა, გამამხნევა და ფეხზე დამაყენა“ (3 ეზრა 5: 14, 15).

8. სახელის მოხვეჭის ტრადიცია

ხევსურთა აზროვნებას ღირებულებათა მყარი იერარქია ახასიათებს. ამ იერარქიაში „სახელ-სირცხვილის“ ფენომენს ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია.

საზოგადოების თვალში მაღალი რეპუტაციის ქონაზე ზრუნვა („სახელის ძიება“, „სახელის ქნა“) თითოეული თავმოყვარე ხევსურის უპირველესი მოვალეობაა.

იგი არასოდეს არის გულგრილი იმის მიმართ, თუ „რას ამბობს ხალხი მასზე“ და სახელის მოსახვეჭად ხშირად შეუძლებელს აკეთებს.

ანალოგიური ტრადიცია შეინიშნება „ძველ აღთქმაში“.

„პირველი მაკაბელთა“, „იგავნი სოლომონისა“ და „სიბრძნე ზირაქისა“ ამ საკითხზე საგანგებო ყურადღებას ამახვილებს:

ა) „რჩეული სახელი დიდძალ ქონებაზე უკეთესია, კეთილი მადლი კი — ვერცხლზე და ოქროზე“ (იგავნი სოლომონისა 22:1).

ბ) „და გასწირა თავი, რათა ეხსნა თავისი ხალხი, ხოლო თავისთვის საუკუნო სახელი მოეხვეჭა“ (1 მაკაბელთა 6: 44).

გ) „ზაქარიას იოსებს და ყაზარიას — ჯარების სარდლებს ესმათ მათი გმირობისა და გადახდილი ომის ამბავი, თქვეს: ჩვენც მოვიხვეჭოთ სახელი, ჩვენც გავემართოთ და შევებრძოლოთ წარმართებს ჩვენს ირგვლივ“ (1 მაკაბელთა 6: 44).

დ) „იმ დღეს დაეცნენ ბრძოლის ველზე მღვდლები, გმირების ჩადენის მსურველნი“ (1 მაკაბელთა 5: 67).

ე) „ადამიანები თავიანთ სხეულებს იგლოვენ, ხოლო ცოდვილთა უკეთური სახელიც კი წარიხოცება. იბრუნე სახელზე, რადგან იგი უფრო დიდხანს იქნება შენთან, ვიდრე ოქროს ათასი დიდი საგანძური. კარგი ცხოვრების დღეები დათვლილია, კარგი სახელი კი საუკუნოდ რჩება“ (სიბრძნე ზირაქისა 41: 11, 12, 13).

ვ) „კაცი იუდა და მისი ძმები კი ფრიად განითქვენნ მთელი ისრაელისა და ყველა ხალხის წინაშე, სადაც გაგონილი ჰქონდათ მათი სახელი“ (1 მაკაბელთა 5: 67).

9. სტუმრის პატივისცემის ტრადიცია

სტუმარ-მასპინძლობის ადათი ხევსურეთში მკაცრად არის დაცული. იქ სტუმარს დიდი პატივისცემით იღებენ.

ოჯახში მისულ სტუმარს ყველანი აუცილებლად ფეხზე წამოუდგებიან და კარგად უმასპინძლდებიან. საპატიო სტუმარს მასპინძელი ზოგჯერ ცალ მუხლზე დაჩოქილი ემსახურება. სტუმრის შეურცხყოფა არ შეიძლება, ამაზე სამაგიერო პასუხი მასპინძელს მოეთხოვება.

ხევსურეთში გავრცელებული ტრადიციის მიხედვით, აუცილებელი იყო ოჯახში მისული სტუმრისათვის ფეხის დაბანა.

ოჯახში შემოსულ სტუმარს მასპინძელი ასე მიესალმება: „მაგვიხვე მშვიდობით!“ სტუმარი პასუხობს: „დამხვდით, მშვიდობით! აშენდით სრუ მუდამ ლხინზედა, მშვიდობაზედამც შაიყრებით“-ო. როცა სტუმარს სუფრას გაუშლიან, მასპინძელი ლუდს აიღებს და დაილოცება (16, გვ. 105).

„სტუმრის მოსვლაზე ხანდახან საკლავსაც დაკლავდნენ“ (18, გვ. 27).

ხევსურთა აზრით, „სტუმარი ხალხსაც და ჯვარსაც ეკუთვნოდა“ (18, გვ. 248) ოჯახში მიწვეული თანასოფლელებიდან „ყველა ვალდებულად თელიდა თავს, მოსული სტუმრები სახლში დაეპატიჟა. ზოგჯერ ნაიჩხუბებდნენ კიდეც – სტუმარი

რატომ მიგყავს შენ, რატომ მე არ დამანებეო, ბოლოს, ზოგ სტუმარს ერთი წაიყვანდა, მეორეს – მეორე. ვისაც ამ საღამოს არ დანებდებოდა სტუმრის წაყვანა, მეორე დღეს მაინც აწევდა ყველა სტუმარს" (18, გვ. 27).

ფშავ-ხევსურეთში გავრცელებული ზოგიერთი სალანძღავი მიმართავს სტუმარ-მასპინძლობის ადათის მნიშვნელობაზე მეტყველებს. მაგალითად, „ბევრის სტუმარო, ცოტაის მასპინძელო“. „შენ გნახას კაცმავ, შე სტუმარშინშეუყვანელოვ!“ და სხვა.

მკვლელობის ან სხვა სოციალური პრობლემების დროს ხშირი იყო აგრეთვე ამა თუ იმ თემსა და ოჯახში მდგმურის (ე.წ. „ამანათის“, „ხიზანის“) მიღება, რომელსაც ასევე დიდი პატივისცემით ეპყრობოდნენ და ხანგრძლივი დროის განმავლობაში სარჩოსა და საცხოვრებელს უზიარებდნენ.

„ხევსურს რომ თავის სოფელში ცხოვრება აღარ შეეძლო მოსისხლეობის ან რაიმე ამგვარი მიზეზის გამო, რომელიმე სოფელს შეარჩევდა და იქ წავიდოდა „ამანათად“, პირველად სოფელში თვალსაჩინო კაცთან მივიდოდა და მას სთხოვდა დახმარებას, რათა სოფლელებს ნება დაერთოთ მათთან დროებით ცხოვრებისა. როცა დათანხმდებოდნენ, ამანათი და მასპინძელი ჯვარში ერთ საკლავს მიიყვანდნენ და ყველას დაუძახებდნენ. ხუცესი საკლავს ამანათისა და სოფლის სამწყალოვნოდ დაჰკლავდა. ამის შემდეგ სოფელი ითვლებოდა ამ კაცის მფარველად, იცავდნენ მტრისაგან, ეხმარებოდნენ ყოველგვარ გაჭირვებაში“ (18, გვ. 248).

სტუმრისა და „ამანათად“ შესახლებული პირისადმი ასეთივე დამოკიდებულებას ვხვდებით „ძველ აღთქმაშიც“:

ა) „გავიდა მათთან სახლის პატრონი და უთხრა: არა, ძმებო, ნუ უზამთ ბოროტებას. ეს კაცი ჩემს სახლში სტუმრად შემოვიდა, ნუ ჩაიდენთ უზნეობას“ (მსაჯულნი 19:23).

ბ) „ცოდვილებზე კი სასჯელმა მოაწია, რომელთა ნიშნები წინასწარ გამოჩნდა მეხისტეხაში, სამართლიანად იტანჯებოდნენ ჩადენილი ბოროტებისთვის, რადგან სასტიკ სტუმართმოძულებას იჩენდნენ. არა მხოლოდ ამათ, არამედ იმათაც დაედებათ მსჯავრი, რადგან მტრულად იღებდნენ სტუმარს“ (სიბრძნე სოლომონისა 19: 13, 14, 15).

გ) „რომ მიუახლოვდა სარას, თავის რძალს, უთხრა: მშვიდობით მოგვიხველ ასულო“ (ტობითი 11:17).

დ) „თუ დაგიდგება მდგმურად ვინმე თქვენს ქვეყანაში, ნუ შეავიწროვებ მას. როგორც მკვიდრი, ერთი თქვენთაგანი, ისე იყოს თქვენს შორის მდგმურად დამდგარი კაცი. გიყვარდეთ იგი, როგორც თქვენი თავი“ (ლევიაწი 19:33.34).

ე) „შინ შეიყვანა და სახედრებს საკვები დაუყარა. მათ კი ფეხი დაიბანეს, ჭამეს და სვეს“ (მსაჯული 19:21).

10. უფროს-უმცროსობა

ცნობილია, რომ ხევსურული „უფროს-უმცროსობის“ კოდ-ექსით, საზოგადოება უდიდეს პატივისცემას და დაფასებას იჩენს უფროსი თაობისადმი — მშობლებისადმი, მოხუცებისადმი. „მშობლების ცუდად შენახვა და მოპყრობა ხევსურეთში სირცხვილია. ოჯახში უფროსობა დედას ან მამას ეკისრება და საოჯახო საქმესაც ისინი განაგებენ“ (16, გვ. 103).

მთაში სრულიად განსაკუთრებული ურთიერთობა არსებობს ასევე რძალ-დედამთილს, რძალ-მამამთილსა და ოჯახის სხვადასხვა ასაკის წევრებს შორის. ახალგაზრდებს ეკრძალებათ უფროსთა საზოგადოებაში „ზუბუქი“ მოქცევა (ქარაფშუტობა) და ბევრი ლაპარაკი.

აღნიშნული ურთიერთობების ტრადიციაც, ისევე როგორც სხვა ჩვენს მიერ ზემოაღნიშნული ნორმები, სრულ შესაბამისობაშია „ძველი აღთქმის“ რჯულთან. კერძოდ, „ლევიაწი“, „იგავნი სოლომონისა“ და „სიბრძნე ზირაქისა“ უფროს-უმცროსობის ადათის შესახებ გვეუბნება:

ა) „ჭალარას ნამოუდექი ფეხზე, პატივი მიაგე მოხუცს და შენი ღვთისა გეშინოდეს, მე ვარ უფალი“ (ლევიაწი 19:32).

ბ) „გაუგონე შენს მშობელ მამას და დედას, მოხუცებულს ნუ მოიძულებ“ (იგავნი სოლომონისა 23:22).

გ) „უთხრა თავის ასულს: პატივი მიაგე შენს მამამთილს და დედამთილს ისინი არიან ახლა შენი მშობლები. დაე, კარგი მესმოდეს შენზე, და აკოცა მას“ (ტობითი 10:12).

დ) „ნუ მრავალსიტყვაობ მოხუცთა საკრებულოში“ (სიბრძნე ზირაქისა 14).

ე) „როგორც ბატონებს, ისე დაემორჩილება თავის მშობლებს. საქმით და სიტყვით პატივი ეცი მამას, რათა მისი კურთხევა გადმოვიდეს შენზე. რადგან დიდება კაცისა მამის პატი-

ვისცემაა და სირცხვილია შვილებისათვის შეურაცხყოფილი დედა. შვილო, მამაშენს სიბერეში შეენიე და ნუ დაამნუხრებ მას სიცოცხლეში. მამის მიმტოვებელი ღვთის მგმობელია და დედის განმარისხებელი დანყევლილია უფლისაგან" (სიბრძნე ზირაქისა 3: 7, 8, 11, 12, 16).

ვ) „ნუ უგულბელყოფ მოხუცთა მონათხრობს, რადგან მათაც თავიანთი მამებისაგან ისწავლეს, მათგან ისწავლი განსჯას და პასუხის გაცემას უამის შესაფერისად" (სიბრძნე ზირაქისა 8: 9).

ზ) „ვინც თავის მამას და დედას შეურაცხყოფს, უნდა მოკდეს" (ლევიაინი 20:9).

თ) „წყელიმც იყოს დედ-მამის შემაგინებელი" იტყვის მთელი ერი: ამინ!" (მეორე რჯული 27:16).

ი) „რარიგ შეშვენით ხანდაზმულთ განკითხვა და მოხუცებულთ მოცემა რჩევისა! რარიგ უხდება მოხუცებს სიბრძნე და დიდებულებს აზრი და რჩევა! მოხუცთა გვირგვინია მრავალნაცადობა და მათი სიამაყე- უფლის შიში" (სიბრძნე ზირაქისა 25: 4, 5, 6) .

კ) „ისაუბრე, ჭაბუკო, თუ საჭირო შეიქენი, თქვი ორიოდ სიტყვა, როცა შეგეკითხებიან. თქვი უმთავრესი, მცირედით მრავალი და იყავი მცოდნე და შეგეძლოს დუმილის დაცვა. დიდებულთა შორის ყოფნისას მათ თავს ნუ გაუტოლებ და ნუ მრავალსიტყვაობ, როცა სხვა საუბრობს. ქუხილს ელვა უსწრებს წინ, ხოლო მორიდებულ კაცს-კეთილგანწყობა" (სიბრძნე ზირაქისა 32: 7, 8, 9, 10)

11. ოჯახის შექმნასთან დაკავშირებული ტრადიციები

ხევსურეთში ოჯახის შექმნისას სისხლის სინმინდის დაცვას უძველესი დროიდან უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება.

ხევსურთა ზეპირგადმოცემების შესწავლა, მათ საზოგადოებრივ ცხოვრებასა და რელიგიურ მრწამსზე დაკვირვება ცხადყოფს, რომ „სისხლის თვითშენახვის კანონი“ (რომელიც, ერთი მხრივ, სისხლის ალების წესით, ხოლო, მეორე მხრივ, მეზობელ ტომებთან სისხლის აღრევისაგან თავდაცვის მიზნით — აკვანში დანიშვნის წესით ვლინდებოდა) ხევსურთა მსოფლმხედველობაში ყველაზე უზენაესი ღირებულებაა და საღვთო რჯულის მოთხოვნათა რანგში დგას.

თაობიდან თაობაში საკუთარი სისხლისა და გენოფონდის სრულყოფის მიზნით თითოეული გვარი და ოჯახი ჯიშთან გვარებს და მათ შთამომავლებს ელტვოდა. ახალგაზრდებს კატეგორიულად ჰქონდათ აკრძალული საკუთარი სურვილისამებრ დაქორწინება. ეს საკითხი ხევსურებისათვის ისეთი მნიშვნელოვანი იყო, რომ ყოველთვის მშობლების ნება-სურვილის მიხედვით წყდებოდა და უცხოტომელზე დაქორწინებას თითქმის გამორიცხავდა.

აკვანში დანიშვნის შემდეგ ქალის მშობლებს უფლება არ ჰქონდათ ნიშანი დაერღვიათ და ქალი სხვაზე გაეთხოვებინათ: „ვაჟის ოჯახს შეუძლია ამაზე ქალის მშობლებს უმტროს და შური იძიოს“ (16, გვ. 169).

ოჯახის შექმნის საკითხში ასეთივე სიმკაცრეს იჩენს „ძველი აღთქმის“ რჯული:*

1. „გაფიცებ უფალს, ღმერთს ცისას და ღმერთს მიწისას, არ მოუყვანო ცოლი ჩემს ძეს ქანაანელთაგან, რომელთა შორისაც მე ვცხოვრობ, არამედ ნახვიდე ჩემს ქვეყანაში, ჩემს სამშობლოში და მოუყვანო ცოლი ჩემს ძეს, ისაკს“ (დაბადება 24:3,4).

2. „არ დაუმოყვრდე, არ გაათხოვო შენი ქალიშვილი მის ვაჟზე და არ მოუყვანო შენს ვაჟს მისი ქალიშვილი ცოლად, რადგან ჩემი გზიდან ააცდენენ შენს ვაჟს, დაიწყებენ უცხო ღმერთების თაყვანისცემას, უფლის რისხვა დაგატყდებათ თავს და დაუყოვნებლივ განადგურდებით“ (მეორე რჯული 7: 2,3).

* ძველი აღთქმის მიხედვით, უცხო ტომელზე ქორწინება იკრძალებოდა მხოლოდ იმ მოტივით, რომ თაობიდან თაობაში ჭეშმარიტი ღმერთის თაყვანისცემა შენარჩუნებულიყო.

3. „**ნუ შეერევით ამ ხალხს, თქვენს შორის რომ დარჩნენ, ნუ ახსენებთ მათი ღმერთების სახელს და ნურც დაიფიცავთ მათ, ნურც ემსახურებით და ნურც თაყვანს სცემთ. თუ განდგებით და მიენებებით ამ დანარჩენ ხალხს, თქვენს შორის რომ დარჩნენ, დაუმოყვრდებით მათ და ასე შეერევით ერთმანეთს, იცოდეთ, აღარ აპყრის უფალი თქვენგან ამ ხალხებს, არამედ მახედ და ხაფანგად, შოლტად ექცევიან თქვენს ფერდებს, ეკლად ჩაგესობიან თვალში, ვიდრე არ გადაშენდებით ამ მაღლიანი მიწიდან, რომელიც უფალმა თქვენმა ღმერთმა მოგცათ თქვენ**“ (იესო ნავეს ძე 23:12,13).

4. „**შენს მორჩილთა — წინასწარმეტყველთა — ხელით რომ გვამცნე: ქვეყანა რომლის დასამკვიდრებლად მიდიხართ, უწმინდურიო... ამიტომ თქვენი ასულები არ გაატანოთ მათ ვაჟებს და თქვენი ვაჟებისთვისაც არ მოიყვანოთ მათი ასულები**“ (1 ეზრა 9:11,12).

5. „**მიუგო ბექანია იეხიელის ძემ, ყელამიანთაგან, და უთხრა ეზრას: დამნაშავენი ვართ ჩვენი ღმერთის წინაშე, უცხოელი ქალები რომ დავისვით ცოლად, ამ ქვეყნის ხალხთა ასულები**“ (1 ეზრა 10:2).

6. „**ადგა ეზრა მღვდელი და უთხრა მათ: დანაშაული გაქვთ ჩადენილი: უცხოელი ქალები გყავთ ცოლად, რომ ისრაელის ცოდვა გაამრავლოთ**“ (1 ეზრა 10:10).

7. „**ახლა აღიარეთ შეცოდება უფლის, თქვენი მამა-პაპის ღმერთის წინაშე და აღასრულეთ მისი ნება. განუდექით ამ ქვეყნის ხალხებს და უცხოელ ცოლებს**“ (1 ეზრა 10:11).

8. „**დადგნენ ჩვენი თავკაცები მთელი კრებულის ნაცვლად, ხოლო ყველანი, ვისაც ჩვენს ქალაქებში უცხოელი ცოლები ჰყავთ, მოვიდნენ დანიშნულ დროს თავთავიანთი ქალაქების უხუცესებთან და მსაჯულებთან ერთად, რომ აგვცილდეს ჩვენი ღმერთის რისხვა ამ ამბის გამო**“ (1 ეზრა 10:14).

9. „**წამოდგა ეზრა და მიმართა მათ: თქვენ დაარღვიეთ რჯული და შეუღლეთ უცხოელ დედაკაცებს, მიუსართეთ რა ცოდვა ისრაელს... აღასრულეთ მისი ნება და განემორეთ ქვეყნის ხალხებს და უცხო თესლთა ცოლებს**“ (2 ეზრა 9:7,9).

10. „**დადგენილ იქნან ერის წინამძღოლნი და ყველა, ვინც ჩვენი მკვიდრობს, და რომელთაც უცხოტომის ცოლი ჰყავს, გამოცხადდეს, როცა დრო ჰპოვოს, თითოეული ადგილის უხუცესისა და მსაჯულის თანხლებით ვიდრე არ დაცხრება ჩვენზე უფლის რისხვა ამ საქმეების გამო**“ (2 ეზრა 9:12,13).

11. „რომ გიხსნას უცხო ქალისაგან, უცხოთესლისაგან, მისი ლაქარდიანი ენისაგან“ (იგავნი სოლომონისა 2:16).

12. „რატომ გაბრუებს, შვილო, სხვა ქალი, და გულში რატომ ეხუტები უცხო ქალს?“ (იგავნი სოლომონისა 5:20).

13. „რადგან თაფლი სდის უცხო ქალის ბაგეებს და ზეთით გასლეგილია მისი სასა, ბოლოს კი აბზინდასავით გამწარდება, ორლესული მახვილივით გაფხავდება, მისი ფეხები სიკვდილისკენ ჩადის, შავეთში იდგმება მისი ნაბიჯები, ვერ აგნებს სიცოცხლის გზას, არეული აქვს გზაკვალი, არ იცის სად მიდის! ახლა, მისმინეთ, შვილებო, და ნუ გადაუხვევთ ჩემს ნათქვამს: შორს იყოს მისგან გზა!“ (იგავნი სოლომონისა 5:3,4,5,6,7,8.).

14. „რადგან ლამპარია ანდერძი და სინათლეა რჯული, სიცოცხლის გზაა სამხილებელი შეგონება. რომ გიფარავდეს ავი ქალისაგან, უცხო ქალის ლაქარდიანი ენისაგან გული ნუ მიგვივა მის სილამაზეზე, არ გამოგიჭიროს თავისი წამნამებით“ (იგავნი სოლომონისა 6:23,24,25).

15. „დატკბი სიცოცხლით ქალთან ერთად, რომელიც გიყვარს შენს ნუთისოფელში და რომელიც მოგცა ღმერთმა მზისქვეშ შენს ნუთისოფელში, რადგან ესაა შენი ხვედრი სიცოცხლეში“ (ეკლესიასტე 9:9).

16. „კურთხეულ იყოს შენი წყარო და იხარებდე შენი სიყმანვილის ცოლთან“ (იგავნი სოლომონისა 5:18).

17. „რადგან შეეუღლნენ მათ ასულებს თავადაც და ძენი მათნიც, და შეერია წმინდა თესლი უცხო თესლს, ამ ქვეყნის ხალხებს, წინამძღვარნი და დიდებულნი ამ ურჯულოების თანამოზიარენი შეიქმნენ თავიდანვე“ (2 ეზრა 8:67,68).

ხევსურეთში არსებობდა ორცოლიანობის ტრადიცია. ეს იმ შემთხვევაში ხდებოდა, თუ პირველი ცოლი უშვილო გამოდგებოდა. ამ დროს კაცს, თვით პირველი ცოლის რჩევით და თხოვნით, შვილიერებისა და გვარის გაგრძელების მიზნით, მეორე ცოლი მოჰყავდა და ორივე ერთად, ერთ ჭერქვეშ ცხოვრობდა.

ანალოგიურ ფაქტებს ვხვდებით „ძველ ალთქმაში“:

ა) „ორი ცოლი მოუყვანა მას იეჰოიადაცმა და შეეძინა ძენი და ასულნი (2 ნეშტთა 24:3).

ბ) „იყო ერთი კაცი რამათაიზ-ცოფიმიდამ... სახელად ელკანა. ორი ცოლი ესვა: ერთს ერქვა ხანა, მეორეს — ფენინა. ფენინა-

ნას შვილები ჰყავდა, ხანა კი უშვილო იყო" (პირველი მეფეთა 1:1,2).

ბიბლიის მიხედვით, რჯულის სხვა მცნებებთან ერთად ღმერთმა მოსეს გამოუცხადა „ნესი და სამართალი“, იმის შესახებ, თუ როგორ უნდა მოქცეულიყვნენ მათ მიერ დაპყრობილ ქვეყნებში, როგორ უნდა მოქცეოდნენ იქიდან ნამოყვანილ ტყვეებს და ა.შ. („აი, მცნება, ნესი და სამართალი, რომელიც გამოგიცხადათ უფალმა, თქვენმა ღმერთმა და გასწავლათ მათი შესრულება იმ ქვეყანაში, რომლის დასამკვიდრებლადაც მიდიხართ" (მეორე რჯული 6: 1).

ხევსურეთში შემონახულ ანდრეზებთან მიმართებაში საინტერესოდ გვეჩვენება ღმერთის მიერ მოსესთვის მიცემული ამ რჯულის კანონის ერთი ფრაგმენტის გაანალიზება.

ეს ფრაგმენტი ეხება ტყვე ქალის ცოლად შერთვის წესებს. კერძოდ, მეორე რჯულის, 21-ე თავში ვკითხულობთ:

„როცა შენს მტრებთან საომრად გახვალ და ხელში ჩაგიგდებს მათ უფალი, შენი ღმერთი, ნამოასხამ ტყვეებს, და დაინახავ ტყვეებში ლამაზ ქალს, შეგიყვარდება და მოინდომებ მის ცოლად წაყვანას, მიიყვანე შენს სახლში, გადაიპარსოს თმა და დაიჭრას ფრჩხილები, იცხოვროს შენს სახლში... ამის მერე შედი მასთან, შეეუღლე და გახდება შენი ცოლი (მეორე რჯული 21:10,11, 12, 13).

ხევსურეთში გავრცელებული ერთ-ერთი თქმულების მიხედვით სათიბზე წასული კაცი მთაში საოცარი სილამაზის ქალს გადაეყრება, ატყვევებს, მოჰყავს სახლში და გარკვეული დროის შემდეგ მას ცოლად ირთავს. ლეგენდის მიხედვით, ხევსური შინ მიყვანილ ტყვე ქალს ისე ექცევა, როგორც ეს მოსეს რჯულში წერია – იგი მას უპირველეს ყოვლისა სწორედ ფრჩხილებს აჭრის (32, გვ. 154-57).

არის თუ არა არსებითი კავშირი ამ ორ ფაქტს შორის, ცალკე კვლევის საგანია.

12. წინაპართა კულტი

ხევსურები ბუნებით კონსერვატორები და მამა-პაპათა ადათის მტკიცე დამცველები არიან. „დღესაც ხევსური თავისი ყოფის, სარწმუნოების ნორმებს შორეული საუკუნეების არშინით ზომავს და მტკიცედ იცავს ძველ შეხედულებებს. საუკუნეთა მანძილზე უცვლელად მეორდება სოციალური, კულტურული, რელიგიური ყოფის ერთი და იგივე ფორმები“ (5, გვ.8).

საუკუნეების მანძილზე მამა-პაპათა ტრადიციებისადმი შეუვალი ერთგულების გამო, „ყველაზე მეტად ხევსურეთში იქნა შენარჩუნებული პირველყოფილი ცხოვრების ძლიერი გადმონაშთები, როგორც ყოფაში, ისე მსოფლმხედველობაში“ (იქვე).

ჩვენს მიერ ჩატარებულმა შედარებითმა ანალიზმა გვიჩვენა, რომ მამა-პაპათა რჯულისადმი ერთგულება „ძველი აღთქმის“ მსოფლმხედველობის ერთ-ერთი უმთავრესი პრინციპია:

1. „ჩვენც ვემორჩილებით იონადაბ რეჟაბის ძეს, ჩვენს წინაპარს ყველაფერში, რაც გვიანდერძა“ (იერემია 35: 8).

2. „პასუხი გასცა მატათიამ და თქვა ხმამალლა: მეფის სამეფოს სახლის ყველა ხალხიც რომ დაემორჩილოს მას, ყველა სათითაოდ რომ განუდგეს თავისი მამა-პაპის რჯულს, და მისი მტრები ამჯობინონ, მე მაინც დავრჩები მამა-პაპის აღთქმაში ჩემს ვაჟებთან და ძმებთან ერთად“.

შორს იყოს ჩვენგან მცნებებისა და რჯულის დატოვება. შემდეგ გაიქცნენ ის და მისი ვაჟები მთაში და მიატოვეს ყველაფერი, რაც ქალაქში ებადათ (1 მაკაბელთა 2: 19, 20, 21, 28).

3. „ერთ-ერთი მათგანი გამოვიდა საპასუხოდ და თქვა, რა გინდა შეგვეკითხო და რას მოელი ჩვენგან პასუხად? უმალ მოვკვდებით, ვიდრე მამაპაპეულ რჯულს დავარღვევდეთ“ (2 მაკაბელთა 7: 1, 2).

4. „უთხარი ჩემი სიტყვები, გინდ მოისმინონ, გინდ ნუ მოისმენენ, რადგან ურჩნი არიან“ (ეზეკიელი 2: 7).

5. „აჰა, გავასასტიკე შენი სახე მათ სახესავით და გავამაგრე შენი შუბლი მათი შუბლივით. კაჟზე მაგარი აღმასივით გავხადე შენი შუბლი, ნუ გეშინია მათი და ნუ შეგაშინებს მათი სახე, რადგან, მოჯანყე სახლია ისინი“ (ეზეკიელი 3: 8, 9).

13. წყაროების დალოცვის, ძველის თაყვანისცემისა და ხატში რქების შენიშვნის ტრადიცია

ხეცსურეთში გავრცელებული ჩვეულებაა მიცვალებულისა-
ვის წყაროს დალოცვა. „ხეცსურის რწმენით, მიცვალებულს
წყალი სჭირდება, ამ მიზნით, სოფლის მახლობლად ნაკადულს
მოძებნიან და იქ სიპი ქვისაგან სულის წყაროს აუგებენ“ (16, გვ.
203) წყაროს თავზე წესად აქვთ მთელ-მთელი ქვების დანყოფა,
განსაკუთრებით თეთრი ბროლის ქვების დალაგება იცინან, რაც
სინამდის სიმბოლოა. საზოგადოდ, ქვებს ხატ-სალოცავეების
ნიშების ასაგებადაც იყენებენ. თუმცა, საიდან მოდის ქვებთან
ასეთი დამოკიდებულების ტრადიცია, ხეცსურებს უკვე აღარ
ახსოვთ. აღსანიშნავია, რომ არა მარტო სალოცავის ნიშები,
საცხოვრებელი სახლებიც მხოლოდ ქვითა და კირით ჰქონდათ
ნაშენი (მათ ქვითკირები ეწოდებოდა), არანაირ სხვა მასალას
ქვისა და კირის გარდა ისინი არ გამოიყენებდნენ.

საინტერესოა, რომ ბიბლიაში უფალი ისრაელიანებს თავისი
წინასწარმეტყველების პირით, ღვთის სამსხვერპლოს ასაგებად
სწორედ ანალოგიურ კანონს აძლევს:

ა) „დაიდგი დიდი ქვები და კირით შელესე. აუგე იქ სამსხ-
ვერპლო უფალს, შენს ღმერთს, ქვის სამსხვერპლო. რკინა არ
შეახო მას. მთელ-მთელი ქვებისგან უნდა ააგო უფლის, შენი
ღვთის სამსხვერპლო“ (მეორე რჯული 27:2,4,5,6).

ბ) „მაშინ აუგო იესომ სამსხვერპლო უფალს, ისრაელის
ღმერთს, ღებალის მთაზე, როგორც ჰქონდა ნაბრძანები ღვთის
მორჩილს, მოსეს, ისრაელიანთათვის, როგორც ეწერა მოსეს
რჯულის ნიგნში, სამსხვერპლო მთლიანი ლოდებისაგან“
(იესო ნავეს ძე 8:30,31).

ეგვიპტიდან გამოსვლისას კი, იორდანეს წყლების გაპოვის
სამახსოვროდ საფუძველს უყრის მთლიანი ქვებისადმი განსა-
კუთრებული დამოკიდებულების ტრადიციას:

ა) „უთხრა მათ იესომ: იარეთ უფლის, თქვენი ღმერთის
კიდობნის წინ, იორდანეს შუაგულამდე და თითო ქვა აიკიდეთ
ზურგზე, ისრაელის შტოთა რიცხვის მიხედვით. რათა ეს იყოს
ნიშანი თქვენს შორის, როცა შეგეკითხებიან ოდესმე თქვენი
შვილები: ეს რა ქვები გაქვთო? მიუგეთ: იორდანეს წყლები
რომ გაიპო-თქო უფლის აღთქმის კიდობნის წინაშე, როცა

იორდანეს გაღმა გადიოდა ერი, გაიპო თქო იორდანეს წყლები. სამახსოვროდ ჰქონდეთ ეს ქვები ისრაელიანებს უკუნისამდე" (იესო ნავეს ძე 4:5,6,7).

აქვე მითითებულია იმის შესახებ, რომ წყაროს წყალი არასოდეს უწმინდურდება, განსხვავებით ყველა სხვა დანარჩენი წყლებისაგან, რის გამოც შესაძლებელია, რომ მისდამი, როგორც საღვთო მცნებების დაცვის (განწმენდის) ერთ-ერთი აუცილებელი საშუალებისადმი, დროთა განმავლობაში განსაკუთრებული დამოკიდებულება ჩამოყალიბებულიყო:

ა) „მხოლოდ წყარო და ჭა დარჩება სუფთა. ყოველი სასმელი, რომელსაც რაიმე ჭურჭლიდან სვამთ გაუწმინდურდება“ (ლევიანი 11:33,34,36).

ბ) „გაემართა ყამონიანთა რაზმი და მათთან ერთად აშურელთა ხუთი ასეული, დაბანაკდნენ ხევში და დაიკავეს ისრაელიანთა წყაროს წყლები“ (ივდითი 7:17).

გ) „უბრძანა ოლოფერნემ მცველებს, არ დაებრკოლებინათ იგი. ასე დაჰყო მან ბანაკში სამი დღე. გადიოდა ღამით ბეთულას ხეობაში და წყაროს წყალში განიბანებოდა“ (ივდითი 12:7).

სამოთხეში ხევსურის წარმოდგენით „ვეშა-წყარო“ მიედინება, სადაც „მადლიანები მხიარულობენ, შუშპრობენ და ანკარა წყალს სვამენ, ცოდვილებს კი ამ წყაროსთან არ მიესვლებათ:

„თეთრი ციხე დგა სულეთში

წვერი ცას მიმდინარია,

იქ ისეთ ალვის ხეი დგას,

ცაში მიუდის წვერია,

ბოლოზე ვეშა — წყარო დის,

სასმელად გემრიელია,

მადლიანნი მივლენ, წყალსა სმენ,

ცოდვიანნი მწყურვიელნია“ (16, გვ. 220).

შესაძლოა, ხევსურთა დამოკიდებულება წყაროებთან და ქვებთან სათავეს სწორედ ბიბლიური ცოდნიდან იღებდეს.

გარდა ამისა, ხევსურებს წესად აქვთ ხატის კოშკის შემკობა ირმისა და ჯიხვის რქებით. „ხატის კოშკი ოთხკუთხედიანია, მისი სიმაღლე აღწევს ორ მეტრამდე: ხატის ნიშს დატანებული აქვს თახჩა, სადაც სანირ-სანთლებსა და სახუცო კოჭობს სდებენ. ხატის კოშკზე ხატობას დროშა ასვენია. ხატის კოშკის თავი, ჩვეულებრივ შემკულია ირმისა და ჯიხვის რქებით“ (16, გვ. 239).

სხვა ხატის შენობა ვაჟა-ფშაველას ასე აქვს აღწერილი:

„შენობები ხატისა არის შემდეგი: დარბაზი, სალუდე და სასანთლები. დარბაზი გარს შემორტყმულია დაბალის გალავნით, რომელზედაც კაცი ადვილად გადააბიჯებს. დარბაზზედ აწყვია ირმის რქები, მონადირეებისგან შეწირული. დარბაზი წარმოადგენს იერუსალიმის წმიდა — წმიდათას, სადაც თავი ხევისბერი წელიწადში მხოლოდ ერთხელ შედის, როგორც მღვდელმთავარი წმიდათაწმიდაში. გალავნის გარეთ, კარგად მოშორებით, არის აშენებული „სალუდე“, ანუ „საჯარე“, სადაც ჰკიდია უზარმაზარი ლუდის სადული ქვაბი, იქვე არის ჩამწკრივებული კოდები ლუდის ჩასაფუებლად“ (13, გვ.24).

ორივე შემთხვევაში სალოცავი რქებითაა შემკული, რასაც შესაძლებელია საფუძველი კვლავ ბიბლიაში მოეპოვებოდეს. როგორც ცნობილია, უფალმა მოსეს დაავალა სამსხვერპლოს აგება, რომელიც ოთხსავე კუთხეში რქებით უნდა ყოფილიყო გამშვენებული:

ა) „გააკეთა ურთხელისაგან აღსავლენის სამსხვერპლო, სიგრძით ხუთი წყრთა, სიგანითაც ხუთი წყრთა, ოთხკუთხედი, სიმაღლით სამი წყრთა. გაუკეთა ოთხსავე კუთხეში მისგანვე გამოდიოდა რქები“ (გამოსვლა 38:1,2).

ბ) „დაკალი კურატი უფლის წინაშე, სადღესასწაულო კარვის შესასვლელთან, აიღე კურატის სისხლი და სცხე თითებით სამსხვერპლო რქებს“ (გამოსვლა 29:11,12).

გ) „ხალასი ოქროთი მოჭედა იგი, მისი სახურავი, კედლები ირგვლივ და რქები (გამოსვლა 37:26).

დ) „სცხოს სისხლი მღვდელმა უფლის წინაშე სურნელებათ საკმევი სამსხვერპლოს რქებს, რომელიც სადღესასწაულო კარავშია“.

ე) „გავა სამსხვერპლოსთან, უფლის წინაშე რომ არის, და განმედს მას. აიღებს ხბოს სისხლს და ვაცის სისხლს და სამსხვერპლოს რქებზე დადებს ირგვლივ“ (ლევიაწნი 16:18).

14. სისხლით „განათვლის“ ტრადიცია

ხევსურეთში „სანათლავი სხვადასხვა მიზეზის გამო იკვლის: როცა მებოსლე ქალისაგან ოჯახი წაიბილნება, წარვეის და მიცვალებულისაგან გაუნმიდურდება ან ხატის რაიმე მიზეზი გამოუვთ“ (16, გვ. 256).

„უეჭველად ხატის სასიამოვნოთ უნდა საქონლის სისხლი დაიქცეს. აქედან აშკარაა, რომ სისხლს ძალა აქვს (კულტი სისხლისა) სისხლი ვითა აიაზმა, უნდა ესხუროს თასებს, სახატო ავეჯეულობას, ხევისბერმა უნდა ხელმხარი „გაინათლოს“ სისხლითვე, მუდამ წელიწადს ჯერ თითონ უნდა დაკლას საკუთარი საკლავი ხატში და იმისი სისხლი მოიცხოს ხელებზე, შუბლზე. ამ ჩვეულებას ეწოდება „ხელ-მხარის განათვლა“ (იქვე).

გარდა ამისა, ხევსურებმა იციან სახლის სანათლავი საკლავის დაკლა. როცა ხევსური ახალ სახლს აიშენებს და იქ ჯალაფს პირველად შეიყვანს, აუცილებლად გადაიხდის სახლის ანგელოზის საღმრთოს. იგი ადულებს ლუდს, დაჰკლავს „სახლის სანათლავ“ საკლავს და სახლს სისხლით განათლავს.

ასევე, წესად აქვთ ხატში ზღვნობის ან სამეშვლოდ დაკლული საკლავის სისხლით ოჯახის ყველა წევრისათვის შუბლზე ჯვრის გამოსახვა (ჯვარი, როგორც ჩანს, უფრო გვიანდელი, ქრისტიანული დანამატია).

„ჩვეულება სისხლით განმენდისა ძველ ებრაულ ჩვეულებას მოგვაგონებს, როგორც ეუწყით, ღმერთმა, როგორც ძველი აღთქმა გვასწავებს, ეგვიპტიდან ისრაილების გამოსვლის წინად ასწავლა, რომ ყველას თითო უზადო საკლავი გამოერჩია ფარიდან, დაეკლა და იმისი სისხლი წაეცხო ზღურბლზე და კარების ჩარჩოებზე. ეს იყო ნიშანი იმისა, რომ იქ ცხოვრობდა ისრაილთაგანი ღმერთიც გზას აუქცევდა და არაფერს ზარალს დაატეხდა თავზე, როგორც ეგვიპტელებს დაჰმართა“ (13, გვ. 203).

სისხლით განათვლის ანალოგიურ ფაქტებს არაერთგზის ვხვდებით ბიბლიაში:

ა) „აილო მოსემ ნახევარი სისხლი და თასებში ჩაასხა, ხოლო ნახევარი სამსხვერპლოს ასხურა. აილო მოსემ სისხლი და მიასხურა ხალხს“ (გამოსვლა 24:6,8).

ბ) „...მოიყვანე ერთი ჭედილა და თავზე დაადონ ხელები აარონმა და მისმა შვილებმა, დაკალი ჭედილა, აილე მისი სისხლი და ირგვლივ მოასხურე... აილე სისხლი და სცხე მარჯვენა ყურის ბიბილოზე, მარჯვენა ხელის ცერზე და მარჯვენა ფეხის

ცერზე... ასხურე სისხლი და გაინათლება იგი და მისი შესამოსელი“ (გამოსვლა 29:11, 12. 15. 16. 19, 20. 21).

გ) „შესწიროს აარონმა თავისი ცოდვის გამოსასყიდი ხბო და განიწმიდოს საკუთარი თავი და თავისი სახლი“ (ლევიაანი 16:6)

დ) „რჯულისკაცებმა კი ასე უთხრან ხალხს: ვინც ახალი სახლი ააშენა და არ გაუნათლავს, ნავიდეს და შინ დაბრუნდეს, რომ ბრძოლაში არ მოკვდეს და სხვამ არ განათლოს იგი“ (მეორე რჯული 20:5).

ე) „რადგან იმჟამად არ შეეძლო გადახდა, რაკი მღვდლები ჯერ არ იყვნენ განათლულნი“ (2 ნეშტთა 30:3).

ვ) „მრავლად იყვნენ კრებულში გაუნათლავნი, ამიტომ დაკლეს ლევიაანებმა პასექები, რათა უფლისთვის გაენათლათ ყოველნი არანმიდა“ (2 ნეშტთა 30:17).

ზ) „ასხურებს მის სისხლს თავისი თითით შვიდგზის, გაასუფთავებს და გაანმიდავებს მას ისრაელიანთა უწმიდურობისაგან“ (ლევიაანი 16:19)

15. „სამან-სამძღვრის“ ხელშეუხებლობის ტრადიცია

ხევსურეთში ოდითგანვე მტკიცედ არის დაცული „სამან-სამძღვრის“ ხელშეუხებლობის ტრადიცია. იქ თითოეულ გოჯ მინას თავისი პატრონი ჰყავს და ყველა ოჯახი პატიოსნად იცავს მეზობლისა თუ თანასოფლელის მიჯნას.

მინის კერძო საკუთრების სისტემას საუკუნეების განმავლობაში ხევსურული ადამიანი არეგულირებდა და მინის თითოეულ მონაკვეთს სისხლის ფასი ჰქონდა.

ძალიან იშვიათად თუ მამულზე და მიჯნაზე დავა წარმოიშობოდა, საქმე დაფიცებით გვარდებოდა. მამულზე დაფიცება ხატის დროშის მონანილეობით ხდებოდა და ძალიან სამძიმო საქმედ ითვლებოდა. ამიტომ, ყველა ცდილობდა მინის საკითხში პატიოსნება არ დაერღვია და საზღვრის ხელშეუხებლობა თაობიდან-თაობაში მტკიცედ დაეცა.

„უფროსები უმცროსებს გადასცემდნენ და ასწავლიდნენ, რომ „ეს ხევსურთა მინაა, ის კი უცხოთა, ღილღველთა... უნებართვოდ საზღვარს არ უნდა გადასცილებოდნენ, სხვათა ადგილებში არც მოეთიბა, არც საქონელი გაეშვა და არც ენადირა,

პატივი ეცა როგორც თავისი, ასევე მეზობლის მიწებისადმი“ (5, გვ. 79).

„სამან-საზღერისადმი“ ანალოგიურ დამოკიდებულებას ვხედავთ „ძველი აღთქმის“ რჯულშიც:

1. „წყულიმც იყოს თავისი მეზობლის სამანის გადამწევი! იტყვის მთელი ერი: ამინ“ (მეორე რჯული 27:17).

2. „ნუ გადასწევ წინაპართა მიერ გავლებულ შენი მოყვასის სამანს შენს წილხვედრილში“ (მეორე რჯული 19:14).

3. „შენი მამა — პაპის გავლილ მიჯნას ნუ შეცვლი“ (იგავნი სოლომონისა 22:28).*

16. ქალის უნმინდურების შესახებ

ხევსურთა რწმენით, ქალი მშობიარობისა და დედათა ნესის დროს უნმინდურად ითვლება. მას ამ პერიოდში „მირეულს“ უწოდებენ და სახლის გარეთ — სპეციალურად აშენებულ ქოხში ე. წ. სამრელოში გაჰყავთ.

„სამრელოდან მებოსლე ქალი ოჯახში ვერ შევა, რაც უნდა დიდი გასაჭირი იყოს... რადგანაც, მისი რწმენით, ამაზე ხევსურეთის ხატ-ანგელოზები გაჯავრდებიან და მის ოჯახსაც გაანადგურებენ“ (16, გვ. 181).

„მირეული ქალი ნელ-ნელა შეუდგება სამრელოდან გასვლის თადარიგს. გამოდის, მაგრამ სალამომდე, სანამ ცაზე ვარსკელავები არ გამოჩნდება, შინ ვერ შევა და არც საქმობს, მხოლოდ საქონელს აძოვებს. სალამოს კი სახლში შევა და მეორე დღეს მას შეუძლია საოჯახო საქმეები აკეთოს, მაგრამ მეცხრე დღემდე იგი მაინც ვერ ავა სახლის ჭერხოში და ბანზე და ვერც ხატის მამულში გაივლის“ (16, გვ. 181).

ასეთივე დამოკიდებულებას იჩენენ ხევსურები მშობიარე ქალისადმი.

მირეულისაგან განმნდა შესაძლებელია მხოლოდ სახლის განათვლით. ამ მიზნით, ხუცესს ბანზე საკლავს დააკვლევინე-

* აღსანიშნავია ისიც, რომ წმ. მამათა სწავლებით ბიბლიაში სამანთან და მიჯნასთან დაკავშირებული ადგილების გაგება სიმბოლურია და უფრო წინაპართა სულიერი მემკვიდრეობის უცვლელობის მნიშვნელობის მატარებელია.

ბენ და მისი სისხლით სახლს „განათლავენ“. „სისხლს ჯამში ჩაასხამენ და ყველა იმ ადგილზე მოასხურებენ, სადაც მშობიარეს გაუვლია“ (16, გვ. 183).

ამ შეხედულების გამოძახილია ისიც, რომ ხევსურ ცოლქმარს ლოგინი ცალ-ცალკე აქვს და ოჯახში ქალებისა და მამაკაცებისათვის ცალ-ცალკე სკამებიც კი არის განკუთვნილი:

„კერის მარჯვენა მხარზე მხოლოდ კაცები სხდებიან და მას სამამაცოს უწოდებენ, მარცხნივ მხარეზე კი ქალები სხდებიან და სადიაცოს უძახიან. სამამაცოზე დედაკაცი ვერ დაჯდება, რადგანაც ხევსურების რწმენით ამ შემთხვევაში მამაკაცს ანგელოზი ახდება ე. ი მოშორდება“ (16, გვ. 134)

ხევსურთა ამ ჩვეულების „მოსეს კანონთან თანხმობას“ ჯერ კიდევ ვაჟა-ფშაველამ მიაქცია ყურადღება. იგი თავის ეთნოგრაფიულ წერილებში წერს:

„მეზოსლე დედაკაცი უწმინდურად ითვლება. ეს ჩვეულება ებრაულია, ეთანხმება მოსეს რჯულს და უძევს სარჩულად სარწმუნოებრივი მოსაზრება, ხოლო საფუძვლად — ჩვეულება... მშობიარეს ისე ერიდება ხალხი, როგორც უწმინდურს, დედაკაცი უწმინდურად ითვლება შვიდ კვირას“. (13, გვ. 10).

ხევსურთა რწმენით, სამრელოს წესების დარღვევა ხატს გაარისხებს და მას შეუძლია ოჯახის დამიჯნობა და ამოწყვეტა. ამიტომ ზოგჯერ ხუცესი და და ხატის მსახური მელოგინე ქალს ერთ თვესაც კი არ დაელაპარაკებიან.

ქალის უწმინდურების შესახებ „ძველ აღთქმაში“ ვკითხულობთ:

ა) „თუ დედაკაცი დაორსულდება და ვაჟს გააჩენს, შვიდ დღეს უწმინდურია ოცდაცამეტი დღის მანძილზე უნდა დარჩეს ქალი განწმენდის სისხლში. თუ გოგო შვა, ორ კვირას იქნება გაუნწმინდურებული, როგორც წიღოვანების დროს. სამოცდაექვსი დღის მანძილზე უნდა დარჩეს განწმენდის სისხლში“ (ლევიაინი 12:2,3,4,5).

ბ) „ელაპარაკე ისრაელებს და უთხარი: ვისაც სხეულიდან გამოწადენი აქვს, უწმინდურია იგი თავისი გამოწადენის გამო, ვინც შეეხება მის სანოლს, სხეულს, ვინც დაჯდება ნივთზე, რომელზეც ის იჯდა უწმინდური იქნება“ (ლევიაინი 15:2,3,4,5,6,7).

გ) „თუ ქალს გამოწადენი აქვს, სისხლი სდის სხეულიდან, შვიდ დღეს წიღოვნებაშია, ვინც კი შეეხება მას გაუნწმინდურე-

ბული იქნება სალამომდე. ყველამ, კი ვინც მის საწოლს მიეკარება, ტანისამოსი უნდა გაირეცხოს, წყალში იბანოს და გაუნმინდურებული იქნება სალამომდე" (ლევიაანი 15:19,21).

დ) „ადამის ძევ! ისრაელის სახლმა გააუნმინდურა მინა, სადაც ცხოვრობს, თავისი გზებით და მოქმედებით, მირეული ქალის უნმინდურებასავით არის მათი გზა ჩემს წინაშე" (ეზეკიელი 36: 17).

ე) „მათთვის შენირულ მსხვერპლს ქურუმები ყიდიან და საკუთრად იყენებენ. მათი ცოლები ნანილს ამარილებენ, არც ღარიბ-ღატაკთ ურიგებენ, არც საპყრებს. მათი მსხვერპლის მიკარებას მირეული და თვეში ჩამდგარი ქალებიც კი ბედავენ" (ეპისტოლე იერემიასი 1: 27).

ვ) „არ ჭამს მთებზე შენირულს და ისრაელის კერპებს თვალს არ მიაპყრობს, მოყვასის ცოლს არ უპატიოჰყოფს და თავის მირეულ ცოლს არ ეკარება" (ეზეკიელი 18: 6).

17. დარისხება—დანყევლის ტრადიცია და ბიბლიური სწავლება უსურმაგების შესახებ

ხევსურებს გარდა დაფიცებისა, აქვთ ასევე ხატში დარისხება-დანყევლის ტრადიცია, რაც უკიდურესად დიდი მტრობის გამოვლენაა და, ფაქტობრივად, სასიკვდილო განაჩენის ტოლფასად ითვლება. იგი შემდეგნაირად სრულდებოდა:

„ხვეისბერი აავსებდა თასს ლუდით, არყით და ან ღვინით, ცალს ხელში ეჭირა სასმლით სავსე თასი, მეორე ხელით — ანთებული სანთელი და იტყოდა: „ვინაც დამალოს და არა თქვას, გაუნყრეს ეგ ჩვენის ბატონის მადლი და დავლათი და ეგ თასივით დაიღვაროს იმისი ოჯახი (დააქცევდა თასს) ეგ სანთელივით გაქრეს იმისი სახსენებელი დედამინის ზურგზედა. გააქრობდა სანთელს" (13, გვ. 67).

ასევე ხშირია დარისხება-დანყევლის შემთხვევები „ძველ ალთქმაში“:

*1. „ოლონდ ყოველი დარისხებული, რომელიც უფლისთვის დაარისხა კაცმა, თავისი საბადებლიდან — ადამიანი თუ პირუ-

* ამ შემთხვევაში დარისხებული ნიშნავს იმას, რაც კაცმა არ უნდა მოიხმაროს და რაც უფალს ეკუთვნის ანუ უფლისადმი შენირულს.

ტყვი, თუ თავისი წილხვედრილი ყანა, ვერც გაიყიდება და ვერც გამოისყიდება. ყოველი დარისხებული წმიდათა წმიდაა, უფლისაა. ყოველი დარისხებული, რაც ადამიანმა დაარისხა, არ გამოისყიდება, უნდა მოკვდეს" (ლევიანი 27:28.29).

2. „თუ არ გაიგონებ უფლის, შენი ღმერთის სიტყვას, არ დაიცავ და არ შეასრულებ ყველა მის მცნებას და წესებს, რომელთაც გიცხადებ დღეს, გადმოვა შენზე ყველა ეს წყევლა და გენევა:

წყეულიმცა ხარ ქალაქად და წყეულიმცა ხარ ველად!

წყეულიმც იყოს შენი კალათი და შენი ვარცლი!

წყეულიმც იყოს შენი მუცლის ნაყოფი, შენი მინის ნაყოფი,

შენი ნახირის მონაშენი და შენი ფარის ნამატი!

წყეულიმც ხარ შესვლისას და წყეულიმც ხარ გასვლისას! (მეორე რჯული 28:15,16,17,18,19).

3. „ადექი, განწმინდე ხალხი და უთხარი: განიწმიდეთ ხვალისათვის, რადგან ასე ამბობს — თქო უფალი, ისრაელის ღმერთი **დარისხებული გყავს შენს შორის**, ისრაელო. ვერ გაუმკლავდები მტერს, თუ არ მოიშორებ დარისხებულს" (იესო ნავეს ძე 7:13).

4. „განა აქან ზარახის ძე არ იყო, **დარისხებულს რომ შეჰბედა?** მაგრამ რისხვა ისრაელის მთელს საზოგადოებას დაატყდა თავს. მარტო ის არ მომკვდარა მისი დანაშაულის გამო" (იესო ნავეს ძე 22:20).

5. „ხელში ჩაგაგდებინებს და შენც დაამარცხებ მათ, დაარისხე ისინი, არ შეკრა მათთან კავშირი და არც დაინდო". (მეორე რჯული 7:2).

6. „თუ ვინმე სასიკვდილო ცოდვას ჩაიდენს და მოკლავენ, ხეზე ჩამოკიდებ მას. ღამე ხეზე არ უნდა დარჩეს მისი გვამი, არამედ იმ დღესვე დამარხე რადგან ღვთის მიერ არის დანყეულილი **ხეზე ჩამოკიდებული**" (მეორე რჯული 21:22.23).

7. „თუკი სიცრუით მივლია და სამზაკეროდ აჩქარებულა ჩემი ფეხი, ამწონოს მართალ სასწორზე და გაიგოს ღმერთმა ჩემი უმნიკელობა, თუკი ოდესმე გზიდან გადაეხვიოს ჩემს ნაბიჯებს, თვალებს აპყოლოდეს ჩემი გული და ბინი მოსცხებოდეს ჩემს ხელებს, მაშინ სხვამ ჭამოს ჩემი დათესილი და ამოიძირკვოს ჩემი მონაგარი თუკი ოდესმე ჩემი გული მოცთუნებულიყოს დედაკაცით ან ჩემი მეზობლის კართან მეთვალთვალოს, მაშინ სხვას უფქვას ჩემმა დედაკაცმა და სხვებმა ჩაიშლონ

მასზე! რადგან ეს გარყვნილებაა და სამსჯავრო დანაშაული" (იობი 31:5,6,7,8,9,10,11).

„ვისაც ხატში დაფიცება ემძიმება, ბჭეები მას კატის ჩამოხრჩობას მიუსჯიან. ბრალდებული კატას მოიყვანს და იტყვის: „ვინც სტყუოდეს, იმის მკვდარის სულისად იყოსო“. დამხრჩვალ კატას სოფლის მიჯნაზე გზის პირას ჩამოჰკიდებენ“ (16, გვ. 99).

იციან სხვა უნმინდურ ცხოველზე დაწყევლაც, მაგალითად, ძაღლზე, ვირზე... „ეს ძაღლიმც იქნების ჩემის მკვდრისადა, ცოცხლისადა, ტაბლაისადა, სანთლისადა, წყლისადა, ყველაიმც ღრიბლიან (ნაბილწული, შებღალული) ექნების“.. (13, გვ. 44).

ამ ჩვეულების საფუძველი იმაში მდგომარეობს, რომ კატა (ისევე, როგორც ზოგიერთი სხვა ცხოველი, მაგ. ძაღლი, ვირი) ხევსურეთში უნმინდურ ცხოველად ითვლება და როდესაც მიცვალებულის მისამართით ითქმება: „იმის სულისად იყოს“, ეს ნიშნავს მის შეურაცხყოფას, გაუნმინდურებასა და ნაბილწვას.

კატა, ძაღლი და ვირი უნმინდურ ცხოველებად ითვლებიან ბიბლიის მიხედვითაც:

ა) „ყოველი ოთხფეხი მხეცი, რომელიც თათებზე დადის, უსურმაგია თქვენთვის, ყველა ვინც კი მას მიეკარება გაუნმინდურებული იქნება“ (ლევიაინი 11:27).

ბ) „ოღონდ მცხოვნელთა და ჩლიქგაპობილთა შორის, რომელთაც გაჭრილი აქვთ ჩლიქი ამათ თუ შეჭამთ, აქლემს, კურდღელს და ბოცვერს, რადგან თუმცა მცოხნელები არიან, მაგრამ ჩლიქები გაპობილი არა აქვთ. უსურმაგებია თქვენთვის ისინი“ (მეორე რჯული, 14:7).

გ) „არანაირი აღთქმისათვის არ შეიტანო სამეძაო გასამრჯელო და ძაღლის ფასი, უფლის შენი ღმერთის სახლში, რადგან ორივე ეს სისაძაგლეა უფლის, შენი ღმერთისათვის“ (მეორე რჯული 23:17,18).

საინტერესო ის გარემოებაც, რომ ბიბლიის მიხედვით:

„ღვთის მიერ არის დაწყევლილი ხეზე ჩამოკიდებული“ (მეორე რჯული 21:22,23), რაც თავისებურ ახსნას აძლევს ხევსურეთში გავრცელებულ „კატის ჩამოკიდების“, როგორც დაწყველის ჩვეულებას.

ცნობილია აგრეთვე, რომ ხევსურები უნმინდურად (უსურმაგად) თვლიდნენ ღორს და ღორის ხორცს არ ჭამდნენ, ხატი-

სათვის შესანიშნავი და „სახელსაღებ“ პროდუქტებში არასოდეს დებდნენ ქონს და ქონზე მომზადებულ კერძებს. ხევსურეთში არსებული ზეპირგადმოცემების მიხედვით, როდესაც ღვთის შვილებმა – კოპალამ, იახსარმა და პირქუშმა ქაჯავეთი დალაშქრეს და იქიდან „დავლა-ალაფიანნი შინათკე გამობრუნდნენ, „დევ-ქაჯთაც“ ბევრი მოესროლეს იმათ „ციცეების“, ძაღლების და სხვა „უსურმაგის“ ნაჭერ-ნაკუნები, მაგრამ გმირმა ბერბაადურმა — გუდანის ჯვარმა დალამფარი უფარა, ვაჟმა ასკაისძემ — ხახმატის ჯვარმა — კაბის კალთები, და ტანზედ არც ერთი არ მიუქარებიათ“ (13, გვ. 132).

უსურმაგების შესახებ არსებობს სხვა ხალხური თქმულებაც:

„ხალხური თქმულებით ზურაბს არაგვის ხეობა დიდხანს ვერ გაუტყნია. მაშინ გაბრაზებულ ზურაბს განუზრახავს „ხმალას ხატზე“ მდგარი ალვის ხის მოჭრა (ალსანიშნავია, რომ „ხმალას“ ხატი — მთავარანგელოზ მიქაელის სახელობის ანუ ბიბლიური „წარმომავლობის“ იყო — ლ.გ.). ხეს მირონი სდიოდა და ამით ხალხს ნათლავდნენო. ზურაბის ლაშქარს ხე ვერ მოუჭრია, რადგან ყოველ ცულის დარტყმაზე ხე უფრო მაგრდებოდაო. მაშინ ერთ ღულელ არიშაულს ზურაბისათვის უსწავლებია, ალვის ხეს კატის სისხლი წაუსვით და მაშინვე წაიქცევაო. ზურაბიც ასე მოქცეულა და ალვის ხეც მოუჭრიათ (16, გვ. 26).

ეს ყველაფერი ზუსტად ეთანხმება ბიბლიის სწავლებას უსურმაგების შესახებ:

1. „ლორი თუმცა ჩლიქგაპობილია, მაგრამ არ იცოხნება. უსურმაგია იგი თქვენთვის. ნუ შეჭამთ მათ ხორცს და მათ ლეშსაც ნუ მიეკარებით“ (მეორე რჯული, 14:8).

2. „ეს არის სამარადისო წესი თქვენი თაობებისათვის ყველგან, არავითარი ქონი არ შეჭამოთ“ (ლევიათი 3:17).

3. „ვთქვი, აჰა, უფალო ღმერთო! აი, არ არის ჩემი სული გაუნმინდურებული, მძორი და ნამხეცავი არ მიჭამია სიყმანვილიდან დღემდე და უსურმაგის ხორცი არ ჩამსვლია პირში“ (ეზეკიელი 4: 14).

4. აღემართათ ბომონები, ნაკრძალები და საკერპოები, შეენიროთ ღორები და უსურმაგები (1 მაკაბელთა 1: 47).

5. „ელეაზარს, ერთ-ერთ პირველ მნივნობარს, უკვე ასაკოვან კაცს, თუმცა სილამაზით ჯერ კიდევ გამორჩეულს ძალათი გაუღეს პირი და ღორის ხორცის ჭამას აიძულებდნენ“ (2 მაკაბელთა 6: 18).

6. „რაკი არად ჩაადგო ხალხმა მეფის განკარგულებანი, მან დაიფიცა, რომ თავისი ხელით იძულებით შეაჭმევდა თითოეულ მათგანს უსურმაგის ხორცს და იუდაელობას დააგმოხინებდა“ (4 მაცაბელთა 4: 26).

7. „ვიდრე შენს წამებას შევუდგებოდი, მოხუცო, გირჩევ, შეჭამო ღორის ხორცი და ცოცხალი გადარჩები“ (4 მაცაბელთა 5: 6).

18. შაბათის უქმი

ხეცსურეთში ძველთაგანვე მტკიცედ იცავდნენ შაბათის უქმს, კვირასთან ერთად შაბათიც წმინდა და საუფლო დღე იყო. თუმცა, ტრადიციის მიხედვით, შაბათის უქმის „განათვლა“ შესაძლებელი იყო. „შაბათის ნათვლა იმაში მდგომარეობს, რომ შეუძლიან ამ დღეს იმუშაოს, მხოლოდ იმ ღამეს საკლავი უნდა დაკლას და სანთლები მოანთოს“ (13, გვ. 11).

„ნაკვეთი“ არის უფლისათვის შეთქმული ერთი დღე მოსაველისათვის. ამ დღეს მუშაობა არ შეიძლება იმ თემის არემარეში, ხოლო სხვა თემის, ანუ სხვა სოფლის მიდამოში მუშაობის ნება ეძლევა ყველას. ამას „საუქმოს სიარული“ ჰქვია. სოფელს ჩარგალს და ს. საშუებს შუა ერთი სერი სამზღვრავს. შაბათ დღეს რომელიც აქვს ნაკვეთად“ (13, გვ. 421).

ხეცსურეთში გავრცელებული იყო, აგრეთვე, მეშვიდე წელს ყანის დასვენების ტრადიცია.

შაბათის უქმი და ყანის ერთი წლით დასვენების ტრადიცია მტკიცედ არის დაცული „ძველ ალთქმაში“:

1. „ექვს წელიწადს თესავდე შენს ყანას, ექვს წელიწადს სხლავდე შენს ვენახს და იღებდე მოსავალს. მეშვიდე წელს კი საუქმო შაბათია მიწისათვის, უფლის შაბათი. ყანა არ დათესო და ვენახი არ გასხლა. ჩაფანტული მარცვლიდან ამოსული არ მომკა და გაუსხლავი ვაზიდან ყურძენი არ მოკრიფო. უქმი წელიწადი იყოს მიწისთვის“ (ლევიაინი 25:3.4.5).

2. „იმ ქვეყნის ხალხებისგან, რომელთაც შაბათობით გასაყიდად მოაქვთ საქონელი და ყოველგვარი საზრდო, აღარაფერს შევიძენთ, შაბათ დღეს — წმინდა დღეს. მეშვიდე წელს ყანას დავასვენებთ და ყველანაირ ვალს მივუტყევებთ“ (ნემია 10:31).

3. „რაკი შაბათი დგებოდა აღარ გაუგრძელებიათ დევნა, შეაგროვეს მომხვედურთა საჭურველი. იარალი აპყარეს დახოცილ მტერს და იდღესასწაულეს შაბათი“ (2 მაკაბელთა 8: 27)

4. „ასე ამბობს უფალი ღმერთი: შიდა ეზოს კარიბჭე, რომელიც აღმოსავლეთისკენ არის მიქცეული, დაკეტილი უნდა იყოს ექვს სამუშაო დღეს, შაბათობით კი ღია უნდა იყოს“ (ეზეკიელი 46;1).

5. „არაფერი საქმე არ აკეთოთ. ეს გქონდეთ სამარადისო წესად თაობიდან თაობაში, ყველგან თქვენს საცხოვრებლებში უქმის შაბათია ეს თქვენთვის და დაიმდაბლეთ თავი“ (ლევიანი 23:31,32).

19. ხატში „მიბარების“ ტრადიცია

ხევისურებს აქვთ ბავშვების „ხატისთვის მიბარების“ ტრადიცია, რაც ასევე ემთხვევა ბიბლიურ წესს.

„ჯვარში მისაბარებლად საჭირო იყო „მისამბარეო ზღვენი“. ორი სამსხვერპლო საკლავი: ერთი – სანათლავად, მეორე – მისაბარებლად. „მისამბარეო“ საკლავის ტყავ-ხოორცი ჯვარში რჩებოდა მთლიანად. „მიბარება“ ჯვარში ვაჟისაც იცოდნენ და ქალისაც, თუმცა, სათემო სალოცავებში მხოლოდ ვაჟებს აბარებდნენ, ქალებს კი – ხახმატის ჯვარში“ (12, გვ. 61).

ამ ტრადიციის შესახებ (რომელიც სრულდებოდა ასევე ფშავში) ვ. ფშაველა ეთნოგრაფიულ წერილებში აღნიშნავს:

„ფშაველი მოვალეა გამოისყიდოს შვილები თამარ დედოფლის ხატისგან, ანუ როგორც თვითონ იტყვიან „გაიყვანოს“, ვაჟი გამოისყიდება კურატით, ქალი — ცხვრით, საკლავით. ეს ჩვეულებაც ებრაულია: ყველამ იცის, რომ თვითონ იესო ქრისტეს გამოსასყიდლად მიიყვანა ღვთისმშობელმა მარიამმა ორი გვრიტი. ხევისბერი გამოსთხოვს მონყალებას ხატს ბავშვისთვის, დალოცავს და დაჰკლავს საკლავს. ხევისბერი არის ერთსადაიმავე დროს მემკვიდრე მოგვისა და მღვდლისა“ (13, გვ. 25).

ღმერთისთვის შვილის მიბარების თაობაზე „ძველ აღთქმაში“ ვკითხულობთ:

*1. „როცა გამოზარდა, წაიყვანა იგი უფლის სახლში, სილო-
ამში. თან სამი კურატი, ერთი ეფა ფქვილი და ერთი ტიკი ღვინო
წაიტანა. ჯერ კიდე ჩვილი იყო ყმანვილი. დაკლეს კურატი და
ელის მიუყვანეს ყმანვილი. თქვა ქალმა: იცოცხლე ჩემო ბატო-
ნო! მე ის ქალი ვარ, აქ რომ ვიდექი, შენს ახლოს და უფალს ვე-
ვედრებოდი“.

2. „ამ ყმანვილის გამო ვევედრებოდი და აჰა, ამისრულა
უფალმა სათხოვარი, რასაც ვთხოვდი“.

3. „ამიტომაც უფლისათვის მიმიბარებია იგი. ვიდრე
ცოცხალია, უფლისათვის იქნება მიბარებული და თაყვანი სცა
იქ უფალს“ (პირველი მეფეთა 1:24,25,26,27).

20. ხატში შვიდდღიანი დღესასწაულისა და მსახურებისას წილის ყრის ტრადიცია

ხევსურებმა თავიანთ მნიშვნელოვან რელიგიურ დღესას-
წაულებში ჯვარში შესვლა და დღეობის აღნიშვნა, ძირითადად,
შვიდი დღის განმავლობაში იციან. ხატის მსახურებისათვის
„რიგის ყენება“ კი წილის ყრით ხდება. ორივე ტრადიცია ემთხ-
ვევა ბიბლიურს:

1. „გაამწესა დავითმა ცადოკი, ელყაზარის ძეთაგან და ახ-
იმელეხი, ითამარის ძეთაგან, თავ-თავიანთი სამსახურში, თავ-
თავიანთ მოვალეობისდა მიხედვით“ (1 ნეშტთა 24:3).

2. „ერთმანეთში წილისყრით დაინანილეს, რადგან სანმიდ-
რის წინამძღოლები და ღვთის სახლის წინამძღოლები ელყაზ-
არისა და ითამარის ძეთაგან იყვნენ“ (1 ნეშტთა 24:5).

3. „სამსახურის რიგზე წილი თანასწორად ყარეს, დიდმა
და პატარამ სწავლულმა და მოსწავლემ“ (1 ნეშტთა 25:8).

4. „პირველ თვეს, ანუ წისანის თვეში, მეფე ახაშვერო-

* მოყვანილი ბიბლიური მოწმობა გულისხმობს იმას, რომ მიბარებ-
ული ბავშვი (ამ შემთხვევაში სამოელი) სიცოცხლის ბოლომდე ტაძრის
მსახურად უნდა დარჩენილიყო. მიუხედავად ამისა, ვფიქრობთ ჩვენს
პარალელს გარკვეული საფუძველი მაინც აქვს, რადგან ხევსურული
ტრადიციით, „მიბარება“ გარდა იმისა, რომ ხატის მფარველობაში შეს-
ვლას გულისხმობდა, მის „ყმად“ გახდომას და, გარკვეულწილად, სა-
მომავლო მსახურების აღთქმასაც გულისხმობდა.

შის მეთორმეტე წელს, დაიწყეს ფურის, ანუ წილის ყრა ჰამანის თვალწინ და ყრიდნენ წილს დღიდან დღემდე და თვიდან თვემდე, თორმეტ თვეს, ანუ ადარის თვემდე" (ესთერი 3:7).

5. „დანერეს საერთო დადგენილებითა და კენჭისყრით, რომ იუდაელთა მთელ მოდგმას ყოველწლიურად აღენიშნა ეს დღეები" (2 მაკაბელთა 10: 8).

6. „არ მოსცილდეთ სადღესასწაულო კარვის შესასვლელს შვიდი დღის მანძილზე, დღისით და ღამით, სანამ თქვენი მღვდლად კურთხევის დღეები არ მოთავდება" (ლევიაწი 8:33).

7. „შვიდდღიანი დღესასწაული გადაიხადა იმჟამად სოლომონმა და მასთან ერთად მთელმა ისრაელმა — დიდმა კრებულმა ხამათიდან ვიდრე ეგვიპტის ხევამდე" (2 ნემტთა 7:8).

8. „გადანყიტა მთელმა კრებულმა, რომ მომდევნო შვიდი დღეც ეზიმათ და ეს შვიდი დღეც სიხარულში გაატარეს" (2 ნემტთა 30:23).

9. „დღესასწაულის შვიდი დღის განმავლობაში გაამზადებს უფლისთვის აღსავლენს: შვიდ საღ ხბოს და შვიდ საღ ცხვარს, ამ შვიდეულის თითო დღისათვის, და თხას ცოდვის გამოსასყიდად, ყოველდღიურად" (ეზეკიელი 45: 23).

21. კანის ზოგიერთი დაავადების ღვთის სასჯელად მიიჩნევა ტრადიცია

ხევსურეთში გავრცელებული იყო შეხედულება, რომ კანის ჩირქოვანი დაავადება ღვთის სასჯელს წარმოადგენდა და სამარცხვინოდ ითვლებოდა. საზოგადოება ზედმინევენით ინფორმაციას ფლობდა იმ გვარების („მამიშვილობების“) შესახებ, რომლებიც კანის ამგვარი დაავადებებისაკენ მიდრეკილებას „ჩამომავლობით" ამჟღავნებდნენ, მათ უჯიმო გვარებად თვლიდნენ და მათთან დანათესავებას გაურბოდნენ. ხევსურები ასეთ კეთრს და სირსველს „დამჰალს" უწოდებდნენ. დროთა განმავლობაში ეს სიტყვა „უჯიმოს" სინონიმადაც იქცა.

კანის მსგავსი დაავადებებისადმი ასეთივე დამოკიდებულებას ვხედავთ „ძველ ალექსანდრიაში":

1. „თუ ვინმეს ტანზე სიმსივნე ან სირსველი ან ლაქა გა-

მოაჩნდება და სხეულის კანზე კეთრის წყლულად გადაიქცევა, იგი აარონ მღვდელს ან ერთერთ მის შვილს უნდა მიუყვანონ, გასინჯავს მღვდელი მისი სხეულის კანზე წყლულს და თუ თმა წყლულზე გათეთრებული აქვს, წყლულიც ღრმად აქვს ჩამოჯდარი კანში ეს კეთრის წყლულია. გასინჯავს მას მღვდელი და უნმინდურად ცნობს" (ლევიაინი 13:2,3).

2. „ასე რომ მატლები დაფუთფუთებდნენ უნმინდურის სხეულში, და ჯერ კიდევ ცოცხალს და ტკივილისაგან განამებულს, ზეზეურად სცვიოდა ხორცი, ხოლო მისი მყარალი სუნით მთელი ბანაკი იყო შეწუხებული" (2 მაკაბელთ 9: 9).

22. ხელავსების („აღვსების“) და ტაბლის სახელდების ტრადიცია

ხეცსურეთში ტაბლის სახელდების წესი მსგავსებას იჩენს „ძველ აღთქმაში" უფლის მიერ ებრაელთათვის მიცემულ ე.წ. „ხელავსებისა" და „შესარხეველი მსხვერპლის" რჯულთან, რომელიც გულისხმობდა შემდეგს:

როდესაც ისრაელიანები უფლის „სახელის დასადებად" (ეს ტერმინი ბიბლიაში უფლის სახელის ხსენების მნიშვნელობას ატარებს) ტაბლას მოამზადებდნენ, ისინი ხელზე დაიწყობდნენ („ხელს აივსებდნენ“) შესანიშნავი ნაწილს (კვერს, ნამცხვარს, საკლავის ხორცს და სხვა) და ტაბლის ზემოთ შეარხევდნენ. ეს ტაბლის კურთხევის აუცილებელი წესი იყო:

1. „განათლე შესარხეველი მკერდი აღსამართავი ბეჭი, რომლებიც შეირხა და აღმართე ხელავსების ჭედილასაგან" (გამოსვლა 29:27) .

2. „აიყვანე ხელავსების ჭედილა და ნმინდა ადგილზე მოხარშე მისი ხორცი" (გამოსვლა 29:31).

3. „თქვა მოსემ: აივსეთ ხელი დღეს უფლისათვის, რადგან კაცი თავისი ძითა და ძმით არის, რათა კურთხევა გადმოვიდეს დღეს თქვენზე" (გამოსვლა 32:29).

4. „ხელზე დაუწყო აარონს და მის შვილებს და შეარხია ისინი უფლის წინაშე შესარხეველ მსხვერპლად. აილო ისინი

მოსემ მათი ხელიდან და დანვა, ეს არის საცეცხლო მსხვერპლი უფლისთვის" (ლევიანი 8:27,28).

5. „აილო მოსემ მკერდი და შეარხია იგი შესარხველ მსხვერპლად უფლის წინაშე" (ლევიანი 8:29).

6. „ერთი პურის კოკორი, ერთი ზეთიანი ნამცხვარი, ერთი კვერცხი ხმიადებიანი კალათებიდან უფლის წინაშე რომ დგას. დაუწყვე ეს ყველაფერი ხელზე აარონს და მის შვილებს და შეარხიე უფლის წინაშე" (გამოსვლა 29:23,24).

7. „დააყენე ლევიანები აარონის წინ და მისი შვილების წინ. აღასრულე მათზე შერხევის წესი უფლისათვის".

8. „თუ შენგან შორს იქნა ის ადგილი, რომელსაც ამოირჩევს უფალი, შენი ღმერთი, თავისი სახელის დასადებად, დაკალი უფლის მოცემული საქონელი და ცხვარი, როგორც დაგარიგე, და ჭამე შენს ქალაქებში შენი გულის სურვილით, ოღონდ, როგორც ქურციკი და ირემი იჭმევა, ისე ჭამე იგი. გაუნმინდურებულმა და განმიდაცებულმა ერთად ჭამონ" (მეორე რჯული 12:21,22).

9. „არამედ ის ადგილი ეძებეთ და იქ მიდით, რომელსაც ყველა თქვენს შტოთა შორის ამოირჩევს უფალი, თქვენი ღმერთი, თავისი სახელის დასადებად, თავის სავანედ... იქ მიიტანეთ თქვენი აღსავლენი მსხვერპლი და საკლავი... ტქვენი ხელის ძღვენი... ჭამეთ და გაიხარეთ თქვენი ნაამაგარი" (მეორე რჯული 12:5,6,7).

10. „აილე მებათედი მთელი შენი მოსავლიდან, რომელიც ყოველწლიურად მოდის ყანაში, და ჭამე უფლის, შენი ღმერთის წინაშე იმ ადგილას, რომელიც აირჩია მან თავისი სახელის დასავანებლად ხორბლის, ღვინის და ზეთის მებათედი, შენი საქონლისა და ცხვრის პირველ მოგებულნი... თუ შორის იქნა გზა და ვერ შესძელი ყოველივე ამის წაღება იმ ადგილამდე, რომელიც ამოირჩია უფალმა, შენმა ღმერთმა, თავისი სახელის დასადებად, რათა გაკურთხოს შენ უფალმა, შენმა ღმერთმა. გადაცვალე ვერცხლზე... და წადი იმ ადგილას.... იყიდე იმ ვერცხლით ყველაფერი.... და ჭამე იქ უფლის, შენი ღმერთის წინაშე" (მეორე რჯული 15:19,20).

როგორც აღვნიშნეთ, ეს ბიბლიური ტრადიცია ძალიან ემსგავსება ხევსურეთში შემორჩენილ ტაბლის „სახელის დადების" წესს.

ხევსურები „სახელის დადების“ წესს ყოველთვის ასრულებენ, როცა ოჯახში სუფრას გაამზადებენ. ამ დროს განსაკუთრებულ ყურადღებას ამახვილებენ იმაზე, რომ „სახელსადებში“ რაიმე უნმინდურად მიჩნეული პროდუქტი არ მოჰყვეს (ვთქვათ, ღორის ხორცზე ან ქონზე დამზადებული კერძი და სხვა. ასეთ კერძებს სუფრიდან აუცილებლად აიღებენ).

შემდეგ, საგანგებოდ მოწვეული ხატის ხელკაცი ან თუ ამის საშუალება არ არის ოჯახის უფროსი (შეიძლება ეს ასაკოვანმა ქალმაც გააკეთოს თუ „სახელის დადება“ უკეთ ეხერხება) ხელში აიღებს ჭიქას (ნახშირს, დანას და ა. შ.) ტაბლის თავზე შემოატარებს („შერხევის“ ანალოგიურად) და ღმერთის სახელით ჯერ მკვდრებს მოუშანდობებს, მერე ცოცხლებს დალოცავს.

ვაჟა-ფშაველას „სახელის დადების“ ჩვეულება აღწერილი აქვს ეთნოგრაფიულ წერილებში. დედაკაცი „ქაფქირით ხელში, რაზედაც ნაცარი და ზედ ნაკვერჩხალი ყრია საკმლით შეზავებული, ამ ქაფქირს ავლებს თავზე სუფრას წაღმაზე და თან დასჩურჩულებს: „ხარის ქედის მადლითა, ალაღის მუშის მადლითა, იერუსალიმის მადლითა, თქვენამც მაგივით, ჩვენო მკვდრებო“... (13, გვ. 305). სხვაგან კი აღნიშნავს: „როდესაც სახელს სდებს დედაკაცი, იმას უჭერია ხელში რკინის საფხეკელი, რომელზედაც ნალვერდალი დევს, ამ საფხეკელას სუფრას თავზე ავლებს“ (13, გვ. 15).

ბიბლიური „ხელავსებისა“ და ხევსურული „სახელის დადების“ ტრადიციების შედარებისას, ჩვენი ყურადღება მიიპყრო ხევსურთა ერთმა რელიგიურმა დღესასწაულმა, რომელსაც „ახვსება“ ეწოდება. იგი დიდმარხვაში აღინიშნება და ჯვარში შესვლის ჩვეულებრივი წესით სრულდება:

„კუდიან ნუხრის შემდეგ მოვა „ახვსება“. ახვსება ნუხრას ერთ-ერთი დასტური ნაჲა და დიასახლისის მოიყვანს. დიასახლისის ჩვეულებრივად დამზადებული აქვს მასანთოები, ბოჭოლები და მუში. . გააკეთებს ხავინს, ღამის სამთელოს და ხმიად-საკვირაოებს. . . გამოაცხობს ზედგანზე და მერე ნაცარშიც, ბოლოს გაბანს, დაჭვრეთილ გვერდზე გაპოხს ერბოთი და დააწყობს ერთიმეორეზე, ზუცესი გახსნის კოდს, ლუდს გასინჯავს და დაილოცება“ (19, გვ. 139).

ყველაზე საინტერესო კი ის არის, რომ აღ. ოჩიაურის მასალებით, არხოტის ჯვარში ძველად არსებობდა ერთი ქვეერი და

„ახვსება“ დღეს ერთ-ერთი აუცილებელი რიტუალი სწორედ ამ ქვევრის ავსება იყო.

„ახვსების ახლომახლო არის „ქვევრის ავსება“. მას განსაზღვრული დღე არა აქვს, მხოლოდ ამ დღეობასთან უფრო ახლო ხანებში ხდება. ქვევრი არის შემონიშნული არხოტის ჯვარისათვის ამლიონთაგან და იგი ჩაგდებულია მიწაში. საიდან და როგორ არის მოტანილი, ეს არავინ იცის. იციან მხოლოდ შემონიშნველი. ქვევრი არის საკმაოდ დიდი მოცულობისა. ჩადის შვიდი ჩხუტი. მას არყით ავსებს ამ დროს მთელი სოფელი. შეიძლება, თუ შეთქმული აქვს, ერთმა კაცმაც გაავსოს, ამისი შესაძლებლობა თუ აქვს. ამვსები კერძო კაცი დარწმუნებულია, რომ რაკი ეს მძიმე საქმე შესძლო, დიდი წყალობა დაემართება არხოტის ჯვარისაგან.

გამოაცხადებს სოფლის ჯარზე ხუცესი ახვსებას: დალოცვილი თავის წესს არ იყრის, ქვევრ უნდა გაავსოთო, და დაუნიშნავს დროს. სოფელში შეუდგებიან საჩქაროდ საარაყეების დამზადებას... გამოხდიან არაყს და მიიტანენ ჯვარში. იქ დაუძახებენ დასტურ-ხელოსნებს. ხუცესი სულ უბრალოდ მოიხსენიებს მოტანილ არაყს სადიდებელთ სახით: „ღმერთმა ადიდას შენ ძალი, შენ სახელი, მიქაელ მთავარ-ანგელოზო, შენა სამთავროდ, შენა გასამარჯოდ მაიხმარი ეს ჭიქა-ბარძიმი სადიდებელი. შენ ქვევრის ამვსებათად ტახტის ყმათად, ვალისა, ღალის მამხდელისად“ და სხვა... შემდეგ არაყს ქვევრში ჩაასხამენ და იტყვიან: „დიდებულო მიქიელო, შენ სწყალობდი, ვალისა, ღალის მამხდელს“ (19, გვ.143-144).

ამ ტრადიციის საფუძველზე ვფიქრობთ, რომ ხევსურული რელიგიური დღესასწაული „ახვსება“, თავისი შინაარსით სწორედ „ავსების“, („აღვსების“) მნიშვნელობის მატარებელი უნდა ყოფილიყო და „ხელავსების“ ტრადიციასთან ჩვენი ბიბლიური პარალელი უსაფუძვლო არ უნდა იყოს.

ხევსურეთში რამდენიმე სალოცავია, რომელთა სახელწოდებაში სიტყვა „ხელი“ ფიგურირებს — „ხელ-სამძიმარი“, „ხელის კოშკი“ და სხვა.

ხევსური „გამარჯვების“ მაგივრად ხმარობს „ხელ მაგიმართას“.

სიტყვა „ხელ-კაცები“, რაც ჯვრის მსახურებს აღნიშნავს, ასევე სიტყვა „ხელიდან“ მომდინარეობს.

ბიბლიაში „ღვთის ხელი“ ასევე უმნიშვნელოვანესი სულიერი დატვირთვის მატარებელია:

1. „და ახლა, უფალო, ღმერთო ისრაელისა, რომელმაც გამოიყვანე შენი ერი ეგვიპტის ქვეყნიდან მაგარი ხელით, ნიშნებითა და სასნაულებით, დიადი ძალითა და მაღალი მკლავით“ (ბარუქი 2: 11).

2. „ნუ გაიხსენებ ჩვენი მამა-პაპის უსამართლობებს, არამედ გაიხსენე შენი ხელი და შენი სახელი ამ ჟამს, რადგან შენ ხარ უფალი, ჩვენი ღმერთი და გადიდებთ შენ უფალო!“ (ბარუქი 3:5, 6).

3. „დაიცავით ამ აღთქმის სიტყვები და შეასრულეთ, რომ ხელი მოგემართოთ ყველაფერში“ (მეორე რჯული 29:9).

4. „რადგან ადამიანის დასაბამი მისი ხელია, ადამიანის ბოლო კი მისი ქუსლი. სხვას ნურაფერს ეძიებ, ეზრა“ (3 ეზრა 6: 10).

5. „ქვეყანა კელავ ჩვენს ხელშია, რადგან გამოვიძიეთ უფალი, ღმერთი ჩვენი. გამოვიძიეთ და ირგვლივ სიმშვიდე გვიბოძა. დაიწყეს შენება და ხელი მოემართათ“ (2 ნემშთა 14:6, 8:13).

6. „მეექვსე წელს, მეექვსე თვის მეხუთე დღეს ვიჯექი ჩემს სახლში და იუდას უბუცესები ისხდნენ ჩემს წინ, მაშინ დამეცა იქ უფლის, ღვთის ხელი“ (ეზეკიელი 8: 1).

23. ხატისთვის პირველმოგებული ხბოს, შრომის პირველნაყოფთა და გამჟღავნების შენიშვნის ტრადიცია

ხევსურეთში არსებობდა ტრადიცია, რომ პირველმოგებულის მამალი ხბო აუცილებლად ხატის სახელზე უნდა დაეკლათ. წესად ჰქონდათ ასევე პირველმონეული ნაყოფით (ე.წ. „ყანის ნათავარი“ და „სთელის ნათავარი“) ხატისთვის შესანიშნავადების გამოცხობა, რაც, ხევსურთა რწმენით, აუცილებელი იყო ოჯახში ხვავის, ბარაქისა და კეთილდღეობისათვის.

„პირველი კალოს გაღვწევის დროს ოჯახში ორ ლიტრა ჭირნახულს ხატისათვის აიღებენ: ახალ წელიწადს ამ კალოს ნათავარით ხატში დასტურები ლუდს ადუღებენ და ხალხს უმასპინძლებიან“ (16, გვ. 224).

„კალოობის შემდეგ ხევსურები არაყს გამოხდიან, ცხრა კვერს გამოაცხოვენ და საკლავსაც დაჰკლავენ, შემდეგ სანთლებს აანთებენ და თავიანთ ხატებს შეეხვეწებიან, მონეული ჭირნახული კეთილად მოგვახმარეთ“ (იქვე).

ასევე იცოდნენ სალოცავისათვის მიწის ნაკვეთების შეწირვა, რომლებიც თაობიდან თაობაში ხელშეუხებელი იყო და ხატის საკუთრებას წარმოადგენდა.

ყველა აღნიშნული ტრადიცია სრულ შესაბამისობაშია „ძველი აღთქმის“ რჯულთან:

1. „განუკუთვნე უფალს საშოს ყოველი გამლები, ყოველი პირველმოგებული ნამატი პირუტყვისა, თუ მამალი იქნა, უფალს შესწირე“ (გამოსვლა 13:12).

2. „იზიიმე დღესასწაული შენი შრომის პირველნაყოფთა მონევისა, რაც კი ყანაში დაგიეთესავს, როცა შეუდგები ყანაში შენი ნამუშევრის აკრეფას“ (გამოსვლა 23:16).

3. „ყოველი პირმშო, რაც დაიბადება შენს საქონელში და ცხვარში, მამრი, შესწირე უფალს, შენს ღმერთს. ნუ ამუშავებ პირველმოგებულ ხარს და ნუ გაპარსავ პირველმოგებულ ცხვარს ან თხას, უფლის, შენი ღმერთის წინაშე იგი შენ და შენმა სახლმა იმ ადგილას, რომელსაც ამოირჩევს უფალი“ (მეორე რჯული 15:19,20).

4. „ერთი ცხვარი ორასი სული ფარიდან, ისრაელის საძოვრიდან საძღვნოდ, აღსავლენად და სამადლობელ მსხვერპლად, რათა განიწმიდონ სამონანულოდ, ამბობს უფალი ღმერთი“ (ეზეკიელი 45: 15).

5. „იმისათვის, რომ დამწყალობდნეთ, საკლავი უნაკლო უნდა იყოს, ხარი იქნება, ვერძი თუ ვაცი. არ შესწიროთ საკლავი, რომელსაც რაიმე ნაკლი აქვს, რადგან ვერ დამწყალობდებით“ (ლევიაწი 22:19.20).

6. „შენიშნული ნაკვეთი, რომელსაც შესწირავთ უფალს, იქნება სიგრძით ოცდახუთი ათასი და სიგანით ათი ათასი“ (ეზეკიელი 48: 9).

7. „ვერ გაყიდიან მისგან ვერაფერს, ვერც გაცვლიან და ვერც გაასხვისებენ მიწის ნათავარს, რადგან უფლის ნმიდაა“ (ეზეკიელი 48: 14).

8. „იუდას საზღვართან აღმოსავლეთის მხრიდან დასავლეთის მხარემდე შენიშნული ნაკვეთი იქნება“ (ეზეკიელი 48: 8).

9. „აქედან სანმიდარად იყოს ოთკუთხი ნაკვეთი ხუთასი წყრთა ხუთასზე, ირგვლივ, და ორმოცდაათი წყრთა მის შემოგარედ, ირგვლივ“ (ეზეკიელი 45: 2).

24. ხატში „ზღვნობისა“ და ხავინიანი ქაღების შენირვის ტრადიცია

„ხევსურები აცხოვენ, მრგვალ უფუარ ხმიადებს, რომლებსაც საჭვრეთათი, ხოლო მის ნაპირებს ხელით მოჭრებენ. საჭვრეთა ხისაა, მასზე სხვადასხვა ნიშნებია ამოჭრილი და ყველა ოჯახს თავიანთი ნიშნიანი საჭვრეთა აქვს“ (16, გვ. 110).

ხატში მიმავალ მომლოცველს ხევსურეთში მეზღვნეს უნოდებენ. ეს სახელწოდება სიტყვა „საძღვნო“-დან მომდინარეობს. („მეძღვნე“ — „მეზღვნე“ ანუ ძღვენის მიმართმევი)

„ხატობებში მხოლოდ ხმიადსა სჭამენ მლოცველნი. გაფუე-ბულს ჰურს იქ არავინ მოიტანს“ (13, გვ. 203).

ხევსურეთში ყველაზე მეტად გავრცელებულ საძღვნო („საღვნო“) შესანიშნავი — ხავინიანი ქაღები წარმოადგენს, რაზედაც გვსურს საგანგებო ყურადღება გავამახვილოთ.

ბიბლიაში უფალი ისრაელიანებს არაერთგზის მიუთითებს, რომ „საძღვნო“ უნდა მომზადდეს: „ზეთში აზელილი გამტკიცული ფქვილისაგან“ და უნდა იყოს ზემოდანაც „ზეთმოსხმული“ (ლევიანი 2 : 5,6) ნათქვამია ისიც, რომ ზოგჯერ ფქვილს „ხარშავდნენ ქვაბში“ და მისგან კვერებს აცხოვდნენ, რომელიც „გემოთი ხავინს ჰგავდა“ (რიცხვნი 11: 8).

ეს ყველაფერი ზედმინევნით ემთხვევა ხევსურეთში ხავინისა და ხავინიანების მომზადების წესს. განსხვავება მხოლოდ იმაშია, რომ ხევსურები ზეთის ნაცვლად ერბოს იყენებენ, ჩვენი აზრით, ამ უმნიშვნელო სხვაობას მარტივი, ყოფითი მიზეზი აქვს, მთაში ზეთი არ იშოვებოდა და ადვილი შესაძლებელია დროთა განმავლობაში ზეთის ადგილი ერბოს დაეჭირა.

სხვა მხრივ, როგორც მოგახსენეთ, არანაირი სხვაობა ბიბლიურ „საძღვნოსა“ და ხევსურულ „საზღვნო“ ხავინიანს შორის არ არსებობს.

მეტი თვალსაჩინოებისათვის შემოგთავაზებთ სათანადო ადგილებს „ძველი აღთქმიდან“:

1. „გაიფანტებოდა ხალხი, აგროვებდა და ფქვავდა ხელსაფქვავით ან როდინში ნაყავდა. ხარშავდნენ ქვაბში და აცხობდნენ მისგან კვერებს. გემოთი ზეთიან ხავინს ჰგავდა“ (რიცხვნი 11:8).

2. „ეს არის რჯული აღსაველენისათვის, საძღვნოსთვის, ცოდვისთვის, დანაშაულისთვის, ხელავსებისთვის და სამადლობელი მსხვერპლისთვის“ (ლევიანნი 7:37).

3. „და მთავრთა ამგვარად მომზადებული საძღვნო უფალს“ (ლევიანნი 2:8).

4. „თუ შენი შესანიშნავი ტაფაზეა გამომცხვარი, ზეთში აზელილი გამტკიცული ფქვილიდან, უსაფუარო უნდა იყოს. დააქუცმაცე იგი და ზეთი მოასხი ზედ. ეს არის საძღვნო შესანიშნავი“ (ლევიანნი 2:5,6).

5. „თუ მაყალიდან არის შენი საძღვნო შესანიშნავი, ზეთიანი გამტკიცული ფქვილისაგან უნდა იყოს მომზადებული“ (ლევიანნი 2:7).

6. „არცერთი საძღვნო, რომელიც უფალს გინდა შესწირო საფუარით არ უნდა იყოს მომზადებული“ (ლევიანნი 2:11).

7. „ყოველი საძღვნო მარილით დაამარილე და არ დასტოვო საძღვნო შენი ღვთის მარილის გარეშე“ (ლევიანნი 2:13).

8. „შესწირა საძღვნო და ხელი აივსო იმით, და დაწვა სამხვერპლოზე დილის აღსაველენის გარდა“ (ლევიანნი 9:17).

9. „ყოველი საძღვნო შესანიშნავი... ყველას ეკუთვნის აარონიანთაგან“ (ლევიანნი 7:10).

10. „როცა უფლისთვის სამადლობელი საკლავის დაკვლას დააპირებთ, დაკალით თქვენს სამწყალობნოდ“ (ლევიანნი 19:5).

11. „აჰა, საუფლო დღესასწაულები, რომლებიც უნდა გამოაცხადოთ თქვენ — წმიდა შეკრებულობანი, რომ შესწიროთ საცეცხლო მსხვერპლი უფალს — აღსაველენი, საძღვნო საკლავი და ზედაშე დაწესებულ დღეებში“ (ლევიანნი 23:37).

12. „საფუარიანი არაფერი ჭამოთ, ყველგან, სადაც კი მოგიხდებათ ცხოვრება, მხოლოდ ხმიადი ჭამეთ“ (გამოსვლა 12:20).

13. „არ გააჩერო საფუარი შენს საზღვრებში“ (გამოსვლა 13:7).

14. აიყვანეთ კურატი და ორი ჯანსაღი ქედილა, აიღე

უფუარი პურები, ზეთში მოხელილი უფუარი ნამცხვრები და ზეთნაცხები უფუარი კვერები"... (გამოსვლა, 29:1,2).

15. „შვიდ დღეს ჭამეთ ხმიადი, პირველი დღიდანვე დაკვეთეთ საფუარი სახლებში, რადგან ვინც კი შეჭამს საფუარს პირველი დღიდან მეშვიდე დღემდე, მოიკეთება“ (გამოსვლა 12:15).

16. „თუ ღუმელში გამომცხვარს შესწირავ ძღვნად, გამტკიცული ფქვილისგან იყოს, უსაფუარო, ზეთში ახელილი და კვერები უსაფუარო და ზეთნაცხები“ (ლევიაინი 2:4.5.6.).

17. „ეპყრათ ხმიადები ერის წინაშე ტომთა და მოდგმათა რიგის მიხედვით, რათა მსხვერპლი შეენიერთ უფლისათვის, როგორც განწესებულია მოსეს წიგნში“ (2 ეზრა 1:11,12).

18. შესწიროს შემწირველმა თავისი შესაწირავი უფალს — საძღვნოდ (რიცხვნი 15:4).

19. „ნუ მიატან მას საფუარიანს, ხუთ დღეს ჭამე მასთან ერთად ხმიადი, გაჭირვების პური, რადგან ნაჩქარევად გამოხვედი ეგვიპტის ქვეყნიდან რომ მთელი სიცოცხლე გახსოვდეს ეგვიპტის ქვეყნიდან შენი გამოსვლის დღე, არ გაჭაჭანდეს შვიდი დღის მანძილზე საფუარიანი მთელს შენს კარმიდამოში“ (მეორე რჯული 16:3,4).

20. „მეორე დღეს მოიტანა ნათანიელ ცუარის ძემ, ისაქარის თავკაცმა... თავისი შესაწირავი... ერთი კურატი, ერთი ჭედილა, ერთი წელგამოვლილი ცხვარი აღსავლენად. ერთი თხა ცოდვის გამოსასყიდად“ (რიცხვნი 7:18,21,22)

21. „...ორივე სავსე იყო ზეთში ახელილი ფქვილით, საძღვნოდ“ (რიცხვნი 7:13).

25. „მამიშვილობით“ (მამისსახლით) გვარის გაგრძელების ტრადიცია

„ხევსურეთის სოფლები და მოსახლეობა იყოფა ამა თუ იმ ჯვრის საყმოებად. ჯვრის საყმოები იყოფა თემებად. თემები გვარებად, გვარები — მამიშვილობებად (უფრო დაზუსტებით, გვარები იყოფოდა „ძირად“, „საძმოდ“ და „მამად“). ერთ გვარში შეიძლება შედიოდეს სხვადასხვა წარმომავლობის მამიშვილობანი, რომელთაც ერთმანეთთან დღევანდელი გვარისა და ჯვრის გარდა არავითარი ნათესაობა არ აკავშირებდეს (5, გვ. 19).

მამასადამე, „ხევსურული გვარები წარმოშობილია ოჯახის უფროსისა და მეკომურის სახელიდან და წარმოადგენს ამა თუ იმ მამისსახლს“ (16, გვ. 76).

ასეთივე ტრადიციას ვხედავთ „ძველ აღთქმაში“:

1. „აჰა, მათი მამისსახლის თავკაცები: ყუფერი, იშყი, ელიე-ლი, ყაზრიელი, იერემია, ჰოდაგია, იახდიელი — მამაცი ვაჟკაცები, მამისსახლთა სახელოვანი თავკაცები“ (1 ნეშტთა 5:24).

2. „საგვარტომო ნუსხაში ისინი თავ-თავიანთი მოდგმის, მამისსახლთა თავკაცების მიხედვით არიან ჩანერილნი — სულ ოციათას ორასი ძლიერი მებრძოლი (1 ნეშტთა 7:9).

3. „იახათი უფროსი იყო, ზიზა — მომდევნო. იეყუშსა და ბესიყას ძალიან ცოტა შვილები ჰყავდათ. ამიტომ აღრიცხვისას ერთ მამისსახლს შეადგენდნენ“ (1 ნეშტთა 23:11)

4. „მამისსახლთა თავკაცებმა უმცროსი ძმების თანასწორად ყარეს წილი თავიანთი ძმების, აარონიანთა მსგავსად“ (1 ნეშტთა 24:31).

5. „აჰა, მათი მოვალეობანი მამისსახლთა მიხედვით“ (2 ნეშტთა 17:14).

6. „აილოს ხბოს სისხლი და თითით ასხუროს თავსარქველს წინა მხრიდან, თავსარქველის წინ კი შვიდგზის ასხუროს სისხლი თითით“ (ლევიაწნი 16:14).

7. „აღირაცხნენ გერშონიანები მათი საგვარეულო ერისა და მამისსახლების მიხედვით“ (რიცხვნი 4:38).

26. „ფერხისას“ ტრადიცია

ხეესურებმა ზოგიერთ დღესასწაულზე სალოცავში ფერხულით და სიმლერით წასვლა იციან, რასაც „ფერხისა“ ჰქვია.

„დააბამენ ფერხისას და მლერიან ორ გუნდად საგმირო სიმლერებს. ჩაიყენებენ წრეში ხანდახან ქალებსაც, მხოლოდ ქალები არ მლერიან. დანარჩენი ბავშვები და ქალები წრეს ანუ ფერხისას უკან გაჰყვებიან: ფერხისა სოფლიდან ნავა ჯვარში, სიმლერით.

თუ ჯვარში მისვლამდე ერთი სიმლერა გამოიღია, მეორეს იტყვიან. სიმლერის ორ გუნდად მლერით მიუახლოვდებიან ჯვართ. ქალები გამოეყოფიან და მინდორზე დასხდებიან, მამაკაცები განაგრძობენ გზას და სიმლერით მივლენ დარბაზის კარში. იქ დაიშლებიან, მადლს მოსთხოვენ ჯვარს, მერე ისევ ჩაებმებიან და განაგრძობენ სიმლერას. ჯვარივინები გამოვლენ და ეტყვიან: „მაგვიხვედით მშვიდობით, წყალობა ხეშნიფისა!“ ისინი მლერას განაგრძობენ, მხოლოდ მადლობის ნიშნად ჯვარიონთ თავს დაუკრავენ. ჯვარიონნი გამოიტანენ არაყს, ლუდს ჩადგებიან წრის შუაში (მომლერლები წრიულად ნელა გარშემო ტრიალებენ) და დააღვინებენ ყველას. დაიშლება ფერხისა და დასხდებიან ჯვარის დარბაზის კარში“ (19, გვ. 78).

აღსანიშნავია, რომ ბიბლიის მიხედვით დღესასწაულებში ღმერთისადმი მადლობის ნიშნად ისრაელიანებს ასევე ტრადიციად ჰქონდათ ფერხულების გაბმა და საგალობელთა გალობა. ამის შესახებ „ძველ აღთქმაში“ ვკითხულობთ:

1. „მობრუნდი, მობრუნდი სულამით, მობრუნდი, მობრუნდი, რომ გიცქერდეთ შენ! რად უცქერით სულამითს როგორც მახანაიმი ფერხისაის?“ (ქებათა-ქება სოლომონისა 7: 1, 2).

2. „შენყვიტეს გლოვა და მათი მხსნელი და სასწაულთმოქმედი ღმერთის მადიდებლებმა წამოიწყეს მამა-პაპეული საგალობელი. კენესა და ვაება უკუაგდეს და გააბეს ფერხულები სამშვიდობო სიხარულის ნიშნად“ (2 მაკაბელთა 6: 32).

3. „იუდაელებმა კი, როგორც ითქვა, ნადიმის შემდეგ ფერხული გააბეს და სამადლობელ სიმლერებში და საგალობელთა გალობაში გაატარეს დღესასწაული“ (3 მაკაბელთა 6: 35).

4. „ო, ყოვლადწმიდაო, შეხმატკბილებულო ძმათა შვიდეულო! როგორც სამყაროს შესაქმისეული შვიდი დღე უფლის ფერხულს ღვთისმოსაეობის გარშემო, ასევე მოფერხულე ყრმებმა შუაში მოაქციეს შვიდმაგი შიში სატანჯველისა და გააქარწყლეს იგი“ (4 მაკაბელთა 14: 7, 8).

27. მკვდრის დატირების ტრადიცია

ხევსურის აზრით „მკვდარს ცრემლი ესაჭიროება, საიქიოს დიდი ძღვენია მკვდართათვის ცრემლი“ (13, გვ. 152) მიცვალებულის სათანადოდ დაუტირებლობა მისი უპატივცემულობა და ოჯახის სირცხვილია, ამიტომ, „ხევსური მიცვალებულს დიდის ამბით ჰმარხავს. დედაკაცები ზარით ტირიან და კაცებიც ბანს აძლევენ“ (13, გვ. 44).

ხმით მოტირალი ერთი ან რამდენიმე შეიძლება იყოს. განსაკუთრებით მაშინ, თუ მიცვალებული სახელოვანია. ხმით მოტირალს ჭირისუფალი დაინვეს და, რამდენიც ხმით მოტირალია სოფელში და თემში, იმდენ სახმითმატირო კვერს გამოაცხობენ. ხევსურების წარმოდგენით, ხმით მოტირალს მიცვალებულის სული ირჩევს“ (16, გვ. 194).

დაკრძალვის დღეს „მიცვალებულის ოჯახში იმართება ე. წ. პირველი რიგი, რომელსაც სამარხს ან ცრემლობასაც უწოდებენ“ (16, გვ. 199).

მკვდრის დატირების შესახებ ანალოგიური წესია მოცემული „ძველ აღთქმაშიც“:

1. „შვილო, მკვდარს ცრემლები დაადინე და მძიმე სატანჯველში ჩავარდნილივით ატირდი, შემოსე გვამი, როგორც ეკადრება და ნუ დასტოვებ დაუმარხავს. მწარე იყოს დატირება და მხურვალე-გოდება, და იგლოვე როგორც ეკადრება, ერთი ან ორი დღე, რომ არ დაგძრახონ, და გაიქარვე დარდი“ (სიბრძნე ზირაქისა 38: 16, 17, 18).

წინათ ხევსურები მიცვალებულს ერთ-ორ დღეში ასაფლავებდნენ და ეს ტრადიციაც, ემთხვევა ბიბლიურს. „პირაქეთ ხევსურეთში მიცვალებულს მესამე დღეს ასაფლავებენ, პირიქით კი – მეორე დღეს. ამ ხნის განმავლობაში მთელმა სოფელმა უნდა იგლოვოს, იმარხულოს, თოფი არ ისროლოს, იუქმოს და ამით პატივი სცეს მიცვალებულის ჭირისუფალს“ (16, გვ. 193).

გარდა ამისა, ისევე როგორც „ძველი აღთქმის“ მიხედვით ხევსურთა რწმენითაც მიცვალებული უწმინდურად ითვლება.

„წინათ ხევსურეთში მომაკვდავი სახლში სულს ვერ დალევდა. მას კარში გამოსასვენებდნენ და აქ ცის ქვეშ კვდებოდა. მიცვალებული უწმინდურად ითვლებოდა და მას ოჯახში არ შეასვენებდნენ. ადამიანი თუ სულს სახლში დალევდა, სახლი უნდა გაენათლათ“ (16, გვ. 192).

„ადამიანი რომ სულს დაღევს, მაშინვე „ნარევებს“ დაუძახებენ. „ნარევენი“ უფრო უცოლო ახალგაზრდებია, რადგანაც, ხალხის რწმენით მათში მეტია მადლიანობა და უწმინდურებაც ნაკლებად ეკარებათ. ნარევები მიცვალებულს ტანს დაბანენ, თავ-წვერს შეუსწორებენ და კარში დაასვენებენ, რადგანაც მკვდრის სხეული უწმინდურია... ნარევები მიცვალებულის დასაფლავებამდე სახლში ვერ შევლენ და მათ საჭმელს მეზობლები უზიდავენ. ჯვარიონნი და ჯვრის მსახურნი მიცვალებულს ვერ მიეკარებიან და სამძიმარის (ჭირის წყენის დროს) ბანზე, სადაც მიცვალებული ასვენია, ვერ ავლენ და ჭირისუფალს შორიდან მიუსამძიმრებენ.

როცა ნარევები და მესაფლავეები მიცვალებულის ოჯახში ბრუნდებიან სახლში მეექვსე დღემდე ვერ შევლენ, სანამ არ გაინათლებიან. სასაფლაოდან დაბრუნებული ნარევები აუცილებლად ხელ-პირს იბანენ“ (16, გვ. 199).

„ძველ ალთქმაში“ მიცვალებულის უწმინდურების შესახებ ვკითხულობთ:

1. „არცერთ მკვდარს არ უნდა მიეკაროს, არც მამას და არც დედას, რომ არ გაბინძურდეს“. (ლევიაინი 21:11).

2. „უბრძანე ისრაელიანებს, გაიყვანონ ბანაკიდან ყველა კეთროვანი, ყველა ნიდოვანი და მკვიდრისგან გაუწმინდურებული ბანაკის გარეთ... გაიყვანეთ რომ არ გააუწმინდურონ თავიანთი ბანაკები, რომელთა შორისაც დავანებული ვარ“ (რიცხვნი 5:2,3).

3. „უფლის მონმიდარობის მთელს დროს მკვდარს არ უნდა მიეკაროს“ (რიცხვნი, 6:6).

4. „თუ მოულოდნელად, უცაბედად შეესწრო ვინმეს სიკვდილს და იგი ნაიბილწავს თავს, უნდა მოპარსოს თავი თავისი განწმენდის დღეს, მეშვიდე დღეს მოიპარსოს იგი“ (რიცხვნი, 6:9).

5. „განწმენდს მას მკვდრის შეხების ცოდვისაგან, და განათლავს მის თავს ამ დღეს“ (რიცხვნი 6:11).

6. „ასეთია რჯული: თუ კარავში კაცი მოკვდება, ყოველი კარავში შემსვლელი და ყოველი კარავში მყოფი შვიდ დღეს გაუწმინდურებული იქნება“ (რიცხვნი 19:14).

7. „უთხრა ამ ხალხმა მას: გაუწმინდურებული ვართ მკვდრის შეხებით“ (რიცხვნი 9:7).

საინტერესო და აუხსნელია მკვდრის დამარხვასთან დაკავშირებული კიდევ ერთი ხევისურული ჩვეულება. ეს არის „პირის სახსნილო“ (იგივე „პირის ხსნილობის“ ტრადიცია)

როდესაც ოჯახში სამარხის სუფრა გაიშლება „ჭირისუფალს პირი უნდა აეხსნას და ამ მიზნით ასრულებენ საპირიხსნოს და პირის ჭერის წესებს. ამისათვის საკლავის ღვიძლს შესწვავენ, ჭირისუფალი და ნარევეები ამ ღვიძლს 3-ჯერ მოჰკენებენ და ისევ გამოაფურთხებენ. შემდეგ ჭირისუფალი საგვარეულოდან პირისმჭერს, 2 კაცს და 1 ქალს აირჩევს მათ ქვემო სართულში ჩაიყვანს, დასვამს ყვერფთან (კერიასთან), სადაც ცეცხლი ანთია, და თითო ქადას მისცემს. პირისმჭერნი ხმას არ იღებენ და პირდადუმებულები სხედან. სულის ხუცესი ჩავა იქ და ქალებს აკურთხებს. ამ დროს პირისმჭერნი ქალებს 3-ჯერ შემოატრიალებენ და შემდეგ უჩუმრად ამ ქალებს თავიანთ სახლში წაიღებენ. პირისმჭერნი ისევ უკანვე ბრუნდებიან, შევლენ მიცვალებულის სახლში და სარკმელს ფიცარს მიაფარებენ. ამის შემდეგ მათ ნება ეძლევათ ილაპარაკონ და ქელებში მონაწილეობა მიიღონ“ (16, გვ. 200).

„პირის ხსნილობის“ შესახებ მოხსენიებულია ბიბლიაშიც, თუმცა, ამ მოვლენის საღვთისმეტყველო შინაარსი ხევისურულისგან ნაწილობრივ განსხვავებულია. კერძოდ, ეზეკიელთან ვკითხულობთ:

„იმ დღეს აღმოვუცენებ რქას ისრაელის სახლს და მოგანიჭებ შენ პირის ხსნილობას მათ შორის, მაშინ მიხვდებიან, რომ უფალი ვარ“ (ეზეკიელი 29: 21).*

„მიცვალებული ხევისურეთში საგვარეულო სასაფლაოზე უნდა დაიმარხოს. ჭირისუფალი ცდილობს, სხვაგან გარდაცვლილი გადმოასვენოს, რომ მიცვალებულის სული უცხოებში არ დაიტანჯოს“ (გვ. 208).

ანალოგიურ ტრადიციას ვხედავთ ბიბლიაშიც:

ა) „უანდერძა და უთხრა მათ: მივდივარ ჩემს ხალხთან, დამარხეთ ჩემი მამა-პაპის გვერდით“ (დაბადება 49:29).

* აქ „პირის ხსნილობა“ გულისხმობდა ისრაელისათვის ძლიერების დაბრუნებას, წინასწარმეტყველთა პირით გადმოცემული ღვთის სიტყვის დაფასებას.

ბ) „ჩავიდნენ მისი ძმები და მამამისის მთელი სახლობა, აი-
ლეს იგი და წაასვენეს და მამამისის მანოახის სამარხში დამ-
არხეს“ (მსაჯულნი 16:31).

გ) „წაასვენეს ყასაელი და დამარხეს ბეთლემს, მამამისის
სამარხში, იარეს მთელი ღამე იოაბმა და მისმა კაცებმა და ხე-
ბრონში გაუთენდათ“ (მეორე მეფეთა 2:32).

დ) „ხანი იერობოამის მეფობისა იყო 22 წელი. განისვენა მან
თავის მამა-პაპასთან“ (მესამე მეფეთა 14:20).

ე) „დაიტირებს მთელი ისრაელი და დამარხავენ. ეგ ერთად-
ერთი ჩაუვა იერობოამს საფლავში, რადგან იერობოამის მთელი
სახლიდან მხოლოდ მასში აღმოჩნდა სიკეთე უფლის, ისრაელის
ღმერთის წინაშე“ (მესამე მეფეთა 14:13).

ვ) „მოკვდა მეფე და წაასვენეს სამარიას და დამარხეს მეფე
სამარიასში. განისვენა აქაბმა თავის მამა-პაპასთან“ (მესამე
მეფეთა 22:37,40).

ზ) „განისვენა იოაშაფატმა თავის მამა-პაპასთან და
დაიმარხა თავისი მამა-პაპის გვერდით დავითის, მამამისის
ქალაქში“ (მესამე მეფეთა 22:51).

თ) „განისვენა ახაზმა თავის მამა-პაპასთან და დაიმარხა
თავისი მამა-პაპის გვერდით“ (მეოთხე მეფეთა 16:20).

ყურადღება გვსურს გავამახვილოთ ერთ გარემოებაზეც.
ხევსურები მიცვალებულის „შასახელებისას“ ანუ მკვდრის
სახელზე დადგმული ტაბლის „სახელდებისას“ განსაკუთრე-
ბით გამოყოფენ ერთ დალოცვას (სურვილს), რასაც თავიანთი
მკვდრების სულებს გარდაცვალების შემდეგ უსურვებენ. ეს
არის მათი „სულის იალობა“. ტექსტებიდან ჩანს, რომ ეს ერთ-
ერთი უპირველესი „საიქიო მიზანია“ და იგივე დატვირთვის
მატარებელი, რასაც, ქრისტიანული გაგებით, სულის ცხოვნება
წარმოადგენს.

როდესაც ხევსურები მიცვალებულს მარხავენ, ისინი „სამა-
რეს სიპებით დახურავენ. . . ნარევები მას მუჭით მიწას მიაყრიან
და იტყვიან: „იალიმც შახოლ იალ-ში“ (16, გვ. 199)

გვსურს დავსვათ ასეთი საკითხი:

„იალობა“, „იალ“-ი ხომ არ არის კავშირში სამყაროს შემოქმედი ღმერთის ბიბლიურ სახელთან: „იაჰ-ვე“? *

ხომ არ იგულისხმება მიცვალებულის ამ „საიქიო დალოცვაში“: „ღმერთისა, ღმერთსთანამც მიხვალ“! (სხვა სიტყვებით, ნათლის შვილი – აბსოლუტურ ნათელთან, მართალი – აბსოლუტურ სიმართლესთან და ა.შ. რადგან ყველა ეს სახელდება ღმერთის სახელწოდებებია).

28. მთის მწვერვალთა (კვირვთა) თაყვანისცემა

ხეცსურთა რწმენით, მთის მწვერვალები წმინდა ადგილებია და ხატ-სალოცავეებსაც, უმეტესად, მაღალ მთებზე აქვთ საბრძანისი. ისე, რომ ზოგჯერ ხატში მისვლა და ზღვნობა მრევლისთვის საკმაო ფიზიკურ სიძნელესაც კი წარმოადგენს.

ამ ფაქტთან დაკავშირებით ხეცსურეთში ერთ მხიარულ ანდრეზს ჰყვებიან:

სოფ. ანატორის მიქაელ მთავარანგელოზის სახელობის სალოცავი „რჯულიან-ურჯულოთა“ სალოცავად ითვლებოდა და საკმაოდ ციცაბო მთის კალთაზე მდებარეობდა. ანატორლები ძირად ქისტური წარმოშობის ხალხი იყვნენ და ქისტები მთავარანგელოზის ხატში საზღვნელად გვიანობამდე დადიოდნენ. „ჩვენ ხარსავ, მაგათ ბაჩაყურა (რიტუალური ქადა) ურჩევავ ჯვარსავ“, — ამბობდნენ თურმე შატილიონ-ანატორლები ქისტებზე.

* „იელოვა“ ერთ-ერთი საღმრთო სახელია, რომელსაც ბიბლია გვიმხელს. „იელოვა“ ებრაულად ნიშნავს „მყოფს“, ანუ იმას, რასაც „მე ვარ, რომელი ვარ“, ანდა „მე ვარ მყოფი“. ღმერთი თავის თავს იელოვას უწოდებს სინას მთის თეოფანიის (ღმერთის გამოცხადების) დროს. ბიბლიაში არის სხვა საღმრთო სახელებიც. მაგალითად, „ელოჰიმ“ — მძლავრი, „ელი“ — ძლიერი, „ადონა“ — მეუფე, „საბაოთ“ — ზეციური მხედრობის წინამძღოლი, „მეხანა“ — თანყოფნა, განათება.

სახარებაში ქრისტე ზეციურ მამას უწოდებს ღმერთს სიტყვა „იელოვა“ ქართულში გადმოდის როგორც „უფალი“...

გადმოცემის თანახმად, ერთხელ რომელიღაც მეზღვნე ქისტი დიდი ტანჯვა-წვალებით მიუყვებოდა მთის ციცაბო კალთას, რათა სალოცავისთვის თაყვანი ეცა და შესანიერი მიერთმია. ამ ასვლისას იგი რამდენჯერმე წაიქცა და შეწუხებულმა მთავარანგელოზს ხუმრობით უსაყვედურა:

„ეგეთა ჭკვიანი ხარ, შე დალოცვილო, და რაღა ამ გვერდალში დასჯედი, სადმე მიედანში ვერ დასჯედიო?“ (22, გვ. 90).

ხატ-სალოცავების გარშემო გარკვეული ტერიტორია წმინდადაა დაცული, რომელსაც „კვრივად“ მოიხსენიებენ და რომელშიც ხატის მსახურთა გარდა ვერავინ შევა.

იგივეს ვხედავთ „ძველ აღთქმაში“, ისრაელიანთა რწმენაში ასევე შეინიშნება მთის მწვერვალთა და კვრივთა თაყვანისცემა:

1. „ეს ხალხი ისრაელიანები, თავიანთ იარაღზე კი არ არიან დანდობილნი, არამედ მაღალ მთებზე, სადაც ისინი სახლობენ. არც არის იოლი მათ მწვერვალებზე ასვლა (ივდიითი 7:10)

2. „ეს არის ტაძრის რჯული: მთელი მიდამო მთის წვერზე წმიდათა წმიდაა ირგვლივ. აჰა, ეს არის ტაძრის რჯული“ (ეზეკიელი 43: 12)

3. „ხოლო იუდა მაკაბელი, გვარში მეთე, გახიზნული იყო უკაცრიელ ადგილას, მთებში. ცხოვრობდა თავისიანებთან ერთად ნადირივით, ბალახით საზრდოობდა, რათა უწმინდურობას არ ზიარებოდა“ (2 მაკაბელთა 5: 27)

4. „ანეას ქურუმებმა გადაიხადეს ფული და მეფეც მცირედი ამალით კვრივის გალავანში შემოვიდა, და როგორც კი შედგა ტაძარში ანტიოქოსმა ფეხი, შიგნით მოიმწყვდიეს იგი ქურუმებმა“ (2 მაკაბელთა 1: 15)

5. „იკითხა, თუ რატომ არავინ არ შეაჩერა იქ მყოფთაგან როცა სხვა კვრივებში შედიოდა“ (3 მაკაბელთა 1: 13)

29. ხევსურული „ნაცარ-თვალი“ და ძველი ალთქმის „გამანმიდავებელი წყალი“

ძველად ხევსურეთში ფართოდ იყო გავრცელებული ე. წ. ნაცარ-თვალის მომზადება. კერიიდან აღებულ ნაცარს წყალს ასხამდნენ და ადულებდნენ. შემდეგ მას განურავდნენ და ამგვარად დაყენებულ წყალს ნაცარ-თვალი ერქვა, რომლითაც ხევსური ქალები თმას იბანდნენ და იყვითლებდნენ.

ხევსურული „ნაცარ-თვალი“ მსგავსებას იჩენს ბიბლიაში აღწერილ „გამანმიდავებელ წყალთან“, რომლის მომზადებაც უფალმა ისრაელიანებს შემდეგნაირად უბრძანა:

1. „შეაგროვოს ვინმე სუფთამ ფურის ნაცარი და დაყაროს ბანაკის გარეთ, სადმე სუფთა ადგილზე. ექნება ისრაელიანთა საზოგადოების გამანმიდავებელი წყლისთვის. ეს არის ცოდვის გამოსასყიდი მსხვერპლი. შესამოსელი გაირეცხოს ფურის ნაცრის შემგროვებელმა... აიღონ დამწვარი მსხვერპლის ნაცარი, ჩაყარონ ჭურჭელში და ზედ ცოცხალი წყალი დაასხან, აიღოს ვინმე სუფთა კაცმა უსუბი და დაასველოს წყალში, ასხუროს კარავს, ყოველ კაცს ვინც იქ არის“ (რიცხვნი 19:9,10,17,18)

2. „ყოველი ნივთი, რომელიც უძლებს ცეცხლს, გაატარეთ ცეცხლში და განმინდავდება. გამანმინდავებელი წყლითაც განმინდავდება. გამანმიდავებელი წყლითაც გაანმიდავეთ“ (გვ. 31:23)

არ არის გამორიცხული „ნაცარ-თვალსაც“ თავდაპირველად გამანმიდავებელი წყლის (ანუ რელიგიური) ფუნქცია ჰქონოდა და კოსმეტიკურ საშუალებად დროთა განმავლობაში გადაქცეულიყო.

30. ხევსურეთის ხატ-სალოცავეზში შემონახული კვერთხისა და „ძველი ალთქმის“ აარონის კვერთხის იდენტიფიკაცია

„ხევსურთა რელიგიურ ყოფაში განსაკუთრებული სიძლიერითაა წარმოდგენილი გველის კულტი. გველი, როგორც ღვთაების დამხმარე დამსჯელი ძალა. ეს რწმენა კარგად ჩანს გადმოცემებში, სადაც ყმის ურჩობის შემთხვევაში მის კერიაში იფნის ხე ამოვა და თან ზედ შემოხვეულ გველს ამოიყოლებს“ (21, გვ. 128).

აღსანიშნავია, რომ ხშირად ხევსური „მამაკაცი თითს იმკობს გველივით დახვეული ვერცხლის ბეჭდით, რომელსაც გველის თავს უწოდებენ — ეს ბეჭედი გველის სახისაა და მოსევალებულია“ (16, გვ. 145).

ხევსურეთის ხატ-სალოცავეზში, კერძოდ, სოფ. რომკაში დიდგორის ჯვარში შემონახული კვერთხი თავისი ფორმით სრულ იდენტიფიკაციას ამჟღავნებს „ძველი ალთქმის“ აარონის კვერთხთან, რომლის ანალოგსაც, საეკლესიო ტრადიციის თანახმად, დღესაც იყენებენ მართლმადიდებელი მღვდელმთავრები. მისი თავი შემკულია საპირისპირო მხარეს მიმართული ორი გველის ფიგურით.

ხევსურთა წეს-რწმუნებების ერთ-ერთი საუკეთესო მცოდნე შ. არაბული თავის ნაშრომში „ისტორიული თავგადასავალი ხევსურთა“ ამ კვერთხს (როგორც ჩანს, სხვა, მეცნიერულად უფრო არგუმენტირებული სახელწოდებების არარსებობის გამო) „რიტუალურ ყავარჯნად“ მოიხსენიებს. „ხევსურ მედროშე ხევისბერს დროშა მარჯვენა მხარზე ჰქონდა გადებული, მარცხენა ხელში კი აუცილებლად რიტუალური ყავარჯენი ეპყრა“ (5, გვ.70).

გამოყენებული ლიტერატურა

- 1) არაბული ა. „გველი მოგვალ უფლისათვის“, ქართული პელოცეები, თბილისი, 1992.
- 2) არაბული ა. ქართული ფოლკლორი, კრ. 1, საქ. მეცნ. აკად. ქართ. ლიტ. ინ-ტი, თბილისი, 2002
- 3) არაბული ა. ქართული ფოლკლორი, კრ. 3, საქ. მეცნ. აკად. ქართ. ლიტ. ინ-ტი, თბილისი, 2006
- 4) არაბული ა. „სამგლოვიარო პოეზია“, საქ. მეცნ. აკად. ქართ. ლიტ. ინ-ტი, თბილისი, 2006
- 5) არაბული შ. „ისტორიული თავგადასავალი ხევსურთა“, გამ. „ცოდნა“, თბილისი, 2006.
- 6) ბარდაველიძე ვ., ჩიტაია გ. „ქართული ხალხური ორნამენტი“, თბილისი, 1939.
- 7) ბარდაველიძე ვ. „აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთის ტრადიციული საზოგადოებრივ-საკულტო ძეგლები“, გამ. „მეცნიერება“, თბილისი, 1974.
- 8) ბალიაური ნ. „სწორფრობა ხევსურეთში“, თსუ-ს გამომცემლობა, თბილისი, 1991.
- 9) ბიბლია. საქართველოს საპატრიარქო, თბილისი, 1989.
- 10) გამყრელიძე. „ხევსურეთის სოფელი დამისი სამეურნეო ტრადიციები“, გამ. ეცნიერება, თბილისი, 1989.
- 11) დემიდოვი გ. „ხევსურეთი“, სახელმწიფო გამომცემლობა, ტფილისი, 1933.
- 12) ერიაშვილი ჟ. „უძველესი სოციალურ-რელიგიური ინსტიტუტები საქართველოს მთიანეთში“, მეცნიერება, თბილისი, 1982.
- 13) ვაჟა-ფშაველა. თხზულებანი, ტ. V, გამ. საქართველო, თბილისი, 1994.
- 14) თათარაიძე ე. დემონოლოგიურ თქმულებები აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთში, სტუ, თბილისი, 1998.
- 15) თედორაძე გ. „5 წელი ფშავ-ხევსურეთში“, ტფილისი, სილ. თავართქილაძე, 1930.
- 16) მაკალათია ს. „ხევსურეთი“, ნაკადული, თბილისი, 1984.
- 17) მაისურაძე ნ. „აღმოსავლეთ საქართველოს მუსიკალური კულტურა“, მეცნიერება, თბილისი, 1971.
- 18) ოჩიაური ალ. „სტუმარ-მასპინძლობა ხევსურეთში“, მეცნიერება, თბილისი, 1980.

- 19) ოჩიაური ალ. „ქართული ხალხური დღეობების კალენდარი“, მეცნიერება, თბილისი, 1988.
- 20) ოჩიაური ალ. „ქართული ხალხური დღესასწაულები აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთში“, გამ. „მეცნიერება“, თბილისი, 1991.
- 21) ოჩიაური თ. „ხევსურეთი“, გამ. „საბ. საქართველო“, თბილისი, 1964.
- 22) ოჩიაური თ. „ხევსურეთი და ხევსურები“, გამ. „საბ. საქართველო“, თბილისი, 1977.
- 23) ოჩიაური თ. „ქართველთა უძველესი სარწმუნოების ისტორიიდან“, საქ. სსრ მეცნ. აკად. გამ-ბა, თბილისი, 1954.
- 24) ოჩიაური თ. „აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთის ეთნიკური ისტორიის შესწავლის ცდა მითოლოგიური გადმოცემების მიხედვით“, თბილისი, 1969.
- 25) ოჩიაური თ. „ქადაგის საკითხისათვის საქართველოში“, თბილისი, 1949.
- 26) ორბელიანი სულხან-საბა, ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი, თბილისი, 1928.
- 27) ქართული მაგიური პოეზია, ი. გუგულაშვილი, თსუ-ის გამომცემლობა, თბილისი, 1986.
- 28) ქართული ხალხური პოეზია, ტომი VII, გამ. „მეცნიერება“, თბილისი, 1979.
- 29) ქართული ფოლკლორი — XVI, გამ. „მეცნიერება“, თბილისი, 1986.
- 30) შიოშვილი თ. „ქართული ფოლკლორის ზნეობრივი სამყარო“, სს გამომცემლობა აჭარა, ბათუმი, 2002.
- 31) შარაშენიძე ნ. „ადამიანის სულიერი კულტურა და ქცევის ეთიკა“, საქ. ეროვნ. გამომცემლობა, თბილისი, 2002.
- 32) შანიძე აკ. ქართული საენათმეცნიერო საზოგადოების წელიწდეული I, ბეს. გაბური, ხევსურული მასალები, ტფილისი, 1923.
- 33) ჩიტაძე ლ, მაზაშვილი ე. „ოჯახი და თაობათაშორისი ურთიერთობანი“, კონცეფციის მასალები, თბილისი, 2000.
- 34) წიქარიშვილი ლ. „პურისმტეხლობისათვის გრ. რობაქიძე და მიხ. ჯავახიშვილი“, საქ. მეცნ. აკად. ქართ. ლიტ. ინ-ტი, თბილისი, 2003.
- 35) ჭინჭარაული ალ. ხევსურული ლექსიკონი, საქ. მეცნ. აკად. ენათმეცნ. ინ-ტი, თბილისი, 2005

- 36) ხინთიბიძე ა. აღზრდის იდეები ქართულ ხალხურ შემოქმედებაში, ეპოსი, თბილისი, 1958.
- 37) ჯავახიშვილი ივ. „ქართველი ერის ისტორიის შესავალი“, I ნაწილი, საქ. მეცნ. აკად. გამ-ბა, თბილისი, 1950.
- 38) ჰოიზერმანი თ. „ბედისწერის სიყვარული“, გამ. ფონდი „თანამედროვეობა და მემკვიდრეობა“, თბილისი, 2006.
- 39) Добролюбов Н. А. Избранные философские произведения, т-2, 1948.
- 40) Эристов р. Извлечение из этнографических очерков Г. Урбнели о хевсурах, Тфл, 1988.
- 41) Худадов Н. А. Заметки о хевсуретии, Тфл, 1887.

შინაარსი

1. ხევსურთა „მორიგე ღმერთის“, „კვირაესა“ და ბიბლიური სამყაროს შემოქმედის თვისებათა შედარება	7
2. ღვთისშვილები	12
3. ხევსურული „რჯულ-რჯულის კაცები“ და „ძველი აღთქმის“ მსაჯულნი	15
4. მოფიცრობის ტრადიცია	18
5. მოკვეთის ტრადიცია.....	20
6. სისხლის აღების ტრადიცია	21
7. მანმინდარ-მაგანძურნი და ქადაგ-მისანნი	24
8. სახელის მოხვეჭის ტრადიცია	30
9. სტუმრის პატივისცემის ტრადიცია.....	31
10. უფროს-უმცროსობა	33
11. ოჯახის შექმნასთან დაკავშირებული ტრადიციები	35
12. წინაპართა კულტი	39
13. წყაროების დალოცვის, ქვების თაყვანისცემისა და ხატში რქების შეწირვის ტრადიცია	40
14. სისხლით „განათვლის“ ტრადიცია.....	43
15. „სამან-სამძღვრის“ ხელშეუხებლობის ტრადიცია	44
16. ქალის უწმინდურების შესახებ	45
17. დარისხება— დაწყველის ტრადიცია და ბიბლიური სწავლება უსურმაგების შესახებ.....	47
18. შაბათის უქმი.....	51
19. ხატში „მიბარების“ ტრადიცია.....	52
20. ხატში შვიდდღიანი დღესასწაულისა და მსახურებისას წილის ყრის ტრადიცია	53
21. კანის ზოგიერთი დაავადების ღვთის სასჯელად მიიჩნევს ტრადიცია	54

22. ხელავსების („ალვსების“) და ტაბლის სახელდების ტრადიცია	55
23. ხატისთვის პირველმოგებული ხბოს, შრომის პირველნაყოფთა და მამულების შენიშვნის ტრადიცია	59
24. ხატში „ზღვნიობისა“ და ხაფინიანი ქადების შენიშვნის ტრადიცია	61
25. „მამიშვილობით“ (მამისსახლით) გვარის გაგრძელების ტრადიცია	64
26. „ფერხისას“ ტრადიცია	65
28. მთის მწვერვალთა (კერივთა) თაყვანისცემა.....	70
29. ხეფსურული „ნაცარ-თვალ“ და ძველი აღთქმის „გამანშიდავებელი ნყალი“	72
30. ხეფსურეთის ხატ-სალოცავებში შემონახული კვერთხისა და „ძველი აღთქმის“ აარონის კვერთხის იდენტურობა	73
გამოყენებული ლიტერატურა	74

RESUME

The monograph aims at the research of the Khevsurs' (the population in the eastern Georgia's region) traditions and religious views on the background of the Bible (the Old and the New Testimonies). Comparative analyzes of outlook of the Old Testimony to the historic sources about the Khevsurs showed us that they are in coincidence and in accordance to each other. In the second part of the book there is consideration of full and historical aspects of the Khevsurs' attitude to the Saint Trinity, the Blessed Virgin, the Archangel Michael, the Saint George and the Saint Athenigen.

Lela Gaburi

Old Testimony and religious views by the Khevsurs

Publication "MERANI"

42, Rustavel Avenue, Tbilisi, Georgia, 2008

ხატის ავტორი

რეზო ადამია

კორექტორი

მზია ჩხაიძე

**კომპიუტერული
უზრუნველყოფა**

თამარ ქიტუაშვილი